O. VID GJIKOVIĆ-MARKOVINA
FRANJEVAC KONVENTUALAC

SIKSTO V

PANČEVO
JUGOSLOVENSKI ŠTAMPARSKI ZAVOD
1 9 3 5



SIKSTO V

Savremena slika iz knjige fra Petra Rudolphius-a od g. 1586.

O. VID GJIKOVIĆ-MARKOVINA
FRANJEVAC KONVENTUALAC

SIKSTO V

PANČEVO
JUGOSLOVENSKI ŠTAMPARSKI ZAVOD
1935

Dozvolom Crkvene Vlasti i Starješina Reda

NEZABORAVNOJ USPOMENI

M. P. O. JOSIPA MILOŠEVIĆA

Uzornog Starješine
Dike i Ponosa Reda Franjevaca Konventualaca
Dugogodišnjeg Provincijala
Neumornog Trudbenika na Vjerskom i Prosvjetnom Polju
Osnivača Zagrebačkog Samostana

Ovaj Maleni Plod Napornog Rada
Za Osvjetljenje Života i Rada Velikog Pape

SIKSTA V

Koji još uvijek svijetli mladim Franj. Konventualcima

Posvećuje

Pisac.

LITERATURA

Rukopisi u Vatikanskoj biblioteci:

Opaska. Svi kodeksi o Sikstu V preneseni su iz Vatikanskoga arhiva u biblioteku. U arhivu se još nalaze samo računi troškova za vrijeme njegova vladanja. Prvi kodeks na koji sam naišao:

1) **Gracijanova.** — a) *„Sixti Quinti Vita ipsius manu emendata"* (Vat. lat. 12141). Kodeks ima listova 104, velič. cm 30/20, ukoričen je. Gracijanov je život napisan na 42 lista. Na rubovima su drugim rukopisom napisani popravci samog Siksta V u pogledu Gracijanovih tvrdnja. Listovi 43—45 bijeli su. Na listu 46 počinje: b) *„Sixtus Quintus Pontifex Maximus"*. Ovo je opširniji Sikstov životopis. Napisan je elegantnim stilom. Lako je da mu je auktor sam Gracijani.

Trebalo je konstatovati da li je ovo izvorni Sikstov život s vlastoručnim papinim popravcima. Daljim istraživanjem uvjerio sam se da je ovo vjeran prijepis Gracijanova života i odnosnih Sikstovih popravaka.

2) *„Libro di Ricordi scritto di propria mano di fra Felice da Montalto Minore Conventuale, fatto Papa l'anno 1585 si chiamò Sisto V"*. (Manoscritti Chigi I. III. 72). Kodeks je uvezan u koži, velič. cm 22/15. Ima 169 listova, neki fale. Fra Felicije je u ovoj knjizi bilježio mjesta gdje je učio, propovijedao, knjige koje je imao, itd. Ovaj je kodeks bio dostatan da se uvjerim da Sikstov rukopis ne odgovara rukopisu u opaskama spomenutog Gracijanova života.

3) **Graziani mons. Antonius Maria.** — *„Vita Sixti V Pont. Maximi brevis ennaratio"*. (Ferraiolo, manoscritti 820). Ovo je naprosto vjeran prijepis Gracijanove *„Sixti V vita ipsius manu emendata"*.

4) **Graziani mons. Ant. Maria.** — a) *„Vitae Sixti V Pont. Maximi brevis ennaratio.* (Ferraiolo, manoscritti 770). Ovo je Gracijanov izvorni životopis Siksta V. Na njegovim rubovima sam papa napisa 33 broja, baš ondje gdje je vidio da je potrebno popraviti pogreške u životu. Na dva druga lista različita papira nalaze se pod dotičnim brojevima vlastoručni Sikstovi popravci. Popravio je do broja 16. Valjda je tada Gracijanu usmeno rekao kako da popravi ostala mjesta.

U kodeksu zatim slijede, umetnute su, 4 izjave različitih kaligrafa koji svjedoče za autentičnost Sikstova rukopisa. Napokon na druge 24 stranice slijedi b) drugi kratki životopis: *„Sixtus Papa V"*.

5) **Nepoznat pisac.** — *„Memorie in forma d'annali del Pontif. di Sisto V."* (Vat. lat. 882). Kodeks ima listova 460, velič. cm 26/18 Pisac je u ovoj knjizi bilježio sve do imenovanja osam kardinala g. 1587

6) **Alaleo de Branca Paulus.** — *„Diarium Sixti Quinti"*. (Vat. lat. 12426). Kodeks ima stranica 297 od cm 31/22. Pisac je počeo ovaj dnevnik 1-I-1586 i prestao bilježiti s danom 2-X te godine. Bio je tada poslan u Francusku u pratnji kardinala legata Caetanija.

7) **Paulus Alaleo.** — *„Diarium"*. (Vat. lat. 12427). Kodeks ima 267 listova, velič. cm 32|22. Pisac je započeo ovaj dnevnik za vladanja Grgura XIII, naime 15-XII-1582, svršio je bilježiti s danom 26-X-1590. — Na listu 74 počinje pisati o Sikstu V. Pisac je bio magister ceremonija Kao taki bio je u Konklavu iza smrti Grgura XIII. On je upravo čitao Bule po nalogu kardin. dekana Farnese i prestao je čitati jer je opazio da su kardinali počeli da idu kard. Montaltu da mu se poklone u znak da ga izabiru papom. On sam priča, da je prvi kardinal San Sisto stupio pred Montalta i da mu reče: **„Rogo te nomen sibi imponas Sixti"**.

8) **Petri Galessini.** — *„Annales"*. (Lat. vat. 5438 i 5439). Dva sveska, velič. 33|23. U prvom je svesku pisac popunio samo 122 lista do dana 9-IV-1596, dok je ostale listove ostavio bijele. — U drugom svesku: **„Pars continuata Diariorum et Annalium de Rebus gestis et virtutibus quibus praeluxit Sixtus Quintus"**, nastavlja pisati gore rečeni nadnevak do 31 prosinca 1587. Popunio je listova 87. Na listu 89 počinje pisati: **„De virtutibus quibus maxime luxit Sixtus Quintus in Pontificatus administratione"**, zatim: **„De timore Dei"**. O drugim mnogim Sikstovim krepostima i vrlinama napisao je na početku pojedinih listova naslove, ali ih nije obradio.

U prvom svesku ovih Galesinovih ljetopisa vidi se na tri mjesta neke vlastoručne opaske Siksta V.

Svi ovi pisci spominju samo Sikstova oca i majku. O ostalim precima nema ni spomena.

Rukopisi u generalatskom arhivu Franjevaca Konventualaca u Rimu:

9) **Regesta Ministrorum Generalium Ordinis Minorum Conventualium.** — *„Regesta Revmi P. Peretti ann. 1566—1568"*, (Ormar A, svezak 8).

10) **Nepoznat pisac.** — *„Vita di Sisto Quinto, tomi due"*. Ovo lijepo djelo, puno mnogobrojnih dokumenata, ima 1349 stran., velič. cm 27|20. Sparacio tvrdi da je ovaj rukopis napisao O. Ivan Franchini koji je umro g. 1695. Njegovu tvrdnju obara sam pisac ove radnje na str. 581. On tvrdi da je još radio oko ovog djela dne 6-II-1748 kad se do nalogu Benedikta XIV pronašao grob Nikole IV.

Rukopisi u arhivu sv. Jeronima u Rimu:

Piazza je prvi ustvrdio da se iz rukopisa u arhivu sv. Jeronima razabire da je neki Ivan, predak Siksta V, došao u Montalto iz Crusizze u Dalmaciji, i da je sam papa priznao podrijetlo u Buli kojom je naredio gradnju nove crkve sv. Jeronima.

No dandanas u rečenom arhivu nema te Bule, štoviše manjka i IV svezak: **„Decreti Congregazioni"**, koji je obuhvaćao g. 1578—1591. Dakle baš manjkaju godine za vladanja Siksta V.

U ovim su se svescima bilježili zapisnici sjednica uprave Gostinjca i bolnice sv. Jeronima. Stalno će bit bilo govora u nestalom svesku o papi Sikstu V koji je djelom iskazao posedbnu ljubav i naklonost prema našemu narodu.

TISKANA DJELA

11) **Carlo Bartolomeo Piazza.** — *„La Gerarchia Cardinalizia"*, Stamperia del Barbanó, 1703, Titolo 42: *„Di S. Girolamo dei Schiavoni a Ripetta"*, stranice 636 - 640.

12) **Franchini P. M. Giovanni Min. Conv.** — a) *„Bibliosofia e memorie letterarie di Scrittori Franceseani Conventuali"*, Modena, Eredi Soliani Stampatori, 1693.

b) *„Biografia e memorie storiche dei Min. Conv"*, Modena, Eredi Soliani, 1693.

13) **Tempesti P. M. Casimiro Min. Conv.** — *„Storia della Vita e Geste di Sisto Quinto"*, Roma, 1754.

14) **Ciccarelli Dr. Antonio.** — *„Le vite dei Pontefici"*, ex Tipographia Dominici Basae, 1588.

15) **Galli Pietro Andrea.** — *„Notizie intorno alla vera origine, Patria e nascita del Sommo Pontefice Sisto V"*, Ripatrasone, Giuseppe Valenti stampatore, 1754.

16) **Laurentii Cherubini.** — *„Bullarium"*, Tomus II, Romae ex Typographia Camerae Apostolicae, 1617.

17) **Platina-Cicarella.** — *„Historia de vitis Pontifificum Romanorum"*, Apud Bernardum Gualtherium, Coloniae, 1600.

18) **Maffei Io. Petri Bergomatis S. J.** — *„Historiarum ab excessu Gregori XIII, libri tres Sixti Quinti Pontificatum complectens"* Bergomi, 1747.

19) **Rudolphius Tossinianensis Fr. Petrus Conv. Franc.** — *„Historiarum Seraphicaé Religionis libri tres"*, Venetiis apud Franciscum de Franciscis Senensem, 1586.

20) **Moroni Cav. Gaetano.** — *„Dizionario di erudizione storico-ecclesiastico"*, Venezia, Tipografia emiliana, 1854, svezak 67.

21) **Ranke Leopold.** — *„Die römischen Päpste ihre und ihr Staat"*, Berlin, 1838, bei Duncker und Humblot.

22) **Fra Sigismondo da Venezia, Minore Reformato.** — *„Biografia Serafica degli uomini illustri"*, Venezia, tipografia di G. B Merlo, 1846.

23) **Cesare Cantù.** — *„Storia universale"*, Unione tipografica editrice, 1888, deseto izdanje.

24) **Rohrbacher.** — *„Storia unniversale della Chiesa Cattolica"*, Torino, tipografia Giacomo Marietti, 1878.

25) **Alessandro de-Hübner.** — *„Sisto Quinto versione dal Francese del P. M. Filippo Gattari Min. Conv.*, Roma, tipografia dei Lincei, 1887.

26) **Lodovico Barone von Pastor** — *„Storia dei Papi dalla fine del medio evo versione Italiana di Mons. Pio Cenci archivista dell'archivio secreto Vaticano"*, (Svezak X, knjiga I „Sisto V", Roma, Desclée et Ci editori.

27) **Cugnoni Giuseppe.** — *„Documenti Chigiani concernenti Felice Peretti, Sisto V"*, Tipografia del Senato, Roma, 1882.

28) **Dalla Santa Giuseppe.** — *„Un documento inedito per la storia di Sisto V"*, Venezia, tipografia ex Cordella, 1896.

29) **Pistolesi Cav. Francesco:**

a) *„Sisto V e Montalto da documenti inediti"*, Montalto, Editrice Marchigiana S. Giuseppe, 1921.

b) *„Sixtus Quintus, Album"*, Roma, Scuola tipografica Salesiana, 1921.

c) *„La prima biografia autentica di Papa Sisto Quinto"*, Montalto, Tipografia Dell'Istituto Sisto V, 1925.

d) *„Il nuovo „Sisto V" di mons. G. Poli"*, Roma, Fratelli Colombi, 1927.

30) **Sparacio P. M. Domenico Min. Conv.** — *„Papa Sisto V"*, Perugia, Unione tipografica cooperativa, 1923.

31) **Abbate Vincenzo D'Avino.** — *„Enciclopedia dell'ecclesiastico"*, treće izdanje, Torino, tipografia Pietro Marietti, 1879.

32) **Butorac Pavao.** — *„Porijeklo Siksta V"*, Vjesnik za Arheologiju i Historiju Dalmatinsku, Organ Arheološkog Muzeja u Splitu, Split, svezak I, Štamparsko poduzeće „Novo Doba", 1932.

33) **G. Biasiotti — I. Butković.** — *„Crkva sv. Jeronima u Rimu"*, drugo izdanje, Rim, Vatikanska tiskara, 1925.

I

NAMJESTO PREDGOVORA

VELIKI PAPA

Životopisac glasovitih franjevaca, fra Sigismund iz Mletaka, veli o ovom Papi, da je teško naći čovjeka točnijega i revnijega u vršenju svih dužnosti [1]. A crkveni enciklopedist Vincenc d'Avino o njemu piše: „Ime ovog Pape ovijeno je uspomenama nekog diva i kod naroda, jer je on u kratko vrijeme svoga vladanja radi svojih rijetkih umnih i moralnih vrlina izvršio toliko upravo velikih i divnih stvari. A nažalost, baš radi ovih njegovih vanrednih djela, nekoje su usijane glave ili nekoji zlobnici znali izmisliti i širiti toliko priča, ludorija i bedastoća, štoviše i pakosti, na teret ovog velikog Pape, stvorivši od njega jednog junaka romana. Najbesramniji između romana jest onaj koji je Grgur Leti izdao pod imenom: Život Siksta V. U njemu je skup kleveta, besraninih doskočica, i još gore što dokazuje da je pisac romana otpadnik od katoličke vjere" [2]. Glasoviti povjesnik, Cezar Cantù, dobro veli o tom tobožjem životopisu Siksta V da nije drugo nego „gadan roman prenatrpan basnama, pustolovnim i očitim lažima" [3].

NESAVJESNI PISAC

Grgur Leti rodi se u Milanu g. 1630. Kad je profućkao očevinu, ode u Lausannu i prijeđe na kalvinizam. Naš narod dobro veli: Poturica gori od Turčina. Tako i Grgur Leti, da omili protestantima koji su u ono doba žestoko napadali na sve moguće načine Pape i Katoličku Crkvu, preseli se u Ženevu, da ondje piše i izmišlja sve i svašta protiv Katoličke Crkve.

Protestantima dobro je došao nesavjesni rad ovoga otpadnika od djedovske vjere. Zato su mu iskazali i svoju harnost imenovavši ga počasnim ženevskim građaninom.

U ono je doba vladao veliki zanos i zanimanje za romantičnu literaturu. Tada su bili na glasu pisac „Gil Bas-a", engleski novelisti i stari kastiljanski romanopisci. Površni i oholi Grgur Leti posveti se ovoj vrsti literuture. Umišljao se da će se proslaviti poput tih glasovitih pisaca. Ali shodno opaža učeni pisac, Aleksandar pl. Hübner: „Bila bi velika uvreda za te slavne pisce, kad bi se između njih ubrojilo i ime Grgura Letija, nedostojna ove plemenite družbe" [4]).

Površni Leti uz ostala djela izda u Lausanni g. 1669, osamdeset godina iza smrti velikog Pape, knjigu: Život Siksta V, rimskog Pape. Ali ta knjiga nije drugo nego izmišljeni roman. U njoj se ne može raspoznati istina od laži, jer je pretežno sve izmišljeno [4,a]). Velikog Papu prikazuje kao svinjara u mladosti [5]), kao klerika vrlo lukava, kao ohola, nemirna i nesnosna redovnika, kao fanatična inkvizitora, licemjerna kardinala koji se pričinjao tako slabim, da je tobože hodao na štakama, a netom bi izabran Papom, odbaci ih. Napokon tvrdi da je Siksta V otrovao Filip II, kralj španjolski [6]).

DVOJAKI NASLJEDOVAČI

Uvijek je bilo, a bit će ih i ubuduće, dobroćudnih ljudi koji lako nasjedaju izmišljotinama zlobnika. Ovaki ljudi ne istražuju da li je istinito ili dostojno vjere ono što su čuli ili čitali. Oni svakomu vjeruju. Ujedno odmah prodavaju drugima za suho zlato ono što su saznali. No ima i takih koji znadu ili sumnjaju da ne odgovara istini što su čuli ili pročitali, a ipak to šire, ako im se pruža kaka korist, ili je baš na teret nepoćudnih osoba.

Jedna i druga vrsta ljudi kriva je da se po svijetu proširila lažna povijest velikog Pape Siksta V koju je izmislio otpadnik Grgur Leti u svoje svrhe. Još dandanas, u razvikanom prosvjetnom vijeku, nailazimo na razne pisce po novinama, u almanasima i u povjesnim knjigama koji prikazuju kao istinu ono što su učeni i pouzdani pisci već, na temelju izvornih isprava o Sikstu V, dokazali kao neistinito.

VLASTITO PRIZNANJE

Sam je Grgur Leti priznao da je hotimično iskrivio povijest ovog velikog Pape, kad je pisao jednom svom prijatelju da ga je upitala enfanta Delfina francuskinja kada je bio u Parizu da li je sve istinito što je napisao o Sikstu V, a da joj je on odgovorio da je stvar vješto izmišljena zanimivljija od same istine [7]). Ipak toliko učenih ljudi i dandanas crpu podatke iz ovakova vrela kad hoće da nešto napišu o Sikstu V [8]).

JEDNO MNIJENJE

Uvaženi pisac Bayle ovako ocjenjuje djela Grgura Letija: „Glavna mu je briga bila da poveća opseg svojih djela i da umnoži posvete na njima. Pabirčio je amo tamo, bez ikake kritike, i bio je tako površan, da je napisao dok je bio u Holandiji, da rijeke Šelda i Rajna teku kroz Rotterdam! On ne zna ni da laž prikrije lijepim stilom; uvijek je nemaran i dosadan, pun čudnih zahtjeva i samovoljnih pretjerivanja; ne bi ga bio nitko ni čitao, da nijesu bile po srijedi neke nepristojne rasprave kojima obiluje u svojim djelima, osobito protiv Rima" [9]).

LIJA DOLIJALA

Naš narod dobro veli da i lija dolija. Dok je Grgur Leti nemilosrdno lupao o papina leđa, svi su mu protestanti odobravali, štoviše i nagradili ga. Kad je pak obrnuo batinu i počeo da lupa po nekojima od njih, digli su na nj pravu graju. Sada je morao da iskuša: Ko što čini, sebi čini! Navukao je na se prezir samih protestanata, i zato je bio prisiljen seliti iz Švajcarske.

Sada se Grgur Leti nastani u Parizu, kasnije u Londonu. Činilo se da se okanio svoje prirodne mane ocrnjivanja bližnjega, jer je počeo da u zvijezde kuje Luja XIV i Karla II. Ali narod mudro veli, da lija mijenja dlaku, ali ćudi nikako. Čim su ga ti vladari prestali potpomagati, on se povratio svom starom zanatu, njih je stao crniti i blatiti na najprostiji način. Napokon se ovaj nemirnjak zakloni u Amsterdam i nenadano umre g. 1701 [10]).

KRITIČNI PISCI

Istinita je naša poslovica: Što jedan ludak zamrsi, ni sto pametnih ne može da odmrsi. Laži Grgura Letija još nijesu uspjeli vrijedni i savjerni pisci da potpuno iščupaju. Korov tih laži još niče iz pera nekih pisaca [11]), premda je te laži oprovrglo toliko marnih pisaca koji su istražili pravu povijest Siksta V na temelju izvornih i istinitih isprava.

Tri su glavna taka pisca. Prvi bijaše učeni o. Kažimir Tempesti, Reda franjevaca konventualaca. On je tiskao g. 1754

djelo: Život i djela Siksta V. Djelom provijava istinita povijest ovoga pape, jer iznosi mnogo važnih isprava. Ipak to djelo nije polučilo svoju svrhu, jer je napisano više za učenjake, pa ga je malo njih čitalo [12]). Nakon stotinu godina nađe se drugi povjesnik, Leopold pl. Ranke, koji u djelu: Rimski Pape u mnogočemu dopuni trud i nastojanje o. Tempestija [13]). Taj povjesnik pronađe nove autentične izvore iz kojih se još većma pokazala veličina Siksta V. Napokon drugom polovicom devetnaestoga vijeka Aleksandar pl. Hübner, bivši austrijski poklisar u Rimu i u Parizu, napiše povijest velikana Pape Siksta V [14]).

Posljednji pisac proučio je španjolski arhiv u Simancas-u — tek u ono vrijeme javnosti otvoren —, ujedno je pregledao i prepisao sva ondašnja dopisivanja raznih poklisara kod Sv. Stolice. Na osnovu svega toga očitim je postalo, da sav rad Grgura Letija nije no izmišljotina, a papa Siksto V iziđe u slici velikana.

Odlučio sam da ukratko prikažem hrvatskomu narodu toga slavnog papu, jer je i naša slava, potomak hrvatske obitelji iz Dalmacije, kako tvrde spomenuti kritični pisci.

II

SIKSTOVI PRECI

DAVNI PRECI IZ DALMACIJE

Dobro je poznato koliko su naši slavni preci morali da pretrpe za Krst časni i slobodu zlatnu od osmanlijskog zuluma. Jadni oni koji bi došli u njihove ruke. Osmanlije bi ih mučili, osakaćivali i ubijali. Sretnima su se smatrali koji bi im izmakli iako su usto morali da napuste svoje mile domove i izgube sve, što su posjedovali. Nijesu na drugo ni mislili, nego da spase živu glavu.

Kad bi se Turci pobjedonosno približavali, svaki bi bježao, kamogod je mogao. Mnoge su naše porodice pobjegle i na drugu stranu Jadranskoga Mora [15]). Često bijaše žalostan prizor kad bi naši ljudi stizali u natrpanim brodovima u razne luke talijanskog poluotoka za pape Pavla II i Siksta IV. Stizali bi izmoreni i gladni u nepoznata mjesta stranog naroda. Mnogi bi umrli, kako bi stigli na drugu stranu plavog Jadrana, od patnja, bijede i pretrpljena straha. Kad su jadni mislili da će mirno, bez ikaka straha od Turaka, moći da onamo prođu ostale godine života svoga, nemila bi ih smrt pokosila [16]).

Nakon što bi naši ljudi stigli na talijansko tlo, redovito bi nastavili put Rima, jer bi ih ondje lijepo primilo milosrdno srce Oca svih kršćana, nasljednika sv. Petra. Oni su naselili čitav kraj u Vječnom Gradu, između današnjeg Korsa i Ripette. Taj kraj bi prozvan po našim precima Schiavonia (Slavenska-Hrvatska) [17]).

Bilo je i porodica koje bi se zadržale i nastanile u kojem obližnjem mjestu zapadne obale Jadranskoga mora.

Svi ovi naši preci — osim neznatih iznimaka — hitro su se utopili u moru tuđeg naroda poprimivši tuđi jezik i tuđe običaje [18]).

Mnogi povjesnici misle da oko polovice XV vijeka, za navale Murata II, između izbjeglica koji su napustili dalmatinsku obalu i zajedrili prema apeninskom poluotoku, bijaše i obitelj nekog Ivana, porodice iz Kruševica („Crusizza“) [19].

Ova se obitelj nastani u gradu Montalto 20) koji leži između apeninskog gorja i istočne obale na Jadrankom mora, nešto sjevrnije od grada Ascoli u pokrajini Marka.

Čini se da je Ivanu pošlo za rukom da sa sobom odnese nešto blaga u novcu ili u dragocjenostima [21]). Njegovi su se potomci vjenčali s članovima dobrih obitelji u Montaltu [22]). Kasnije su imali čast upravitelja gradskih [23]).

Ivanovi potomci, još prije nego se Siksto rodio, posjedovali su u Montaltu dvije kuće i više zemalja [23]). Svakako su se oni brzo ubrajali međU bolje građane u Montaltu [25]).

Ova obitelj dala je zidati i kapelu na čast sv. Antunu Padovanskomu u samostanskoj crkvi franjevaca konventualaca kod Montalta [26]).

DRUGO MNIJENJE O PODRIJETLU

Svi su povjesničari od Piazze i Tempestija do Hübnera držali stalno da je Siksto V podrijetlom Hrvat iz Dalmacije [27]), da je njegov dalji predak Ivan došao u Montalto, najvjerojatnije polovicom XV vijeka, iza pada Carigrada. Piazza i Tempesti donose Ivanove potomke ovako [28]):

Ivan iz Kruševica
Petar
Nikola
Antun
Jakov
Petar Đentile Peretto
Siksto V

U posljednje vrijeme kanonik Franjo Pistolesi iz Montalta, neumorni — kako o njemu veli Pastor (svez. 10, Appendice str. 636) — istraživalac arhiva u Montaltu, odlučno niječe da je Siksto podrijetlom iz Dalmacije. Njega slijede Pastor i Sparacio [29]).

Razlozima učena pisca mora se posvetiti osobita pažnja, iako cijenim da nijesu nepobitni.

Dobro je odmah istaknuti što sâm pisac priznaje da su stari spisi u općinskom arhivu u Montaltu vrlo rijetki i da sežu samo do g. 1475 [30]). Ipak on, na temelju tamošnjih isprava, nastoji dokazati da Sikstovi dalji preci nijesu došli

iz Dalmacije. On veli da se u arhivu više puta spominje Sikstov otac, djed, pradjed, i šukundjed Nikola [31]), i da nema nigdje spomena da bi oni bili stranci. Da su oni bili taki, stalno bi to bili zabilježili javni bilježnici. Oni su u tome bili vrlo marljivi [32]).

Na ovo se ipak može primjetiti odličnom piscu: a kako se zvao šukundjeda Nikole otac i djed? — Montaltovi spisi ne mogu na to da odgovore, do toga ne sežu. Zašto dakle da ne vjerujemo Piazzi, koji na temelju rukopisa u arhivu sv. Jerolima u Rimu, zna nam pričati i o Nikolinom djedu Ivanu, prvom došljaku iz ove obitelji u Moltalto? Ili valjda naši sunarodnjaci, naseljeni u Rimu, nijesu mogli znati za svoga sunarodnjaka koji se nastanio u Montaltu? Zašto dakle bez očita dokaza odbiti ovo Piazzinovo pričanje kao neku legendu [33]).

Na ovo zna razložito odgovoriti preč. Pistolesi. On primjećuje: kako je moguće da se od dolaska Ivanova pa do rođenja Siksta V, kako vele pisci, moglo zaredati 6 koljena, naime u samih 70 godina [34])? — Istina je da većina ovih pisaca nagađa da je Ivan došao oko polovice XV vijeka u Italiju, ali oni naprosto nagađaju, jer točno godine ne znaju.

Moroni kao da je ovu primjedbu predvidio. Stoga on tvrdi da je Ivan došao u Italiju ili bježeći od Turaka ili rad interesnih razloga [35]). Dakle je Ivan mogao još prije napustiti Dalmaciju. Isti nam pisac veli da je već početkom XV vijeka bilo mnogo Hrvata nastanjenih u Rimu [36]), pa zašto već tada nije mogao stići i Ivan u Montalto. Za njegov dolazak mogli su lako saznati i zabilježiti njegovi sunarodnjaci u Rimu.

Ako je dakle Ivan stigao u Montalto još početkom XV vijeka valjda i sa sinom Petrom, tada otpada i ova poteškoća.

Ostali potomci Ivanovi rodili su se i vjenčali u novoj domovini i time su postali građani Montalta, stoga ih nijesu mogli ni bilježiti kao strance. Bilježnici su običavali u spisima naznačiti mjesto [37]) u koje se pojedinac rodio ili iz kojega je došao u Montalto.

Vrli pisac ističe još neke razloge. On i u tome vidi da Siksto nije podrijetlom iz Dalmacije jer to nije istaknuo na nijednoj uklesanoj ploči u crkvi sv. Jerolima [38]). — Ali, iako on to ne bi bio istaknuo u Buli za pregradju crkve, kako Piazza tvrdi [39]), ne bi bilo nikako čudo što je ovo premučao, jer se njegova obitelj bila već od nekih 150 godina utopila u talijanskom narodnom moru.

Jednom pjesničkom izrazu ne može se dati mnogo važnosti. Pistolesi tvrdi da je u arhivu Montalta jedna molba u stihovima [40]). Ovu je papi upravio Pijo Ottavijano Umili, bivši Sikstov učitelj u mladosti. U njoj govori o Mantaltu i veli: Odakle od starine potječe tvoja porodica („Unde Vetus manat gentis Origo Tuae").

Kad ne bi vrijedila ona: Poetis omnia licent, ipak bi on mogao u pjesmi da nekim pravom ustvrdi to o obitelji koja je tu bila od malone dva vijeka.

Dakle razlaganje marljiva pisca, kan. Pistolesija, bjelodano ne dokazuje da Sikstovi preci nijesu došli iz Dalmacije. Njemu nije ni poznato da se mnogo prije Piazze u našim stranama govorilo o podrijetlu Siksta V, kako je zabilježio u svomu Ljetopisu barski nadbiskup, Andrija Zmajević [41]).

Ako dakle preč. Pistolesi nateže gunjac na svoju stranu, zašto da ga i mi tvrdo ne držimo slijedeći tolike uvažene pisce, koji nas uvjeravaju da je Sikstov dalji predak Ivan stigao u Montalto iz Kruševica?

Eh! da nije izginula iz arhiva sv. Jerolima u Rimu Sikstova Bula o pregradnji crkve i knjiga IV: „Decreti Congregazioni" od g. 1578 do 1591 u kojoj će biti bilo govora o Sikstu i njegovim precima u vrijeme pregradnje crkve sv. Jeronima, mislim da danas ne bi trebalo o tome raspravljati.

PETI POTOMAK

Peti potomak Ivanov bijaše Petar Đentile („Piergentile") iz Montalta [42]). Njega su radi niska stasa i dragosti općenito nazivali Peretto [43]) što je značilo po mjesnom običaju mali Petar [44]). Bio je već oženjen s Marijom Anom Ricci [45]) iz Frontilla kod Kamerina [46]), kada grad Montalto zadesi teška nesreća koja ucvili i upropasti njegove građane [47]).

Papa Leo X izdao je nalog g. 1517 da se uhapsi vojvoda Urbina, Franjo della Rovere. Da se papi osveti, iako je bio zasluženo progonjen, digne vojvoda na noge svoje plaćenike i ortake i počne da zauzima, napada, pali i ruši neke gradove po državi. God. 1518 navali i na Montalto [48]). Peretto bi izagnan iz Montalta i sve njegove pokretnine i nepokretnine bijahu zaplijenjene [49]).

Jadnom Petru dogodi se nešto slična što doživi, kako se veli, njegov šukundjedov otac Ivan. Morao je bježati iz Montalta. Dobro je da je iznio živu glavu. Zakloni se u

mjestancu Grottamare u blizini Jadranskog mora [50]). Ovo je mjesto na malom brdašcu, nešto hridovitom. Podneblje je vrlo ugodno. Mjesto je zaokruženo lijepim i prostranim vrtovima nasađenim limunima, narančama, badenima i drugim južnim voćkama [51]).

Žalosno bijaše Petrovo srce kad je pomislio na sudbinu koja ga je zatekla! Nije mala stvar nenadano biti lišen svega! Kako će sada prehraniti svoju obitelj? Ipak se u svojoj žalosti ne izgubi. Uzme u najam nekoliko vrtova gosp. Ljudevita de Vecchi iz Ferma [52]). Time je uzdržavao sebe i svoje. Dobra mu je žena, kao i njegova sestra, svojim radom olakotila brigu za obitelj. Prva je posluživala snahu gospodina Ljudevita, gospođu Dijanu de'Venti [53]), a druga se bavila pranjem rublja u mjestu [54]).

Iako je Petar bio potpuno osiromašio radi spomenute nesreće, ipak je bio cijenjen i štovan radi svoje prošlosti i rodbinskih veza, napose radi svoga zeta, fra Salvatora Ricci, odlična redovnika i gvardijana samostana franjevaca konventualaca u Montaltu [55]).

Ovaj je samostan sazidan na malom brežuljku u blizini Montalta. Iz samostana pruža se divan pogled na čarobnu i plodnu okolicu [56]). Jedino je samostan bio pošteđen od divlje rulje vojvode Urbina [57]).

Petar Peretto imao je sedmero djece, pet muških i dvije kćeri [58]). Poznata su imena samo trojice: Prospera, Kamile i Felicija [59]). Felicije je bio četvrto rođeni. Ostala su se djeca zarana preselila u raj [60]).

FELICIJEVO ROĐENJE I DJETINSTVO

Jedan je dan Petar bio vrlo žalostan radi svoje sudbine. Počne se Bogu moliti da ga utješi. Nakon molitve njegovo se srce smiri. Činilo mu se da čuje nutarnji glas, koji mu veli: Što se žalostiš? Znaj, da će ti žena od koje očekuješ porod, dati na svijet sina koji će usrećiti tvoju obitelj [61]). Petar je ovaj slučaj posebnim uvjerenjem često pričao ženi, rođacima i znancima i ako su ga zato znali ismjehavati [62]).

Na dan sv. Lucije, dne 13 prosinca 1521, Petar dobije sinčića, kojemu na krstu (26 prosinca) nadjene ime Felicije (Srećko) [63]).

Dobri i pobožni roditelji brižno su čuvali i uzgajali Felicija [64]). On je još u djetinstvu gojio veliku pobožnost prema nebeskoj Majci Mariji [65]). Majka je Božja više puta

njega očuvala od mnogih pogibelji, kako je sam priznao kao papa u Buli „Gloriosa". Marija ga spasi više puta od očite smrtne pogibelji. Spomenimo samo jedan slučaj u sedmoj godini života [66]). Jedan se dan, kao dijete, zabavljao s drugovima oko jednog nasipa. Iznenada mu popuzne noga i padne u oveću lokvu koja je bila uz nasip. Sreća je htjela da je njegova tetka Piacentina čula kriku ostale djece i pritrčala k lokvi. Teškom mukom izvuče iz vode malog Felicija više mrtva nego živa.

Od ovog se dana Felicije promijeni: postane ozbiljan u govoru i vladanju. Izgledao je kao zreli mladić. Više nije mario za dječje igre. Stoga su ga drugovi počeli osobito da štuju [67]).

Felicije je želio da ide na dalje nauke. Otac je bio zadovoljan s time što mu je sin znao čitati i nešto računati kako je bio naučio u Grottamare [68]). Morao je i na silu da bude zadovoljan, jer nije imao sredstava ni da plati mjesnom učitelju ugovoreni doprinos [69]).

Najbliža latinska škola bila je u Montaltu. Dječak se preporuči svomu ujcu da bi ga primio u samostan [70]). Fra Salvator Ricci svojski se zauzme za svoga nećaka. Primi ga u samostan u devetoj godini života [71]). Tu je svagdano pohađao školu u kojoj je vrlo napredovao [72]).

Felicije je bio vrlo oštrouman. Shvaćao je na prvi mah i najteže stvari. K tome je bio nadaren velikim, izvanrednim pamćenjem. Što bi jednom čuo, ne bi više nigda zaboravio [73]). Uz ovako rijetke darove kojima ga je Bog obilno nadario, veoma je napredovao u nauku. Redovnici su predviđali, ako ovaj daroviti dječak postane redovnikom, da će postati glasovit radi svojih vanrednih umnih sposobnosti.

III

U REDU FRANJEVACA KONVENTUALACA

PRIMA REDOVNIČKE HALJINE

Nakon godine dana što Felicije uniđe u samostan, zamoli šerafske haljine preko svoga ujca. O. provincijal koji je stanovao u Ascoli, rado udovolji želji dobrog i vrijednog dječaka. Ovlasti fra Salvatora, da mu podijeli redovničke haljine i da desetgodišnji mladić započne novicijat [74]).

Fra Felicije je za novicijata mnogo napredovao u kršćanskim krepostima. Osobito se istakao u posvemašnjem posluhu, u dubokoj pobožnosti i točnom vršenju redovničkog zapta [75]). Mnogo je skrbi posvetio očuvanju neokaljanog liljana čistoće [76]).

POLAŽE SVEČANE ZAVJETE

Novak Fra Felicije posvjedočio je svojim kreposnim vladanjem da živo želi postati redovnikom. O. provincijal primi na svoje ruke svečane zavjete jedanaest godišnjeg redovnika na Cvjetnicu g. 1532 [77]) u nazočnosti mnogobrojne rodbine i prijatelja. Svaki se divio ozbiljnosti, dobroti i mudrosti fra Felicija [78]).

Fra Salvator je dobro znao kako fra Felicije poput svojih predaka [79]), štuje velikog čudotvorca sv. Antuna Padovanskoga. Stoga htjede da mu nečak prigodom zavjeta primi i ime sv. Antuna. No Felicijev se otac usprotivio tražeći, da sinu i dalje ostane krsno ime. To je tražio zbog toga, što nije nigda zaboravio na onaj glas za koji mu se činilo da ga čuje nešto prije, nego mu se rodilo ovo sretno dijete [80]).

Sada fra Felicije počne klasične nauke: tri godine bio mu je učitelj Vincenc Ferneto, vrlo izobražen u klasičnim znanostima, zatim za godinu dana Filaretus de Sancta Victoria, vrstan govornik, napokon Petar iz Patrignone, dobar pjesnik [81]).

Fra Felicije pod ovim vrijednim učiteljima, kao na čudo vanredno je napredovao u govorništvu i u pjesništvu [82]). Tako je dobro poznavao Cicerona, Kvintiljana i Demostena, da se vješto povodio za njima u svojim sastavcima. Latinskom je pjesništvu tako vješt bio, da je znao oponašati najbolje pjesnike. Pisac Petar Galesin veli da se svaki čudio, kako je fra Felicije svestrano bio naobražen u tim znanostima već u sedamnaestoj godini života [83]).

PREZIME PERETTI

Fra Felicijeva obitelj nije imala svoga prezimena [84]). U ono je doba bilo vrlo malo obitelji u Montaltu koje su imale prezime. O ovom me uvjeravao sam kan. Pistolesi. To nas ne smije da iznenadi jer je isto bilo i u našim stranama. Da se neko raspozna kojoj je obitelji pripadao, nadodavalo mu se iza vlastita krsna imena, krsno ime oca, djeda i katkada pradjeda.

Fra Felicije se kao mladi klerik potpisivao po običaju svoga Reda. Redovnici su iza svoga imena dodavali ime mjesta samostana kojemu su bili posinovljeni. Naš mladi klerik bio je sin samostana kod Montalta [85]), stoga se potpisivao „fra Felicije iz Montalta" [86]).

Nadobudnom kleriku nije bilo počudno što nije imao prezimena, stoga počne za neko vrijeme upotrebljavati prezime „Crinitus" [87]), ali ga brzo napusti. Iz velike ljubavi prema milom ocu izabere sebi prezime Peretti od opće poznatog očeva nadimka Peretto [88]). Otsada se fra Felicije izmjenično potpisivao ili po redovnom običaju ili upotrebljavajući svoje prezime. Ovo je prezime kasnije dao svojoj sestri i njezinim potomcima [89]).

OSTAVLJA MONTALTO

Bijaše stiglo vrijeme da naš fra Felicije ide na više nauke. Morao je da prijeđe u dvogodišnji filozofski tečaj. O. provincijal pošalje ga g. 1538 u kolegij u gradu Pesaro, zatim u Jesi [90]). U filozofiji fra Felicije još više razvije svoje rijetke umne sposobnosti.

Nakon položenih ispita iz filozofskih predmeta starješine ga poslaše u glasoviti samostan sv. Franje u Ferrari da započne bogoslovne nauke. Fra Felicije onamo stigne 1 rujna 1540 [91]). Ovdje ostane tri godine [92]). U srpnju g. 1543 ostavi Ferraru, bi poslan na svjetsko bogoslovno sveučilište u Bologni, gdje završi nauke [93]). Na tom sveučilištu postigne bakalaureat [94]).

O. general Reda, Bonaventura iz Costacciara, bivši profesor na Padovanskom sveučilištu, nije dopustio da se ova vrsna sila povrati u svoju Redodržavu, nego naloži, da ide za lektora crkvena prava u kolegij u Rimini. Fra Felicije izvrši nalog vrhovnog starješine. Polovicom rujna 1544 već je bio na određenom mu mjestu [95]). Na generalnoj skupštini Reda u Mlecima g. 1546 bi određen za lektora u Sijeni [96]).

REĐEN SVEĆENIKOM

Kad je fra Felicije navršio prvu godinu predavanja u Sijeni, imao je dvadeset i šest godina. Sada bijaše kucnuo čas da se ispuni njegova davna želja da postane svećenikom. Velikom radošću srca svoga primi sveti red i prikaže Bogu nekrvnu žrtvu u ovom gradu [97]).

O. general htjede da iskaže svoje priznanje mladom levitu iza druge godine, što je vrlo savjesno vršio službu lektora u tom važnom kolegiju, pa mu podijeli Magisterij Reda 22 srpnja 1548. Istodobno mu naloži da ide u Fermo da se podvrgne ispitu za doktorat [98]). Fra Felicije već 26 istog mjeseca položi ispit s odličnim uspjehom [99]).

POZVAN NA OPĆI KAPTOL

Za duhove g. 1549 bijaše sazvan generalni kaptol Reda. Ovaj se morao održati u Asizu pod pretsjedanjem kardinala protektora Reda, Rudolfa Carpija [100]). Davni je običaj bio da bi se pozivali na kaptol učeniji ljudi Reda da prirede razna javna predavanja tom prigodom.

Kardinal Carpi koji je poznavao fra Felicija kao lektora u Sijeni, pošalje mu poziv i nalog da se pripravi za neka predavanja [101]).

Mladi doktor, iako su mu bila određena vrlo teška pitanja, tako ih lijepo razvije i obrazloži, da vrlo iznenadi kardinala. Otada pobožni i revni kardinal Carpi posebno zavoli fra Felicija [102]). Hvalio ga je svakomu, preporučao starješinama i štitio ga u svakoj prigodi [103]).

Za vrijeme kaptola fra Felicije se upoznao s učenim kardinalovim tajnikom, Sigismundom Bozijem [104]). S ovim se otsada često dopisivao.

REGENS NAUKA

Na tom bi kaptolu vrijedni fra Felicije imenovan za tri godine regensom bogoslovnih nauka u Sijeni [105]). Ovo imenovanje uveliko obradova sijenske profesore i studente.

Oni su već bili upoznali duboko znanje novoga regensa [106]). Za ove tri godine što je fra Felicije obnašao ovu službu, imao je prigode da istakne svoje svestrano znanje za javnih predavanja koja je češće priređivao [107]).

VIZITATOR

Delikatna i teška služba vizitatora obično se povjerava starijim i iskusnijim redovnicima. Odatle valja zaključiti koliko je fra Felicije već u svojoj mladosti bio razborit i krepostan, jer su mu starješine povjeravale vizitaciju samostana.

Već godine 1549 vizitirao je Askolsku kustodiju od veljače do uskrsa po nalogu o. Bartula iz Macerate provincijala [108]). Kasnije na zahtjev istoga obavi pohod u Fabrijanu. God. 1550 isti mu o. provincijal povjeri jednu istragu [109]).

Ove je naloge fra Felicije izvršio na opće radovoljstvo, stoga mu g. 1551 sam o. general, Jakov iz Montefalca, povjeri vizitaciju samostana oko Montefalca, Cagli i Urbina [110]). I kardinal protektor Carpi njemu povjeri g. 1552 jednu važnu istragu [111]), a vrhovni starješina Reda, o. Julije iz Piacenzije naloži mu da vizitira veliki samostan u Fermu [112]).

GLASOVIT PROPOVJEDNIK

Fra Felicije, uz vanredne svoje umne darove i svestranu naobrazbu, posjedovao je i rijedak govornički dar. Usto je njegov glas bio jak i zvonak [113]). Radi svih tih vrlina starješine su ga slali još kao studenta da propovijeda u raznim mjestima. Prvi put u devetnaestoj godini života bijaše poslan u Monte Pagano da propovijeda [114]). Otada je svake godine morao da propovijeda za vrijeme korizme i u druge svečane prigode [115]).

Glas o njemu kao propovjedniku odjekivao je po svim gradovima Italije. Svi su se natjecali, da čuju tog glasovitog apostola [116]). Kad bi propovijedao, crkve su bile redovito dupkom pune. Svaki je rado slušao njegove učene i zanosne govore [117]).

Dok je fra Felicije bio još u Sijeni, stigne mu nalog od starješinstva Reda, da dođe propovijedati u Rim za vrijeme korizme g. 1552 [118]). Tada je bio u trideset i prvoj godini.

Rimljani su žudno očekivali mladoga propovjednika o kojem su već čuli toliko pohvala. Kad je propovijedao, velika bi Bazilika svetih dvanaest apostola bila uvijek puna. Redovito bi prisustvovali njegovim propovijedima teolozi papinskog dvora, poklisari raznih država, istaknutiji članovi raznih Redova, plemićke obitelji i veliko mnoštvo ostalih vjernika. Slušali su ga i oni, kako veli Hübner, koji su zavidjeli slavi koju je stekao govorničkim darom [119]).

OBOŽAVATELJI

Kardinal Carpi, protector Reda franjevaca konventualaca, sveti kardinal Ghislieri dominikanac (sv. Pijo V) i revni kardinal Caraffa vrlo su rado slušali fra Felicijeve učene, ozbiljne i zanosne govore [120]). Redovito su dolazili da ga čuju i sveti ljudi: Ignac Lojolski, Filip Neri i fra Feliks kapucin [121]). Svi su hvalili Bogu, što je u teško doba za Kristovu Crkvu dao tako učena i revna govornika koji je velikim zanosom branio čista načela Kristove nauke [122]). Uzoriti i sveti ljudi neizmjerno su se veselili odlučnosti i revnosti mladog apostola koji je uspješno širio i branio katoličke istine u doba kad su mnogi bili natrunjeni krivim naukama. Svi su ovi nastojali da pobliže upoznadu mladog propovjednika [123]).

PRORIČU MU PAPINSTVO

Tada su upoznali fra Felicija sve napomenute ličnosti. Jedino ga je kardinal Carpi, kako spomenusmo, otprije poznavao. Revni kardinal Caraffa koji je nakon 3 godine postao papom Pavlom IV, kardinal Ghislieri koji je takodjer bio uzvišen na tu čast, kao i dobri kardinal Carpi, često su posjećivali revnog propovjednika u samostanu Dvanaest apostola. S njim su nadugo razgovarali, bodreći ga i upućujući na dalnji rad. K njemu su išli i Ignac Lojolski, Filip Neri i Sigizmund Bozij, tajnik kardinala Carpija. Svojim svetim i spasonosnim uputama poticali su ga na ustrajni rad u započetom pravcu. Svi su ga hvalili i uzvisivali pred drugima radi njegove opće naobrazbe i velike revnosti za spas duša. Štoviše spomenuti sveti ljudi, posebno fra Feliks Kantaličanin, proricali su mu da će jednom zasjesti na Petrovu stolicu [124]).

Tako je Božja providnost uzvisivala svoga slugu. Tako su se fra Feliciju otvarala vrata časnih službi za koje ga je bio Bog odredio.

ZADRŽAN U RIMU

Spomenuta tri kardinala vidivši obilne plodove kojima Bog blagoslovi apostolski rad mladog propovjednika, zamole vrhovnog sterješinu Reda da ga zadrži u Rimu za cijelu go-

dinu dana da propovijeda triput na sednicu tumačeći poslaslanice sv. Pavla Rimljanima. Vrhovni starješina udovolji želji uzorite gospode [125]).

Fra Felicije proslijedi svojim apostolskim radom. U propovijedanju je pazio samo na Kristovu nauku. Pred njegovim su očima bili svi jednaki, siromašni i bogataši, pučani i velikaši. Svima je jednako mjerio [126]).

Kad je jednom tumačio neke riječi Sv. Pisma, isporedi ih s nekim djelima Karla V, Ferdinanda I i Henrika II, ukoliko nijesu bila u suglasju s Kristovom naukom. Poklisari tih vladara koji su redovito prisustvovali njegovim propovijedima, odmah su poduzeli diplomatske korake kod pape radi tobožje uvrede, nanešene njihovim vladarima.

Kardinal Carpi, protektor reda, imao je više dana pune ruke posla da obrani i zaštiti svog fra Felicija. Nakon nekoliko dana ipak mu uspije, iako teškom mukom, da se spor riješi bez neugodnih poslijedica [127]).

RAZVIJENA REVNOST

Dok je fra Felicije propovijedao u Vječnom Gradu, zapazi da Rimljani ne iskazuju doličnu čast presv. otajstvu oltara. Najviše ga je boljelo, što se nijesu ni obazirali kad bi župnici nosili bolesnicima Svetotajstvo ljubavi. Radi toga izreče jedan dan vatren govor o štovanju presv. Euharistije [128]). Njegov govor kao da je sve elektrizirao. Otada su počeli da iskazuju veliku čast i štovanje prema Isusu u oltarskom sakramentu. Da ovo štovanje ne ohladni, fra Felicije osnuje u crkvi dvanaest apostola bratovštinu presv. Sakramenta [130]).

Sv. Ignac Lojolski kojemu se vrlo svidjela propovijed o štovanju presv. Euharistije, dogovorno s fra Felicijem odredi da svoju bratovštinu Dvanaest vitezova koju je ustanovio u crkvi Al Gesù, sjedini s bratovštinom presv. Sakramenta [131]). Svrha je vitezova bila da sabiru milodare za siromahe.

Sv. Otac Julije III odobri udruženje ovih crkvenih ustanova pod imenom Bratovštine dvanaest apostola sa sijelom u istoimenoj crkvi. Članovi ove bratovštine osim što su morali gojiti i promicati štovanje prema Oltarskom sakramentu, bili su dužni i sabirati milodare za sirotinju.

Fra Felicije iskaže svoju ljubav i milosrđe i prema siromašnim djevojkama. Njegovo plemenito srce nije moglo da trpi kako su ove jadnice često bile izložene teškim po-

giblima. On nagovori članove udružene bratovštine da bi osnovali jedno zaklonište za slične djevojke. Članovi su se izjavili pripravnima podupirati taku ustanovu. Ali bijaše po srijedi velika poteškoća gdje bi se smjestile, komu bi se povjerile djevojke. Fra Felicijeva revnost znala je i to pronaći. Poduzne razne korake kako bi sklonuo opatice klarise da se one za djevojke zauzmu i da ih smjeste u dio svoga samostana. Nakon svladanih poteškoća opatice se odazovu, a članovi bratovštine sabirali su milodare kojima su namirivali troškove za siromašne djevojke. [132])

REGENS U NAPULJU

Nakon godine dana što je fra Felicije propovijedao u Rimu, bi poslan u Genovu za korizmeno propovijedanje g. 1553 [133]).

U istom gradu bi sazvan za Duhove opći kaptol Reda. Od dvije godine bio je umro general. Moralo se izabrati drugoga. Na ovom kaptolu fra Felicije bi imenovan za regensa nauka u velikom samostanu sv. Lovrijenca u kraljevskom gradu Napulju [134]).

Fra Felicije razvije i ovdje apostolski rad. Preko cijele godine 1554 propovijedao je u znamenitoj samostanskoj crkvi tumačeći Evanđelje sv. Ivana [135]). Posveti se i znanstvenom radu. Napisao je knjigu o Mističnoj teologiji i nastavi već započeti rad oko Zlatnog indeksa o Aristotelovim djelima s Averroesevim tumačenjem [136]).

Dok je fra Felicije boravio u Rimu trojica poznatih kardinala nagovarali su ga da bi dao tiskati svoje propovijedi. No njegova je skromnost znala da nađe više izlika, da ih ne tiska. Sada nije mogao da više odoli neprestanim molbama crkvenih dostojanstvenika i dobrih svjetovnjaka. Čak nekoja gospoda iz Perugije, gdje je obavio korizmeno propovjedanje g. 1555, to su od njega tražili. Bio je prisiljen da tiska nekoje svoje propovijedi [137]).

POZVAN U RIM

Sv. Otac Pavao IV, koji je kao kardinal Caraffa često posjećivao fra Felicija dok je u Rimu propovijedao, ujedno ga bodrio na ustrajan rad oko preporoda Kristove Crkve, pozove ga u Rim u siječnju 1556 u svojstvu teologa za opći koncil kojeg je Papa bio već sazvao [138]). Sv. Otac je upoznao duboko fra Felicijevo znanje, stoga htjede ga imati kao svoga savjetnika u vjerskim pitanjima.

Fra Felicije se najpripravnije odazove pozivu nasljednika sv. Petra, te napusti Napulj. Spriječem radom za koncil, ove godine nije mogao propovijedati preko korizme [139]. No ne ostane dugo vremena u Rimu. Ove godine bila je opća kongregacija Reda u Bresciji pod pretsjedanjem preč. o. genarala Julija Magnani. Moralo se popuniti važno i istaknuto mjesto regensa nauka u glasovitom samostanu dei Frari u Mlecima. O. general svratio je pažnju na fra Felicija i cijenio ga je najsposobnijim za to izloženo mjesto, stoga bi i imenovan [140]).

U MLECIMA

Novoimenovani regens ostavi Rim i uputi se u Mletke. Dne 30 lipnja 1556 stigne u glavni grad bogate mletačke republike. Dneva 4 srpnja ovako najavi svoj dolazak velikom prijatelju Sigizmundu Boziju, tajniku kardinala Carpija: „Pomoću Božjom stigao sam u Mletke 30 lipnja, i ovi su me redovnici vrlo lijepo primili" [141]).

Fra Felicijeva najmilija zabava bile su knjige. Stoga je najradije provodio vrijeme u svojoj sobi proučavajući razna djela. K tome je bio po naravi strog i ozbiljan, pa nije mario za nepotrebne dangube [142]).

U tom znamenitom samostanu bijaše vrlo mnogo redovnika. Između tolikih bila su trojica natrujeni svjetovnjačkim duhom. Imali su, posebno njihov vođ o. Andrija Michieli iz Bergama, mnogo prijatelja i među najuplivnijim osobama. Ovi su mislili povući u svoje društvo fra Felicija [143]). No ozbiljni i revni fra Felicije nije za njih mario. Zato ga počnu prikazivati u najcrnijim bojama kod razmažene i moguće mjesne gospode [144]). Da lakše uspiju u svom nelijepom naumu, isticali su da mletačka vlada ima tobožje pravo veta za ugledno mjesto regensa, i da fra Felice ne može vršiti taku službu, jer nije mletački podanik [145]).

OSTAVLJA MLETKE

Ovo nesavjesno rovarenje toliko ozlovolji ozbiljna fra Felicija, da u časovitom duševnom klonuću odluči ostaviti Mletke da se više ne povrati [146]). Uzaludne su bile sve molbe ostalih redovnika koji su ga ljubili i štovali da ne napusti samostanu, jer bi time samo ugodio onoj trojici [147]).

Fra Felicije otputuje. Netom stigne u Ferraru, dne 16 rujnu 1556, napiše pismo tajniku kardinala Carpija. U pismu uz ostalo veli: „Kad sam opazio da su stvari u Mlecima zaplovile krivim putem, ostavio sam Mletke" [148]).

Ova neočekivana vijest vrlo ožalosti kardinala Carpija protektora Reda, pa i o. generala Julija Magnanija. Oni odmah naložе da se stvar izvidi. Nakon istrage saznali su za poniženja i nepravedna trpljenja koja je doživio naš Peretti od one trojice. Sada o. general naloži fra Feliciju da se ponovo povrati na svoje mjesto, ujedno mu javi da će znati ukrotiti razuzdane koji su mu skrivili tolike neugodnosti [149]).

Kad saznade sv. Otac Pavao IV za slučaj koji se desio fra Feliciju, htjede da se ponovo vrati u Mletke, ne samo kao regens, nego i kao njegov opunomoćenik u očuvanju čistoće Kristove nauke u mletačkoj republici [150]). Zato mu uruči dekret od 17 siječnja 1557 [151]).

POVRATAK U MLETKE

Nakon pet mjeseci otsustva naš regens nauka i tek imenovani inkvizitor, povrati se u Mletke. Veliko veselje bi u samostanu kad se on povrati [152]). Za redovnike je bila velika čast, što su imali u svojoj sredini izvanredno naobražena i dobra subrata. A ona trojica koja su već bila dobila zasluženu kaznu od o. generala, počeli su, da mu se ulaguju [153]). Poznavali su odlučnost o. generala, što ih čeka, ako bi se osudili i najmanje ogriješiti se protiv fra Felicija.

Fra Felicije razvije veliku djelatnost u republici kao papin opunomoćenik u očuvanju vjerskih istina. On imenuje više svojih povjerenika po raznim biskupijama u republici [154]).

Lukavi o. Andrija iz Bergama, znajući da ne može ništa poduzeti protiv fra Felicija, ujedno da po njemu može štogod da postigne, počne mu se na sve načine udvoravati, često žaleći što mu je u prošlosti nanio mnogo neugoda [155]).

PRETSJEDA PROVINCIJALNOM KAPTOLU

Minule su dvije godine, a o. Andrija se nije ni u čemu zamjerio fra Feliciju, štoviše iskazivao mu je osobitu ljubav, privrženost i štovanje. U travnju g. 1559 bio je provincijalni kaptol mletačke redodržave. O. general opunovlasti fra Felicija da kaptolu pretsjeda [156]).

Na tom kaptolu fra Felicije nagradi svoga bivšega protivnika, o. Andriju iz Bergama. Dobri Peretti nije se obazirao na podnesene muke i poniženja od toga redovnika, nego mu, unatoč svega toga, iskaže svoju plemenitu velikodušnost. On ga dade izabrati za gvardijana samostana u Mlecima [157]).

Nakon kaptola fra Felicije izvijesti 29 travnja tajnika kardinala Carpija o zaključcima. Javi mu da je jednoglasno izabran za provincijala učeni o. Kornelij Divo, a za gvardijana u Mlecima o. Andrija Michieli iz Bergama [158]).

U Rimu su bili iznenađeni zbog velikodušnosti fra Felicija, jer je dao izabrati za gvardijana svog glavnog protivnika. Svaki se uvjerio, da fra Feliciju nije toliko stalo do sebe i svoje časti, koliko do općeg dobra i napretka Reda [159]).

Mons. Bozio, kardinalov tajnik, odgovori fra Feliciju i iskaže mu veselje uzoritog kardinala, što je na kaptolu sve proteklo u redu i što je izabran za provincijala o. Kornelije Divo. Također mu napise da mu se u Rimu svaki divi što je dao izabrati gvardijanom svog poznatog neprijatelja; nekoji su primjetili da je lijepo i plemenito nagrađivati neprijatelje, ali da opreznost zahtjeva čuvati se takih ljudi [160]).

Koji su ovo ustvrdili, u istinu su pogodili. Plemeniti čin teško se osvetio samomu fra Feliciju. Namjesto da o. Andrija izkaže zahvalnost prema svom dobročinitelju, počne ponovo rovariti protiv njega kod mnogobrojnih i uplivnih prijatelja. Činilo mu se da je sada slobodan, jer je prestao da bude generalom o. Julije Magnani, koji je bio vrlo odlučan i upućen u mletačke razmirice [161]). Na kaptolu u Asizu, dne 13 svibnja 1559, bi izabran generalom o. Ivan Antun Muratori, koji umre nakon dva mjeseca i jedanaest dana. Sada Sv. Otac Pavao IV imenuje Breveom od 25 srpnja o. Ivana Antuna Delfini za apostolskog vikara i upravitelja Reda [162]). Sve je to dolazilo u prilog o. Andriji, ukoliko nije bilo vremena da mu se novi o general nametne.

Neharnost o. Andrije vrlo je teško djelovala na fra Felicija, pa je odlučio da ponovo napusti Mletke [163]).

18 kolovoza iste godine umre i Pavao IV koji je bio imenovao fra Felicija svojim opunomoćenikom u mletačkoj republici. Sada on ide do Montalta da posjeti svoje [164]). Crkva ostane bez vrhovnog pastira preko četiri mjeseca. Novi papa Pijo IV bi izabran tek o Božiću. O. Andrija sve ovo izrabi da onemogući fra Feliciju opstanak u Mlecima.

Novi papa potvrdi fra Felicija u službi inkvizitora. On preuzme službu 22 veljače 1560 [165]). O. Andrija stoga se ne smete, već nastavi rovarenjem kod razmažene senatske gospode [166]). Neki počnu u senatu tražiti da se zamoli papu neka pošalje drugog inkvizitora namjesto fra Felicija. Dužd bi prisiljen da ovo zatraži, premda je osobno vrlo cijenio fra Felicija [167]).

POZVAN U RIM

Pijo V bijaše vrlo revan papa. On je po treći put najavio opći koncil. Sazvao ga je za 18 siječna 1560 u grad Trento. Ovdje bi i zaključen 14 prosinca 1563 [168]).

Sv. Otac je znao da je Kristova Crkva trebala u Mlecima revna i učena radnika, kakav bijaše fra Felicije. Ali ipak radi taktičnih razloga prema mletačkoj republici pozove ga u Rim [169]).

Nakon što je fra Felicije ostavio Mletke, idući dan piše o. provincijal mletačke redodržave tajniku kardinala Carpija: „Otputovao je odavle velezasluženi o. Peretti. On mi je sa sobom odnio najljepši dio duše moje. Njegova dobrota i mnogobrojne njegove kreposti ostaće trajno usađene u duši mojoj. Pred odlaskom bio je sa mnom u Padovi osam dana da se otrese tolikih tuga i pogibli što ih je pretrpio sa mnom u Mlecima“ [170]).

IV
PUTOVI PROVIDNOSTI

U RIMU

Dobri Bog vodi svoje odabranike i po trnovitim putovima da ih kasnije obilno nagradi. Tako je htio fra Felicija najprije dobro prokušati u Mlecima da mu počne otvarati razna vrata za dalnje časti i nagrade u Vječnom Gradu.

Fra Felicije bi u Rimu vrlo srdačno dočekan od kardinala Carpija, njegova tajnika, o. genarala Reda i od mnogih papinih doglavnika [172]). Svi su mu iskazivali osobito priznanje za nesebični rad što bijaše razvio u mletačkoj republici na korist Crkve i Reda svoga. Sv. Otac ga primi pravom očinskom ljubavlju. Uruči mu Breve od 16 srpnja kojim ga je imenovao teologom kod rimske inkvizicije. Zatim ga imenuje i profesorom na sveuč. Sapijencije [173]).

PONOVNI VELIKODUŠNI ČIN

Iza kako je fra Felicije bio otputovao iz Mletaka, stigne nalog iz Rima, da se o. Andriju iz Bergama svrgne s gvardijanata [174]). Ova ga vijest ošine gao grom iz vedra neba [175]). Bio je više dana kao izvan sebe radi zaslužena poniženja. Kad se nešto osvijesti, uteče se svojim moćnim prijateljima. Vidivši da mu prijatelji ne mogu pomoći, počne se javno buniti i opirati protiv naloga o svrgnuću s gvardijanatske časti [176]). Radi ovoga bi izdan nalog da se dovede u Rim da bude dolično kažnjen [177]).

Fra Felicije sada ponovo zadivi cio Rim. Netom saznade da će domala stići u Rim njegov veliki protivnik i da će biti strogo kažnjen radi buntovna vladanja, ode k Sv. Ocu moleći opće pomilovanje za fra Andriju [178]). Papa ostane iznenađen ovim velikodušnim činom i usliši molbu.

Ovaj herojski čin u doba, kad je gruba osveta bila običajna stvar, svakoga zadivi. Svaki je hvalio plemenito fra Felicijevo srce. Herojski se čin najviše svidi svetom kardinalu Ghislieriju koji sada još većma zavoli fra Felicija [179]).

PROKURATOR REDA

Sv. Otac ne samo povjeri fra Feliciju službu konsultora sv. Oficija i profesora Sapiencije, nego ga imenuje i prokuratorom svoga Reda kod sv. Stolice [180]). Ovo je prva čast iza o. generala.

Fra Felicije je kao prokurator prisustvovao općem kaptolu Reda u Milanu mjeseca svibnja g. 1562. Bio je naime umro sveti i učeni general o. Ivan Muratori, te mu se morao naći dostojan nasljednik. Fra Felicije uloži sav upliv da se izabere generalom o. Antun de Sapienti iz Piemonta, profesor na sveučilištu u Paviji, koji je svojim neumornim apostolskim radom bio spriječio, da se ne uvuče kalvinizam u njegovu domovinu. Taj revni i mudri redovnik bi jednoglasno i izabran generalom reda [181]).

SMRT KARDINALA CARPIJA

Dobri kardinal Carpi, protektor Reda, pravi otac, štitnik i obožavatelj fra Felicija, oboli. Ovaj mu iskaže svoju veliku ljubav i harnost za usluge prigodom posljednje bolesti. Svaki dan po više puta je posjećivao uzoritog bolesnika i nadugo bi se zadržavao uz njega, štoviše bio je nazočan i kod smrti 10 srpnja 1564 [182]).

TEOLOG POSLANSTVA

Godine 1565 bila je u Firenci opća Kongregacija Reda franjevaca konventualaca. Njoj prisustvuje i fra Felicije [183]). Netom se povrati u Rim, ode k sv. Ocu Piju IV koji mu saopći da ga je imenovao članom važna poslanstva. Reče mu naime kako španjolska inkvizicija objeđuje učena toledskoga nadbiskupa Caranzu da je heretik, pa ga je zato dala utamničiti. Poznata mu je pretjerana revnost tamošnje inkvizicije koja je svojim postupanjem Crkvi često više škodila nego koristila. Stoga je Papa odlučio da se stvar ispita na licu mjesta. Odredio je da u Španjolsku pođe posebno poslanstvo s kojim treba da ide i fra Felicije u svojstvu teologa [184]).

Vođ ovog poslanstva bijaše papin legat kardinal Ugo Buoncompagni. Osim fra Felicija bijahu u poslanstvu mons. Ivan Krst. Castagna, mons. Ivan Aldobrandini i o. Stjepan Bonucci, servita [185]).

Za vrijeme je poslanstva fra Felicije više puta propovijedao. Prirođenim je žarom tumačio Kristovu nauku. Sam je kralj Filip II rado slušao vrijednog propovjednika [186]).

Na putu u Toledo ohladnio je prijateljski odnos između kardinala legata i fra Felicija [187]).

Poslanstvo je bilo već počelo da ispituje nedostojni postupak protiv nedužnog nadbiskupa u Toledu, kad iznenada stigne glasnik iz Rima koji najavi smrt Pija IV, u noći od 8—9 prosinca 1565. Kardinal smjesta napusti Toledo i otputuje u Rim radi papina izbora. Netom stigne u Genovu, čuje da je 1 siječnja 1566 bio već izabran za papu kardinal Ghislieri, dominikanac, koji poprimi ime Pijo V [188]).

Usto kardinal dobije nalog u Genovi da se povrati u Toledo i dokonča istragu u pitanju nadbiskupa Caranze. Ali kad je predočio Sv. Ocu neke poteškoće, bude pozvan natrag u Rim [189]).

PIJO V I FRA FELICIJE

Kad je fra Felicije bio još u Toledu, veselo primi vijest da se povrati u Rim. Još veseliji bijaše, jer je čuo da je na Petrovu stolicu zasjeo kardinal Ghislieri [190]). Željno je očekivao, čas kad će se pokloniti novom Papi. Neizrecivo se veselio jer je poznavao svetost i revnost Pija V koji ga je opet volio radi njegovih rijetkih umnih darova.

Za fra Felicijeva boravka u Toledu, umre 6 siječnja u Milanu i o. Antun de Sapienti, general Reda. Uto Sv. Otac imenuje 8 siječnja otsutna fra Felicija apostolskim vikarom ili privremenim vrhovnim starješinom Reda. Odnosni Breve bi poslan fra Feliciju u Španjolsku. Kako je bio već otputovao odanle, ne primi ga, štoviše nije dobio ni vijesti o generalovoj smrti [191]).

Dne 1 ožujka fra Felicije stigne u Aste u samostan genoveške redodržave. Iznenadi se kad mu redovnici izkazaše počasti, koje idu vrhovnom starješini Reda. Sada tek sazna za generalovu smrt i za svoje imenovanje [192]).

U Faenzi mu pokaže 11 ožujka njegov tijesni prijatelj o. Marko iz Forlija prijepis Brevea kojim bi imenovan [193]). U Asizu 17 ožujka nađe neke papine upute [194]). U Rimu je bio 21 ožujka [195]).

Fra Felicije ode da se pokloni Kristovom Namjesniku. Sv. Otac ga primi vrlo srdačno [196]). Čuvši da nije primio Brevea o imenovanju, smjesta naloži tajniku da mu izda duplikat, ujedno ga ovlasti, da odmah preuzme upravu Reda, i podijeli mu svoj osobiti blagoslov za uspješno upravljanje Redom [197]).

Koliko je Pijo V cijenio i štovao fra Felicija može se prosuditi i po tome, što ga je izabrao za svoga ispovjednika [198]).

APOSTOLSKI VIKAR NA DJELU

Fra Felicije, kao vrhovni starješina Reda franjevaca konventualaca, razvije veliku djelatnost na korist i procvat svoga Reda, kako proističe iz zapisaka za vrijeme njegova generalata [199]). Dokinuo je mnoge zle običaje koji su se bili uvukli po samostanima u ono mutno doba. Zato imenuje vizitatore za sve provincije Reda [200]). Za se pridrži pohod provincije sv. Franje i nekoje samostane rimske provincije.

Prvih dana mjeseca srpnja otputuje iz Rima da započne vizitaciju umbrijske provincije [201]). U asiskom samostanu, nad grobom sv. Oca Franje, zadrži se cio kolovoz [202]). U rujnu povrati se u Rim [203]). Sada dobije nalog od sv. Oca da izvrši vizitaciju u ženskom samostanu sv. Silvestra u Rimu. Ovdje izda mnogo mudrih i spasonosnih odredaba u obliku konstitucija koje su potpuno preporodile taj koludrički samostan [204]).

U listopadu ostavi Rim i pođe u Napulj da obavi vizitaciju po samostanima klarisa koje su ovisne bile o njegovom Redu. Usput pohodi i nekoje samostane svoga Reda [205]).

IMENOVAN BISKUPOM

Velika djelatnost i revnost fra Felicijeva na korist i procvat Reda i mnogih ženskih samostana u kojima je vršio vizitaciju, veoma razveseli svetog papu, pa ga zato htjede da nagradi u znak priznanja [206]). Fra Felicije nalazio se još u napuljskom kraljestvu. Primi Breve od 15 studenoga 1556 kojim ga je Pijo V imenovao biskupom u Santa Agata dei Goti [207]). Istodobno primi i drugi Breve. Ovim ga papa ovlašćuje, da i dalje upravlja svojim redom sve do generalnog kaptola 6 lipnja 1568 [208]).

Novi biskup, iza svršene vizitacije klariških samostana po napuljskom kraljestvu, pođe u glavni grad Napulj. Ovdje se pripravi za biskupsku posvetu. 12 siječnja 1567 velikim slavljen bi izvršeno posvećenje našeg fra Felicija za biskupa u monumentalnoj samostanskoj crkvi sv. Lovrijenca [209]).

Sada on pođe u Santa Agata dei Goti da se ustoliči. Dne 29 siječnja primi upravu biskupije. Vjernici su svečano proslavili taj dan. Veseli su bili što je fra Felicije bio imenovan njihovim pastirom. Teško im pri srcu bijaše kad se morao od njih da dijeli i da ide u Rim radi uprave Reda [210]).

3*

POTVRĐUJE O. GENERALA KAPUCINA

Iste su godine oci kapucini imali opći kaptol Reda. Tada su oni još stajali pod upravom i zaštitom generala franjevaca konventualaca, kojemu je pripadalo i pravo da potvrđuje izbor kapucinskoga generala. Fra Felicije kao vrhovni starješina Reda potvrdi izbor novog o. generala kapucina.

Novoizabrani o. general zahvalio je iz Orvijeta 9 srpnja 1567 ovako: „Primio sam potvrdu na službu na koju me uzvisiše moji redovnici, stoga Vam zahvaljujem. Uvjeren sam da će Vaša preuzvišenost biti uvijek sklona svojim kapucinima da ćete preporučiti sve nas Vašim redovnicima, svjetovnjacima i svim Vama milim osobama da svi upoznadu, da, kao što smo sinovi istog nam oca sv. Franje, tako smo jedna duša i u službi Božanskog veličanstva [211]).

PONOVNA VIZITACIJA REDA

Preuzvišeni Peretti vrlo je dobro poznavao važnost i korist vizitacije samostana. Stoga je odredio da se ponovo vizitiraju svi samostani Reda. Ako su ikada bile potrebne vizitacije, to je bilo u ono doba kad su po kršćanskom svijetu bili zavladali čudni nazori koji su se kosili s Kristovom naukom. On htjede da pročisti svoj Red od svakog i najmanjeg truna svjetovnih nazora koji su se tada proturali i u samostanska sveta mjesta. Zato imenuje 19 srpnja kreposna i učena o. Tomu Origoni vizitatorom Reda [212]), jedino za se pridrži tri brojne provincije. Između ovih bijaše i provincija u Markama koja ga je uzgojila i izučila.

Svojom dakle prisutnošću fra Felicije htjede da počasti rodnu svoju redodržavu. Za vrijeme vizitacije posjeti i svoje rodno mjesto Grottamare [213]). Nakon vizitacije u toj redodržavi ide u Padovu da vizitira provinciju sv. Antuna [214]). Za vizitacije mletačkog samostana, ponovo iskaže svoju velikodušnost dvojici svojih starih protivnika. Udovolji nekim njihovim željama [215]).

Po dovršenoj vizitaciji i u bolonskoj redodržavi, fra Felicije povrati se u Rim da pripravi potrebito za generalni kaptol Reda koji je bio sazvan za 6 lipnja 1568 [216]).

UREĐUJE BISKUPIJU

Netom bi preuzv. Peretti oslobođen od teške dužnosti uprave Reda, potpuno posveti svoje sile na dobrobit Kristove Crkve. Odmah ide u svoju biskupiju. Započne vizitaciju svih

njezinih župa [217]). Uspije dokinuti mnoge zloporabe i loše običaje, koji su se nezakonito bili uveli u ono teško vrijeme po Kristovu Zaručnicu. Svojim spasonosnim odredbama i uputama obnovi duh Kristov u biskupiji. Svoje odredbe i upute dade tiskati da svećenstvu uzmognu uvijek biti pri ruci.

Biskup Peretti uza sve svoje mnogobrojne poslove našao je vremena i za znanstveni rad. U tu je svrhu sebi oduzimao i po nekoliko sati noćnog počinka samo da može sabirati, čistiti i uređivati djela sv. Otaca što mu je bio naložio još blagopokojni papa Pijo IV. Počne uređivanje i znanstvenih djela sv. Bonaventure [218]).

IMENOVAN KARDINALOM

Sv. Otac Pijo V da dostojno nagradi neumorni i plodonosni rad Perettijev, imenuje ga 17 svibnja 1570 kardinalom. Devetoga lipnja podijeli mu naslov sv. Jerolima Ilira ili Hrvata [219]). Njemu je, kao potomku Hrvata, najbolje dolikovao naslov te crkve, čija je povijest usko spojena s povješću Hrvata u Vječnom gradu.

Nekoji su kardinali običavali tada izabrati kakav naslov ili nadimak po kojemu bi se nazivali [220]). Peretti izabere ime Montalto. Otsada ga je svaki nazivao i poznavao pod imenom „kardinal Montalto".

On nije mogao da zaboravi grad u koji su se zaklonili njegovi preci, a on se posvetio Bogu, pristupivši u Red franjevaca konventualaca. Zato htjede da združi ime toga grada s uzvišenom kardinalskom čašću.

Kardinal Montalto, kao redovnik i sin siromašnih roditelja nije imao nikakove imovine. Sv. Otac odredi mu godišnju potporu od hiljadu dvjesta skuda da se uzmogne pristojno uzdržavati. Također mu daruje prigodom imenovanja pet stotina skuda i mnogo drugih potrebnih stvari za dolično uređenje stana [221]).

SMRT PIJA V

Veliki je Papa Pio V imao neograničeno povjerenje u kardinala Montalta. On se uvijek, u svim važnijim pitanjima, savjetovao s njime. Njemu je povjeravao mnogo teških poslova. Kardinal Montalto bijaše, kako bi se reklo, papina desna ruka u radu i promicanju vjerskog života u ono teško vrijeme. Na samoj samrtnoj postelji Sveti Otac htjede uza se imati svoga ispovjednika, kardinala Montalta, da ga tješi u posljednjim časovima života [222]). Tako je Montalto imao rijetku sreću da 1 svibnja 1572 prisustvuje smrti pravoga Sveca [223]).

V
GRGUR XIII

IZBOR

Po smrti svetog pape Pija V htjede Bog da kardinala Montalta podvrgne dugoj kušnji.

Pija V naslijedi Grgur XIII, dotadašnji kardinal Ugo Buoncompagni. Čitatelju je već poznat taj kardinal kao papin legat u Španjolskoj, s kojim je bio fra Felicije u svojstvu teologa. Ovaj papa nije mario za Montalta. Riješio ga je dotadašnjih službi koje je mudro i revno obavljao pod Pijom V [224]).

To bijaše težak udarac za Montaltovu živahnu i vrlo radinu narav. Lišen svakog zanimanja bio je prisiljen da živi potpuno povučeno [225]). A za vladanja Pija V bio je glavni i neutrudivi pokretač vjerskog života koji je hvatao sve dublji korijen u katoličkoj Crkvi.

VELIKI PAPA — SLAB DRŽAVNIK

Grgura XIII valja ubrojiti među velike i zaslužne pape. Bio je dostojan nasljednik svetog Pija V. Poznavao je vrlo dobro crkveno pravo. [226])

Ugo Buoncompagni rodi se u Bologni. Kao mladić oženi se i u braku dobije sina Jakova. Žena mu nakon toga umre, a on se razočara i zamrzi na svijet, pa se stoga posveti svećeničkom zvanju. Pijo IV imenuje ga kardinalom, a nakon smrti Pija V, 13 svibnja 1572, izabran bi za papu. Vladao je Petrovom lađicom sve do 10 travnja 1585, kad ga Bog požove k sebi. [227])

Grgur XIII mnogo je dobra učinio kao Kristov namjesnik na zemlji. Mnogo je pridonio da se sveta vjera učvrstila i proširila sve do dalekog Japana. Bio je revan u promicanju kršćanskog preporoda i Crkvene stege. Utemeljio

je više kolegija, sjemeništa za uzgoj svećeničkog pomlatka. Tako u Rimu, Beču, Pragu, Olmucu, Gracu, Vilni i Japanu. U Loretu je podigao sjemenište za našu hrvatsku mladež. [228])

Kao vladar Crkvene države ne bijaše sretne ruke [229]). Bio je preveć bojažljiv, stoga i popustljiv. Razni su zlotvori znali da iskoriste njegovu slaboću na veliku štetu crkvene države i njezinih mirnih podanika. Radi toga sve više je raslo nezadovoljstvo. Počele su se ponovo dizati stranke Gvelfa i Gibelina. Množile su se javne osvete i umorstva, Uvelike su se širili razbojnici i hajduci. U državi su bili tri glavne skupine zlotvora s vođama Piccolominijem, Malatestom i raspopom Guercinom [230]). Podanici crkvene države nijesu bili sigurni za svoj život i za svoje imanje ni u samom Rimu.

MONTALTO OSUĐUJE OVU SLABOST

Kardinal Montalto bio je po naravi sklon redu i strogoj pravdi. Zato nije mogao da trpi nerede i popustljivost na štetu same pravice. U svom temperamentu često je osuđivao pred kardinalima slabu vladavinu [231]). U tom nije imao, kako bi se reklo, dlake na jeziku, iako je znao, da će se vrlo zamjeriti kardinalima, miljenicima Grgura XIII. Na to se nije obazirao, jer mu je bilo stalo više do napretka i dobrobiti crkvene države nego do vlastite koristi.

Svaki se mogao uvjeriti da nije gramzio za papinstvom. Da je za njim težio, ne bi se bio nigda usudio tako govoriti o vladavini Grgura XIII pred kardinalima miljenicima kojih je bilo mnogo, a usto su redovito odlučivali kod izbora novoga pape. Zamjeriti se njima značilo je imati ih protiv sebe u konklavu. To je potrebno napose istaći da se pokaže lažno prikazivanje Grgura Letija koji je prikazao Montalta kao častohlepna kardinala koji se tobože neiskreno ulagivao svojim kolegama u namjeri da ga kasnije izaberu papom. Sam učeni i kritični pisac Aleksandar pl. Hübner veli da se u životu fra Felicija Perettija ne može pronaći ni najmanji dokaz po kojem bi se dalo zaključiti da je težio za papinstvom [232]).

VI

PRISILNI PUSTINJAK

PLEMENITA ZANIMANJA

Kardinal Montalto, silom prilika, proživio je malone trinaest godina potpuno povučeno, poput kakova pustinjaka [232]). Njegova radina i neutrudiva narav nije mogla da bude besposlena. Prirodno je tražio da zaposli svoj veliki um. On je u sebi gojio tri ljubavi [233]): za knjigom, umjetnošću i graditeljstvom. Sada se rado bavio prije započetim radom oko uređivanja i pročišćavanja djela Crkvenih otaca, napose oko izdavanja autentičnih djela sv. Ambroza što ih je sam uredio [234]).

Njegovi prihodi nijesu bili veliki. Ipak je stavljao na stranu nešto novca, da uzmogne izvađati svoje plemenite osnove, jer je skromno živio, a radina njegova dobra sestra Kamila bila je veoma štedljiva [235]). Najprije dade podignuti nadgrobni spomenik prvom Papi iz svoga Reda Nikoli IV u crkvi Santa Maria Maggiore [236]). Sjeti se i svoga velikoga dobročinitelja Pija V. Za nj dade izraditi ukusnu i prostranu kapelu. Danas je ta kapela od Sakramenta. Na lijevoj strani iste podigne njemu lijep spomenik. [237])

Kardinal Montalto gojio je osobitu ljubav za tu crkvu blažene Djevice Marije. Donapokon htjede da se nastani u njezinoj blizini da tu provede posljednje godine života. Kupi jedan vinograd da na njemu sebi sazida kuću po svom ukusu [238]).

U to je vrijeme došao u Rim mladi zidar, Dominik Fontana, rodom iz Coma. Montalto je zapazio u tom mladiću veliki dar za građevnu umjetnost, pa odabere upravo njega da mu malo pomalo sagradi kuću kako mu sredstva budu doticala [239]).

MONTALTOVA OBITELJ U RIMU

Kad je fra Felicije bio imenovan biskupom, morao je da misli na stan u koji bi se nastanio kad ga riješe uprave njegova Reda. Zato pozove u Rim svoju sestru Kamilu da vodi kućanstvo. Tada je ona bila udova iza pok. Ivana Mignuccija. Imala je dvoje djece: sina Franju i kćer Mariju. [240])

Kamila bijaše vrlo dobra i pobožna žena. Brat ju je mnogo volio i cijenio. Znao je nju izpoređivati sa sv. Monikom, majkom sv. Augustina, radi njezine dobrote (Pastor svez. 10, str. 52). Bila je razumna, pametna i okretna. Znala se vješto snaći i u najtežim prigodama. Njezina okretnost i vještina u kućnim poslovima promicala je blagostanje u obitelji, a time je znatno olakšavala skrb svomu bratu. Kako je bila vrlo darovita, u kratko vrijeme poprimi manire i navike rimskih dama tako, da bi se moglo reći, da je uzrasla u kojoj velikaškoj kući. Radi toga su joj se divile i najodličnije rimske obitelji. Njezina su djeca po ujčevoj volji poprimila njegovo prezime Peretti g. 1572 i imala su sreću vjenčati se s članovima odličnih obitelji. Franjo Peretti oženio se 21 lipnja 1573 s plemenitom i u svakom pogledu od Boga vrlo nadarenom Viktorijom Accoramboni, a Marija Peretti udala se još prije za bogata trgovca Fabija Damascenija s kojim je imala dva sina Aleksandra i Mihovila i kćeri Faviju i Uršulu. [241])

Kardinal Montalto stanovao je već kao biskup sa svojom sestrom i njezinom djecom u jednoj od srednjih rimskih kuća u ulici Papale. No nije vidio časa kad će zgotoviti kuću u blizini sv. Marije i u njoj se nastaniti. [242])

NOVA KUŠNJA

Kardinal je Montalto dakle malo pomalo od svojih pri-štednja gradio ukusnu kuću. Gradnja je dosta napredovala. Kada je jednog dana Grgur XIII izlazio iz bazilike sv. Marije, zapazio je novu zgradu. Saznavši da je gradi kardinal Montalto, naloži da mu se uskrati godišnja potpora, koju je uživao otkako je bio imenovan kardinalom. Tu je naredbu izdao papa uz opasku da siromašni fratar ne smije da gradi kuću [243]).

Za kardinala Montalta bijaše to težak udarac. U pomanjkanju sredstava morao je da tužnim srcem obustavi dalnji rad oko zidanja kuće.

FONTANINO VELIKODUŠJE

Netom za to saznade mladi i plemeniti zidar Fontana, ponudi svomu dobročinitelju da će mu dozidati kuću iz vlastitih prištednja. Kardinalu bijaše teško primiti tu velikodušnu ponudu, ali na opetovane Fontanine molbe napokon pristane u nadi da će mu s vremenom sve povratiti [244]).

Dominik Fontana bijaše vrlo veseo da je mogao da iskaže svoju zahvalnost prema mužu koji mu je davao zarade i koji mu je svojim uputama i savjetima mnogo doprinio da je razvio svoj prirodni građevni dar, postao od prosta zidara glasovit arhitekt.

Fontana dogotovi tu lijepu kuću g. 1580 koju kardinal nazove Villa Peretti. Zgrada se radi svoje umjetničke građevne ljepote isticala poput bisera između svih ostalih kuća. To bijaše prvo krasno djelo mladog Fontane [245]).

Kardinal je Montalto dao kuću malo pomalo umjetnički ukrasiti i iznutra. U nju su stavili po koji afresk svi ondašnji glasoviti slikari: Matija iz Sijene, Cezar Nebbio, Pavao Brilli, Balione, Salimbene i drugi. Naokolo kuće uredio lijep drvored. Stabla je sadio i uređivao sam kardinal uz pomoć vjernih prijatelja Ivana Krst. Castruccija i Scipiona Tolomea [246]).

TEŠKA OBITELJSKA NESREĆA

Kuća je bila već i iznutra dogotovljena. Kardinal se pripravljao da se u nju preseli kad nenadano zadesi njegovu obitelj teška nesreća [247]).

U njegovoj su obitelji tada bili osim sestre Kamile, sestričić Franjo sa svojom ženom Viktorijom i sestričina Marija udov. Damasceni s četvero nejake djece [248]). Dječicu je kardinal nježno ljubio. Nastojao je da se što bolje uzgoje i izmijeni im prezime Damasceni u Peretti.

Lijepa i darovita Viktorija prije udaje za Franju Perettija, imala je mnogo obožavatelja. Između tih bijaše i poglavica velikaške obitelji, Pavao Jordan Orsini, vojvoda Bracciana. Njezina ohola majka Tarkvinija koja je pripadala velikaškoj obitelji Paluzzi degli Albertoni, htjela je da se kći uda za tog velikaša. Ali se Viktorjin otac tome usprotivi. Bio je uvjeren o čemu se po Rimu mnogo govorilo da je taj vojvoda sam ugušio svoju prvu ženu Isabelu. Zato je želio da njegova Viktorija pođe za Franju Perettija koji ju je vrlo ljubio. Viktorija na to pristane. [249])

Ohola Tarkvinija nikako nije mogla da proguta, što njezina darovita kćerka nije pošla za onako bogata velikaša. Svoje nezadovoljstvo neprestano je ulijevala u srce kćeri Viktorije. Majka je usto nastojala da goji najbolje odnose s Pavlom Jordanom Orsini, koji je i dalje posjećivao obitelj Accoramboni [250]).

Majčino slabo raspoloženje počelo je da djeluje i na Viktoriju. Znala je u kući smetati i prezirati muža. Svagdano je iznosila nove zahtjeve, velike troškove, nemoguće za skromnu kardinalovu obitelj. Sada je Kamila bila na sto muka, često je plakala kao da je naslućivala nekako zlo [251]).

Jedne večeri dođe k Franji Viktorijin brat i zamoli, da izađu skupa da se malo pozabave. Kamila se odmah poboja, naslućivala je da se nešto zla sprema iza toga poziva. Zamoli Franju, štoviše poklekne preda nj da te večeri ne izađe iz kuće. Ali dobri Franjo koji se onog jutra bio i pričestio, nije mogao da vjeruje što ljudska zloba može. Za svoju nesreću on ne posluša majke. To se zgodi 16 travnja 1581.

Sutradan rano ujutro nađu Franju mrtva na ulici. U nj su bili ispaljeni hici iz karabinke, usto je bio i mačem izboden [252]).

Taj tužni i okrutni čin zavije u neopisivu žalost kardinalovu obitelj, osobito dobru Kamilu. Radi toga slučaja zavlada po Rimu veliki strah. Nije to bio jedan slučaj u Rimu. Take su se stvari češće događale. Ali su se Rimljani sada stali bojati da će papa iz obzira prema kardinalu Montaltu poduzeti stroge mjere da se krivci pronađu i da se kazne. Bojali su se da će u tom slučaju obitelj Orsini podići bunu pomoću svojih plaćenika i ortaka, pa će tako nastati pravo klanje u Vječnom gradu [253]).

Javna je tajna bila da su se u tom umorstvu skrivali prsti Pavla Jordana Orsinija i ohole Tarkvinije.

Tužnog jutra papa je imao konsistorij. Kardinal Montalto, iako je bio vrlo potresen i žalostan, ipak ode na konsistorij. Nakon vijećanja posjeti papu da dade oduška svojoj žalosti. Papa osudi to nemilo razbojstvo. Obeća poduzeti sve da se ubojice pronađu. Montalto ga zamoli da se stvar zabašuri [254]).

SRAMOTAN SLUČAJ

Kardinal je Montalto ulagao sve svoje sile da utješi milu sestru Kamilu i udovu Viktoriju koja se pričinjala vrlo žalosnom radi svoga Franje. Jedan dan kad je Montalto bio

zaokupljen s odgovaranjem na mnoga pisma saučešća što je primio prigodom Franjine smrti, neopazice izgine iz njegove kuće udova Viktorija da kasnije ide k Pavlu Jordanu Orsiniju [255]).

Taj sramotni slučaj za kardinalovu obitelj potvrdio je gdje se nalaze prave niti Franjina umorstva.

Sada Grgur XIII zabrani ženitbu Orsina s Viktorijom. Postojan bijaše u toj zabrani [256]). Ipak su njih dvojica znali da kriomice zajedno žive.

Nakon tih teških i tužnih događaja, Montalto napusti svoj dosadašnji stan u ulici Papale i preseli se u Vilu Peretti sa svojom sestrom i sestričinom Marijom s četvero njezine nejake djece [257]).

MALONE ZAGLAVI

Kardinal bi Montalto išao u grad samo u dane konsistorija ili kakova crkvenog obreda kad mu je bila dužnost. Uvijek bi išao pješke u pratnji svoga sluge. Kad je 26 travnja 1583 išao na konsistorij, na jednom zaokretaju nađe se između naoružanih ljudi koji su s redarima zametnuli pravu bitku [258]).

Upravnik redarstva bio je saznao da se u palači Orsinove obitelji skriva jedan vrlo pogibeljni stvor, stoga naloži redarima da uniđu u palaču i da ga uhapse.

Dok su redari pratili okovana zlotvora u zatvor, mladi Rajmund Orsini digne svoje plaćenike i prijatelje i potrče za redarima. Stignu ih na jednom raskršću ulica baš u času kada s druge strane dođe kardinal Montalto. Na prve ispaljene hice padne kardinalov sluga, dok je kardinal sretno izbjegao hitro unišavši u jednu kuću. U toj borbi ostane mrtav plemeniti mladić Otavijo Rusticucci a bijahu smrtno ranjeni sam Orsini i drugi njegov prijatelj Sila Savello [259]).

Uhapšenje tog pogibeljnog čovjeka bilo je nužno radi javne sigurnosti i mira. A kako je upravnik redara svojim nalogom bio tobože prekršio pravo nesmetana zakloništa u palačama rimskih velikaša, Rajmund se Orsini pobunio i zametnuo pravu bitku s redarima. Sada se digoše i svi drugi velikaši, prijatelji te moćne obitelji radi povrede njihova prava [260]).

Učas su njihove palače bile pretvorene u prave tvrđave iz kojih su navaljivali na redare. Četvoricu su ubili [261]). Rim je sada pružao sliku pravog bojišta. Sve su radnje,

trgovine i kuće bile zatvorene. Niko se nije usuđivao da izlazi na ulicu. Kardinalu Montaltu pođe za rukom povratiti se kući u pratnji pedeset vojnika. Ovako teško stanje trajalo je četiri dana.

Upravnik redarstva, zapazivši kolebanje slabašne svoje vlade, predvidio je da će na koncu sam slabo proći. Potajno pobjegne iz Rima. Ali na odlučni zahtjev velikaša koji su tražili njegovu glavu, bi izdana tjeralica za njim. Naskoro ga dovedu natrag u Rim i bi osuđen na smrt. Tek sada prestanu borbe i zavlada mir u gradu [262]).

Jadni redarstveni upravnik morao je da plati glavom svoju revnost protiv pogibeljnog zlotvora koji je uznemirivao i ubijao mirne građane!

VII

STANJE U CRKVENOJ DRŽAVI

TEŠKE PRILIKE

Vrlo su teške prilike vladale u crkvenoj državi za slabašne i duge vladavine Grgura XIII. Množili su se neređi, ubijstva i haranja. Zlotvori su postali tako obijesni, da su navalili u pô bijela dana, u vrlo prometnoj ulici, na kočiju u kojoj se nalazio mons. Marijo Savelli i ubili ga iz karabinke, a zatim netragom nestali [263]).

Velika je nesreća bila po državu, što su velikaši nesmetano kupili i zaklanjali u svojim palačama i dvorcima svakovrsne ljudi: prognanike, hajduke, bjegunce, razbojnike i slične [264]). Oni su uvijek držali uza se mnogo takih ljudi u svoje nelijepe svrhe: da se obrane od neprijateljskih napadaja ili da se osvete kojem velikašu, a do potrebe da napadnu i na same državne sigurnosne organe [265]).

HAJDUČKE ČETE

Bilo je po državi više hajdučkih četa, koje su nemilosrdno uznemirivale podanike [266]). Po rimskoj Kampaniji, od Rima do napuljskog kraljevstva, bio je strah i trepet raspop Guercino. Ovaj je protjerao i biskupa iz Anagnija i sebe proglasio kraljem i biskupom. Imao je na duši veliki broj umorstva i drugih zvijerskih nedjela. Sam papa bio je neprestano u strahu, jer mu je prijetio da će ga prije ili kasnije ubiti.

Na sjevernoj strani Rima bile su dvije jake čete Alfonsa Piccolominija i Lamberta Malatesta. Nijesu bile ništa manje pogibeljne od one u rimskoj Kampaniji.

Alfons Piccolomini bijaše potomak slavne rimske obitelji. On je pomoću svojih ortaka u pravom smislu gospodovao po crkvenoj državi. Bio je u rodu s moćnom obitelju

Orsina, zato je uživao posebnu njihovu naklonost. Zaklanjali su ga u svojim dvorovima u Pienzi i Patiglianu u velikoj firenačkoj vojvodini, nedaleko granice crkvene države. Odovud bi munjevitom brzinom prelazio granicu i napadao sad jedno, sad drugo mjesto u crkvenoj državi. Bio je vrlo vješt i spretan u navalama. Svaki put mu je pošlo za rukom da rastjera i potuče papine vojnike. Jedan je dan sa samih svojih trista ljudi natjerao u divlji bijeg pet hiljada vojnika. Drugi put smjelo je unišao u utvrđen grad sa sto i pedeset ortaka, pogubio mačem posadu, a da nije izgubio ni vlasa s glave [267]).

Kardinal Franjo de Medici, brat velikog firenačkog vojvode, svojski se zauzme da nagovori Piccolominija neka se okani svog nesretnog posla. Ovo mu i uspije. Sv. Otac digne s njega izopćenje u koje je bio upao radi teških nedjela, a njegovoj sestri u Rimu doznači mjesečnu mirovinu da uzmogne pristojno živjeti [268]).

Kad Piccolomini raspusti svoju četu, njegovi dotadašnji ortaci pređu u druge razbojničke čete, a ponajviše u četu Malateste. I ovaj je imao svoje zaklonište u velikoj firenačkoj vojvodini. Odovud je prelazio u crkvenu državu i nanosio ogromne štete jadnim podanicima [269]).

OMRAŽENI VOJNICI

Redovita papina vojska u pokrajinama imala je nalog da čuva, štiti i brani podanike od napadaja razbojnika. Naprotiv vojnici su se katkad teško zamjerili pučanstvu. Oni bi znali, namjesto da brane podanike njih zloslavljati, harati i napokon ubijati. Zato je narod bio tako zamrzio na vojnike, da je često volio same razbojnike nego li one koji su bili postavljeni da uzdrže mir i red u državi. Vojnici su se zamjerili puku tako, da ih je nazivao ubojicama [270]).

NESNOSNO STANJE

Posljednje godine vladanja Grgura XIII zavladalo je po državi upravo nesnosno stanje [271]). Broj hajduka i inih zlotvora narastao je do dvadeset i sedam hiljada [272]). Ti su neprestano harali, pa je narod u pokrajinama vrlo osiromašio. Napustio je u očaju samo obrađivanje polja i zanemario svaki obrt, jer je bio neprestano uznemirivan i pljačkan. Svaki je vapio za jakom vladom koja bi uspostavila mir, red i sigurnost u državi da bi se ljudi uzmogli ponovo redovito posvetiti obrađivanju polja i unapređivanju raznih

obrta [273]). Opće je bilo uvjerenje, ako ovako još potraje, da će doći do potpuna uništenja svakog državnog poretka, prosvjete i civilizacije. Bilo se bojati da će se narod iz očaja dati na skrajna nedjela i da će jedan drugoga ugušiti u zajedničkoj krvi.

POTREBA LIJEKA

U ovaku neredu i metežu svaki je stao zdvajati. Vladalo je uvjerenje da nijesu više dostatna obična sredstva da se spasi država od očite propasti. Teška se rana duboko usjekla u državno tijelo. Trebalo je teških i gorkih lijekova koji bi bili kadri da ranu zacijele, da ozdrave državno bolesno tijelo koje je inače moralo da pogine. Trebalo se latiti i skrajnih sredstava da se uspostavi mir i red i pridigne blagostanje kod ispaćenog naroda [274]).

Providnost Božja bdije nad svima. Ona nije mogla da dopusti propast države svoje Crkve. Već je u namisli Božjoj bio određen čovjek, izvanredan čovjek, koji će svojom jakom voljom, velikom odlučnošću i neutrudivom radinošću ne samo uspostaviti žuđeni mir i red, nego će pridići i blagostanje u državi Kristove Crkve.

VIII

SMRT GRGURA XIII

ČUDAN SLUČAJ

Jednoga dana na početku mjeseca studenoga g. 1584 udari grom u stijeg nad tvrđom sv. Anđela u Rimu i obori papinu zastavu. Rimljani su općenito tumačili taj slučaj kao nebeski znak da će papa naskoro umrijeti. O tome je svaki govorio, iako neki to nijesu vjerovali. Svakako se tom slučaju pridavala tolika važnost po Rimu, da se mletački poklisar cijenio dužnim izvijestiti svoga dužda o stvari. Evo što on napiše: „Ovim proroštvima nije vjerovati, jer čovječji život ne ovisi od sličnih nezgoda nego od Božje volje tim više, što dobri i jaki sustav Grgura XIII ulijeva mnogo nade da će živjeti još više godina". [275])

I francuski kardinal Sems pisao je svomu kralju 13 ožujka 1585, da papa uživa najbolje zdravlje [276]). Uza sve to imali su pravo oni koji su navješćivali skoru papinu smrt. Petoga travnja napadne papu jaka ognjica. Bila je predznak teške bronkite, kojoj papa podleže 10 travnja 1585 [277]).

STRAH OD NEMIRA

Neočekivana i nagla papina smrt zateče nepripravne sve krugove [278]). Niko nije mislio da će Grgur tako brzo umrijeti. Sad nastane veliko komešanje u svim krugovima, napose kod kardinala. U tom metežu brže bolje preuzme u svoje ruke državnu upravu kardinal kamerleng Guastavillani [279]). Odmah odredi da okretni i uplivni kardinal de Medici i kardinal Colonna preuzmu na se brigu da se očuva potpun red u Rimu. Oni smjesta izdadu stroge naloge i proglase da u Rimu neće trpjeti nijedne sumnjive osobe [280]).

Za svaku sigurnost kardinal se de Medici obrati svomu bratu, velikom vojvodi i napuljskom potkralju, da prepriječe svaki prijelaz hajdučkih četa u crkvenu državu kako ne bi došlo do nemira [281]).

Također kardinal Colonna zamoli svoga brata, rimskog velikaša, da mu i on bude od pomoći sa svojim ljudima da se očuva potpun mir u Rimu [282]). Samo zbog tih hitrih mjera mogli su se mirno i u redu obaviti svi običajni obredi za upokoj duše i pogreba pape Grgura XIII.

PRIPRAVE ZA KONKLAVE

Po odredbama Grgura IX i Pija IV moralo je da proteče deset dana od papine smrti do konklava, da uzmognu doći svi kardinali na izbor novoga pape [283]). Netom su istekli ti dani, na sami Uskrs, dne 21 travnja, rano u jutro, sabraše se stigli kardinali u crkvi sv. Petra. Iza otpjevane sv. mise uníđu u Vatikan da svaki zauzme svoju sobu u kojoj je morao da stanuje do izbora novoga pape.

Konklave je morao da bude zatvoren istoga dana na večer. Ovoga jutra bijaše nazočnih trideset i devet kardinala. Kasnije su stigla još trojica. [284])

Cio su taj dan posjećivali kardinale razni poklisari, velikaši i ostale odlične osobe. Svi su izražavali svoje želje u pogledu novog pape. Osobito su se u tome natjecali poklisari Španjolske i Francuske ističući svaki svoje kandidate [285]).

ZATVOREN KONKLAVE

Na dani znak da se konklave zatvori, izađu iz Vatikana svi poklisari i velikaši [286]). Cio su dan preporučivali kardinalima one koje su tobože cijenili najsposobnijim da nose na glavi tijaru. Svaki je od njih izlazio nekim uvjerenjem da će biti izabran papom onaj kojeg je preporučivao.

Sutradan ujutro, 22 travnja, bili su svi kardinali u Pavlinskoj kapeli. Ovdje je očitao sv. misu kardinal dekan Farnese i pričestio sve nazočne kardinale. Iza sv. mise svi su se uputili u Sistinsku kapelu da dadu svoj glas za novog papu. Na glasovanju niko nije dobio većine glasova [287]).

STRANKE U KONKLAVU

Da se shvati pravi tok izbora, najbolje je iznijeti što je o tom napisao ondašnji profesor teologije u Folignu dr. Antun Cicarelli. Opisao je taj izbor ovako: „Sudjelovala su u konklavu 42 kardinala, podijeljena u šest stranaka s odnosnim vođama. Prvu je vodio kardinal Farnese, drugu kardinal Este, treću kardinal Alessandrino, četvrtu kardinal de Medici, petu kardinal Altemps, šestu najbrojniju kardinal

San Sisto, nećak pokojnog pape Grgura XIII. Između kardinala bilo ih je četrnaest, koji su se cijenili dostojnim papine časti. Među tima bio je i Montalto. Najprije su neki isticali kardinale: Albana, Sirleta, Della Torre, Castagna i Farnesa, ali su naišli na koju poteškoću kod svih njih. Naprotiv kardinali: Este, de Medici i Alessandrino svratiše pažnju na Montalta, uvjereni da će njegov izbor uspjeti. Bio je to čovjek vrlo učen, miran i svima ugodan, ni od koga ovisan, imao je vrlo malo svojte. Njegovi najbliži bijahu dva preveć mlada sina pokojne mu sestrične, pa nijesu mogli vršiti koju čast ili dostojanstvo. Također je bio vrlo revan za čast i službu Božju i vrlo je promicao napredak Kristove Crkve".

„Shvatljivo je dakle da uz ovake prilike nije mogao da izbor odmah bude gotov. Štoviše nijesu mogli ni da se slože u izboru cio idući dan 23 travnja. Najveća zapreka bijaše, što je među kardinalima bila jaka struja koja je htjela da se izabere osoba naklonjena Španjolskoj. Ali su se opet drugi tomu žestoko opirali, posebno kardinal Este, da ne bude izabran ovakav kandidat. On je javno izjavio da nikako neće da postane papom „koji španjolski kaplan" [288]).

Kardinal se Este bojao, da bi taki papa bio u svemu ovisan od Filipa II koji se rado pačao u crkvena pitanja.

IZBOR MONTALTA

Zbog nesuglasica među kardinalima stave se na posao kardinali de Medici, Este i Alessandrino u prilog Montalta [289]). Dotada nije niko mislio na taj izbor. Njima konačno uspije uvjeriti veliku većinu kardinala da je najbolje izabrati Montalta koji je neovisan od svakoga. Kad su se sutradan kardinali sabrali na izbor, već je bila većina za to da izaberu Montalta [290]). Dok je Magister ceremonija Alaleo čitao Bulae o papinom izboru, kardinal Alessandrino iziđe iz dvorane i pozove San Sista [291]). Ponovo unišavši, kardinal Alessandrino glasno reče: „Ne treba sada da čitamo Bule. Papa je već izabran. Idimo da mu se poklonimo!" [292]) U taj čas čuje se zajednički glas „Montalto!" [293]) Prvi ide k njemu sa svojim kardinalima San Sisto nećak Grgura XIII. On mu se pokloni u znak da ga izabire papom. Usto mu reče: „Molim te uzmi ime Siksto" [294]). Njega su slijedili svi ostali kardinali.

Montalto dakle bi izabran, kako se veli „Per adorationem" u srijedu po Uskrsu, dne 24 travnja 1585. Tim se obistinilo proročanstvo sv. Feliksa kapucina koji je to prorekao još g. 1552 kako se vidi u spisima njegove kanonizacije [295]).

4*

DJELO DUHA SVETOGA [296])

Najbolje možemo prosuditi što se po Rimu govorilo o tom izboru, ako pročitamo izvješće Lovrijenca Priulija, mletačkog poklisara u Rimu, poslanog duždu: „Nadodati mi je, veli on, kako svi drže da je izbor Siksta V djelo Duha Svetoga, budući da su svi kardinali najpripravnije sudjelovali da ga uzvise, premda su nećaci pokojnog pape i njegovi brojni sumišljenici morali da pretpostave svakog drugoga iz osobitih razloga. Oni su se sjećali kako je on često kudio Grgura i sve koji su s njim sudjelovali u upravi. Nije ništa koristilo ni neprijateljstvo gosp. Pavla Jordana Orsinija, ni po njemu poduzeti koraci, moleći na koljenima jednog po jednog kardinala da ne bude izabran Montalto za papu. Nije uspjela ni protivnost papinskih dvorana protiv izbora kojeg redovnika za papu. Njima je još bila u pometi strogost dominikanca Pija V. Ipak protiv volje Božje ne mogu da uspiju ovakove spletke i obziri" [297]).

Sam učeni pisac Aleksandar pl. Hübner shodno veli: „Sve male spletke i nevolje svršile su tako, da je bio uzvišen čovjek koji nije bio ničiji kandidat, iako su ga inače svi mnogo štovali i bili obzirni prema njemu". — — — „I tijara okruni glavu onoga koji je bio, po svjedočanstvu savremenika, najdostojniji da je nosi!" [298]).

IX

IZABRANI PAPA

NJEGOVO IME

Kardinal Montalto bijaše onaj sretnik koji bi jednoglasno uzvišen na Petrovu Stolicu. On htjede uzeti ime Eugena IV [299]), ali na molbu kardinala San Sisto prozove se Sikstom V [300]).

ZNATIŽELJNOST I STRAH

Vijest, da je Montalto izabran papom, proširi se po Rimu munjevitom brzinom. Kao u tren oka Rimljani se sjate na trg i u crkvu sv. Petra, da vide novog papu i da prisustvuju njegovu svečanu ulazu u crkvu.

Mnogima koji nijesu imali čistu savjest ova neočekivana vijest natjera mnogo straha u kosti, osobito obitelji Orsini. Dobro su poznavali odlučnost i jakost volje Siksta V [301]).

Usto su svi željno čekali da ugledaju papu kad izađe iz Vatikana i uniđe u crkvu. Kad se začuje pjevanje „Evo velikog svećenika", tada sve oči bijahu uperte prema povorci da što prije zapaze papu. Siksto V izgledao je zdrav i jak, brz u hodu. Bio je srednjeg stasa, malo nagnut, niko mu ne bi dao 64 godine. Glava mu je bila malo oveća u omjeru prema tijelu i nešto udubljena u njegova široka pleća. Imao je čelo visoko, malo namršteno, a ispod njegovih gustih obrva virila su dva mala, ali živa i vatrena oka. Boja lica mu je bila nešto tamna, dvije izbočene jabučice otskakale su na njegovu licu. Nos mu se koso spuštao niz obraz i brada mu je bila kestenjaste boje, malo prosjeda. Njegove su ga crte, zaključuje pl. Hübner, odavale da potječe od slavenske rase [302]).

MAESTRO PALESTRINA

Kapelnik u crkvi sv. Petra bijaše tada glasoviti maestro Petar Lujo Palestrina. Uživao je svjetski glas radi kompozicije vrlo uspjele mise koju prozove „Pape Marcela".

Palestrina se nakon smrti Grgura XIII dade da komponira novu misu za svečanu prigodu imenovanja novoga pape. Ovu sastavi u malo dana. Zato mu djelo nije moglo da bude dostojno glasovita maestra. Siksto V se i u muziku razumio, pa je to odmah zapazio.

Iza otpjevane sv. mise povrati se papa u svečanoj povorci u Vatikan. Sada su išli k njemu kardinali, crkveni dostojanstvenici, diplomati, velikaši i mnoge druge odlične osobe da mu izraze svoje veselje i čestitke. Nije manjkao ni kapelnik, maestro Palestrina. Za posjete Sv. Otac mu reče: „Maestro Petre Lujo, što ste zaboravili na misu pape Marcela?" Neočekivana, ali istinita kritika neuspjele mu prigodne mise, vrlo potišti Palestrinu. To bijaše, kako Hübner opaža, prvi odrešiti sud, izrečen od Siksta V. [303])

PAVAO JORDAN ORSINI

Poglavica jake i uplivne obitelji Orsinija također posjeti Siksta V da mu se pokloni i izrazi svoju radost, svoju „ljubav" i „privrženost". Ovaj posjet uvelike iznenadi svakoga, posebno kardinale pred kojima je prije tri dana na koljenima molio da ne izaberu Montalta za papu. Znao je koliko je skrivio obitelji Peretti, pa je sada htio da to prikrije svojim ulagivanjem [304]).

Slučaj je htio da se u času papina izbora Pavao Jordan Orsini oženio s Viktorijom, udovom iza pok. Franje Perettija [305]).

K PAPINOJ SESTRI

Mnogo osoba visokog položaja, napose poklisari raznih država, sjete se tom prigodom i papine sestre. Posjetili su je u njezinoj vili da i njoj izraze svoju radost i veselje, što joj je brat uzdignut na najvišu čast na tom svijetu. Mnogi su valjda mislili da će tako steći naklonost dobre Kamile da ih u potrebi zagovara kod brata.

No jedan posjet ožalosti Kamilu, jer joj ponovi u srcu tešku ranu koju zadobije nakon Franjine smrti. Viktorija Orsini, njezina bivša nevjesta, imala je srca da joj se prikaže u toj svečanoj i radosnoj prigodi. To Kamili ogorči taj veseli dan [306]).

KAMILA K BRATU

Neopisiva ljubav koju je Kamila još od djetinstva gojila prema svomu bratu Feliciju, nije dopuštala da i ona ne pritrče k bratu da mu svojom sestrinskom ljubavlju i radošću zasladi teški teret koji mu bijaše natovaren na leđa s velikom papinom čašću.

Sikstu bijaše najmiliji ovaj posjet sestre Kamile. Ipak joj odmah dade neke upute. Preporuči joj da ne zaboravi da potječe od siromašnih roditelja i da bude uvijek ponizna, da izbjegava svako raskošje. Posebno joj preporuči i naloži da se nigda ne usudi miješati u Crkvene ili državne poslove [307]). Upravo zato joj daruje svoju vilu da ostane i dalje u njoj, daleko od Vatikana. Preporuči joj da brižno bdije nad unučadi, da postanu pravi kršćani i dobri građani. On je ovu djecu vrlo ljubio [308]).

X

SIKSTO V NA DJELU

PRVA IMENOVÁNJA

Možemo ustvrditi da niko nije bolje od njega shvaćao žalosne i teške prilike u kojima se nalazila Crkvena država. Oštri njegov um odmah zamisli što mora da poduzme, da izliječi smrtonosne rane na državnom tijelu. I smjesta se dade na posao.

Na sami dan svoga izbora izvrši neka imenovanja. Imenuje svojim državnim tajnikom kardinala Rusticuccija. Ovaj je kardinal već vršio tu službu pod Pijom V. Kardinala Alessandrina, nećaka pokojnog Pija V imenuje upraviteljem crkvene Konsulte. Jakova Buoncompagni potvrdi u službi vrhovnog zapovjednika vojske, iako je znao da je slabić, ali zato mu dodijeli za pomoćnika markiza Acijana, namjesto dotadašnjeg Marija Sforze. Datariju povjeri mons. Aldobrandiniju; namjestništvo dade mons. Sangiorgiju, a mons. Alissija imenuje kućnim prelatom. [309])

ZABRANJUJE NOŠENJE ORUŽJA

Prva Sikstova briga bijaše da uspostavi pod svaku cijenu red, sigurnost i poštivanje zakona [310]). U tu svrhu zabrani svako nošenje oružja, osnaživši sve dotične naredbe Grgura XIII od god. 1572 [311]). Odredbe su prijetile smrću onima koji bi se zatekli s oružjem na ulici [312]).

Rimljani su mislili da je ova zabrana običajna naredba, koja će vrijediti koliko je vrijedila i za pokojnog Pape koji ju je bio izdao. Neki su znali reći: „Izdao je naredbe da pokaže da zna zapovijedati!" No Siksto hitro uvjeri svakoga da se sa zakonima ne mogu više zbivati šale, jer ih svaki mora da vrši i poštiva [313]).

PRIJETNJA REDARIMA

Dne 25 travnja dođu k papi redari Campidolija da se poklone svomu novomu vladaru. Ovi su po običajnoj formuli pozdravili Sv. Oca moleći da bude pravedan i da usreći državu svakim blagostanjem. Siksto ih vrlo ljubezno primi i na njihov pozdrav odgovori obećajući da će biti jednako pravedan prema svakomu, prema siromahu i bogatašu, prema pučaninu i velikašu, i da u državi neće više biti glada. Opomene ih zatim neka nastoje biti pravedni i savjesni u vršenju svoje službe, jer će inače oni prvi biti najstrožije kažnjeni [314]).

Odlučne papine riječi zabrinu i uplaše redare. Uvidjeli su da on neće trpjeti nezakonitosti.

Razmaženi Rimljani i neke bojažljive, a uplivne osobe, zamjere papi, što ovako otvoreno govori na početku svoga Pontifikata. Kad mu jedan kardinal nešto slična primijeti, odgovori mu: „Neka znadu da više ne vlada Grgur nego Siksto!" [315]) Htio je tim da reče neka svaki znade da otsele neće niko ostati nekažnjen ko se ogriješi o kaki zakon.

PRVA OSUDA

Čim je Siksto V zasjeo na Petrovu Stolicu i izdao zabranu nošenja oružja, već prvih dana desi se težak slučaj koji uvjeri svakoga, da je novi papa neumoljiv, kad se neko ogriješi o zakone. Papa hoće da se zakoni na svaki način u državi poštuju, jer se do žuđena mira i sigurnosti inače ne može doći.

Redari su zatekli na ulici dva mladića s karabinkama [316]). Prema zakonu odmah su ih uapsili i predali sudu. Ti su kako je već prije istaknuto, morali biti osuđeni na smrt prema osnaženim odredbama Grgura XIII.

Mnogi su dolazili k papi da oprosti ovoj dvojici [317]). Neki su mu donapokon primijetili da nije običaj da se neko osudi prije papina krunisanja. No Siksto odgovori jednom kardinalu: „Naše zakone dok budem živ, neće više ismijavati zlotvori koji su postali i odviše nesnosni uslijed prošle popustljivosti. Recite svakome koji će vam govoriti o tome da imamo naše suce u Rimu bez kojih nećemo stvarati nijedne odluke. Mi smo objavili naredbu našega prethodnika, koju smo i odobrili, stoga čekamo odluku naših sudaca". [318])

Suci su osudili na smrt ova dva brata. Osuda bi izvršena u noći između 28—29 travnja.

Ova osuda zadade mnogo straha svim dotadanjim rušiteljima mira. Nekoji su počeli bježati iz crkvene države radi prijašnjih svojih zlih djela.

PONOVNI ORSINOV POSJET

Pavao Jordan Orsini, vojvoda Braccijana, bio je vrlo nemiran u svojoj savjesti. Bojao se da ne bi i njega stigla kazna za sva njegova prošla zla djela. Bio je kod pape na dan izbora da mu čestita, ali u onoj svečanoj prigodi nije mogao da sazna što o njemu misli Sv. Otac. Zato ponovo zamoli da ga primi.

Kad Orsini dođe u određeni mu sat, papa ga ljubezno dočeka. Osokoljen lijepim prijemom, počne da veliča njegov sretni izbor i ponovo mu čestita obećavajući svu svoju potporu. Na tako laskave izraze papa se uozbilji. Kad to zapazi Orsini, sav se od straha promijeni i stao mu se jezik zaplićati u daljnem govoru.

Kad Orsini svrši, Siksto mu reče: „Uvjerite se, vojvodo, da niko više od nas ne želi, da ponašanje jednog Pavla Jordana Orsinija bude otsada dostojno plemenite obitelji i pravog kršćanina. Kako ste se vi ponijeli u prošlosti prema kući i osobana Peretti, niko vam ne bi mogao da bolje posvjedoči od vaše savjesti. Ali jedno upamtite, kao što sam vam velikodušno oprostio što ste počinili protiv Franja Perettija i proti fra Felicija, kardinala Montalta, neću vam nigda oprostiti, ako se usudite nešto da poduzmete protiv Siksta. Idite odmah da otpustite iz svojih dvorova i palača sve prognanike koje ste dosada zaklanjali, štitili i branili. Idite i poslušajte!" [319])

Ove odlučne papine riječi porazno su djelovale na mogućeg Orsinija, koji je do tada bio strah i trepet u državi. Otsada ga je teško korila savjest, nije više imao mira. Bojao se kazna za prošla nedjela. Uveče nije mogao od straha da zaspe; zato iste noći ide iz Rima u dvorac u Bracciano i odpusti sve prognanike [320]). Ali mu se činilo da ni ovdje nije siguran. Pobjegne u Padovu, u Mletačku republiku. Napokon se nastani u Saló na Gardskom jezeru.

Neočekivani bijeg poglavice svemoćne obitelji Orsinija vrlo uplaši njegove ortake tako, da su se i oni razbježali kojekuda.

TRAGEDIJA ORSINOVE OBITELJI

Dobro se veli: Ko mačem prijeti, od mača i pogiba. U istoj godini obitelj tako bogata, jaka i uplivna, koja je

do izbora Siksta V bila pravi strah, morala je da bude malone potpuno uništena [321]).

13 studenoga te godine naglo umre u Saló Pavao Jordan uslijed neke rane na nozi [322]). Sada se nađe osamljena njegova udova Viktorija, izložena progonstvu ostalih Orsinija, osobito rođaka Ljudevita.

Ovaj je bio u službi mletačke republike kao časnik. Domala je imao da otputuje na Krf i preuzme zapovjedništvo onamošnje posade. Kad dočuje za rođakovu smrt, pođe u Saló i teško ucvili udovu Viktoriju. Pobere joj vas novac i dragocjenosti, što je imala [323]).

Orobljena Viktorija ostane bez sredstava. Ode u Padovu k braći Marcelu i Flaminiju. Komu da se u teškoj oskudici obrati za pomoć? Znala je kako ju je Siksto jednom rado imao i u tuzi tješio, pa se odvaži da njemu otkrije svoje jade i nevolju, moleći ga za pomoć [324]).

Sada je tužna Viktorija i te kako žalila što nije ostala vjerna svomu dobromu i plemenitomu Franji. Sada je imala prigode da se uvjeri o onoj narodnoj: Ko što čini, sebi čini, pa i o onoj: Bog ne plaća svake subote. Uviđela je, da je i za nju napokon stigao crni petak radi prošle nevjere.

Kad je papa primio njezino ganutljivo pismo, ožalosti se radi njezinih patnja i nevolje. Uvijek je gojio posebnu naklonost prema darovitoj ženi, iako mu je bila uzrokom tolikih gorkih časova. Bio je već odlučio da joj pošalje obilnu pripomoć [325]), kad mu stigne žalosna vijest o njezinoj smrti, sličnoj smrti pokojnog supruga Franja Perettija.

Dne 21 prosinca te godine pristupi ona sv. pričesti. Molila je dobrog Isusa da joj podijeli jakost da ustrpljivo podnese svoje žalosti i nevolje. Kada se uveče tog dana Bogu preporučivala prije noćnog počinka, provale u stan okrabuljeni ljudi, pa najprije nalete na njezina brata Flaminija i smjesta ga ubiju. Zatim uniđu u njezinu sobu. Molila ih je za par časa samo da se preporuči milosrdnom Bogu, ali okrutnici nijesu se obazreli na njezinu molbu, navale na nju s bodežima i umore je. Htjeli su da smaknu i brata joj Marcela, ali im nekako sretno izmakne iz kuće. [326])

Na glas ovog krvoprolića mletački senat pošalje u Padovu suca istražitelja. Padne sumnja na Lodovika Orsini. Sudac ga pozove na preslušanje. On se ne odazove, nego se sakrije sa svojim naoružanim ortacima u palaču Contarinija.

Kad su se redari približili palači da ih poapse, ovi su otvorili vatru i ubili neke redare. Tada sudac pozove u

pomoć vojnike s dva topa. Topovi sruše jedan ugao palače. Pod ruševinama ostanu mrtva tri Orsinova ortaka: vlastelin Franjo Montemolino, časnik Lovro de Nobili i Oliverotto Pavlucci.

Sada Ludovik uvidi da mu se uzaludno dalje opirati. Predade se s ostalim ortacima. U palači nađu redari mnogo okrvavljenih odijela. To bijaše očiti dokaz, da su ovi počinili umorstvo Viktorije i brata joj.

Rasprava bi obavljena na brzu ruku. Svi bijahu osudjeni na smrt. 27 prosinca 1585 bijaše Ludovik kao časnik obješen u tamnici, ostali javno na Prà della valle. [327])

Samo taj slučaj najbolje prikazuje prilike u kojima se nalazilo ljudsko društvo na Apeninskom poluotoku. Zato je shvatljivo kako su bile potrebne oštre mjere poduzete od Siksta V da spasi svoju državu od barbarstva i neizbježive propasti [328]).

XI

SVEČANI DANI

PRVI USPJESI

Odrešite riječi Siksta V, upravljene redarima Campidolja, bijeg Pavla Jordana Orsinija i osuda mladića koji su bili zatečeni na ulici naoružani, uvjeriše svakoga [329]) da je pod novim papom nastalo doba reda.

Mnogi su uistinu stali da osuđuju Sikstovu strogost i odlučnost. To bijahu sami plašivci ili taki koji su dotada nekažnjeno uznemirivali jadne građane. Kolikogod su ovi bili nezadovoljni i pokunjeni, veselili su se mirni i dobri građani, jer su se već prvih dana Sikstova vladanja osjećali sigurnijima za svoj život i svoj imetak. Tako je raspoloženje počelo vladati osobito u pokrajinama. Eto prvi uspjeh odlučnosti Siksta V.

KRUNISANJE

Novoizabrani papa odredi za svoje krunisanje 1 svibnja 1585 [330]). Ovaj je dan padao u srijedu. Vanredan broj ljudi iz cijele države dođe na tu svečanost da vide i upoznadu novog papu o kojem se već počelo mnogo pričati. Narod je u pokrajinama bio veseo, vjerovao je da će novi papa pročistiti državu od zlotvora.

Kardinal Ferdinand de Medici izvršio je uzvišeni čin papina krunisanja u nazočnosti kardinala, kneževa, velikaša poklisara raznih država i dvaju vanrednih izaslanika firenačkog vojvode. Ovaj naime pošalje Alisa Bentivoglija i Petra de Medici za tu svečanu prigodu u znak posebna štovanja prema Sikstu V [331]). Kad papa izađe iz crkve s tijarom na glavi, ne bijaše kraja oduševljenim poklicima mnogobrojna naroda.

DOKIDA NEKE OBIČAJE

U toj su svečanoj prigodi papini dvorani običavali sipati po trgu sv. Petra znatne svote novaca. Narod bi upravo nasrnuo k novcima da ih se što više domogne. U tom divljem natjecanju mnogi su ostali ranjeni. Kadkada je gdjekoji podlegao, masa ga je zgnječila. Taj bi novac većinom došao u ruke jakih i pogibeljnih skitalica. Od njega ne bi imali nikake koristi potrebni starci i bolesnici.

Siksto dokine taj divlji obićaj, a određeni novac dade porazdijeliti potrebnim siromasima i bolesnicima. Ova dobra papina odredba naiđe na mrmljanje skitalica, pa i onih koji su uživali u promatranju divljeg natjecanja. Pravi su siromasi blagosivljali Siksta V. [332])

Dokine još jedan običaj. Prigodom krunisanja papa je običavao prirediti objed velikašima. Tada su u Rimu siromašniji slojevi naroda gladovali radi nestašice hrane. Bile su nerodne godine. Zato papa uz take okolnosti nije htio da priredi gozbu, već dokine običaj jednom duhovitom izjavom: „Ja ne bih želio da mi se predbaci ono što se priča o Oktavijanu Augustu, da je naime sirotinja umirala od gladi u Rimu, dok se on sjajno gostio s plemićima" [333]). I tu mudru odluku neki nijesu odobravali.

LATERANSKO USTOLIČENJE

Običaj je da se papa iza krunisanja ustoliči u najstarijoj crkvi kršćanstva, u matici ostalih crkava, u crkvi sv. Ivana Lateranskoga. Siksto odredi za taj svečani obred 5 svibnja.

Redala se duga procesija od Vatikana do te crkve. Prisustvovalo je nebrojeno mnoštvo naroda, poklisari, kneževi, velikaši, crkveni dostojanstvenici i kardinali.

Iza izvršenog čina papa podijeli s balkona palače svoj blagoslov nepreglednom mnoštvu naroda.

Siksto prihvati tu prigodu da posjeti svoju sestru u Vili Peretti. Kod nje ostane cio dan. Nakon večere napusti svoj mili stan, pa se povrati u Vatikan. [334])

TRI PRVA KONSISTORIJA

Desetog svibnja papa je imao prvi konsistorij [335]). Ovog se dana svečano prikaže kardinalima. Drugi konsistorij sazove za sutradan. Na ovom konsistoriju podijeli kardinalski klobuk Terranoviju, Giviosiju i Mondoviju koje je bio imenovao pokojni papa. [336])

Radini papa sazove i treći konsistorij za ponedjeljak, 13 svibnja, da vijeća s kardinalima o crkvenim i državnim poslovima. Tom prigodom odredi pet kardinala za svoje legate u pet crkvenih pokrajina u državi. [337])

KARDINAL ALEKSANDAR PERETTI

Na istom konsistoriju Siksto proglasi crkvenim knezom, kardinalom četrnaest godišnjeg sina pok. sestrične udov. Damasceni [338]). Slično imenovanje danđanas ne bi bilo moguće. No u to doba ne bijaše ovo prvi slučaj.

Na dan papina krunisanja umre od srčane kapi kardinal Sermoneta [339]). Neki kardinali, pa i sam Farnese, kako tvrdi Alaleo de Branca, zamole papu da bi na to ispražnjeno mjesto imenovao mladog Aleksandra Perettija. On pristane na njihovu želju i proglasi kardinalom mladog Perettija. [340])

Papa dodijeli mladom kardinalu za tajnika i učitelja kreposnog i učenog Anđela Papija [341]). Pod upravom ovoga mladi je Peretti vrlo napredovao u znanju, a još većma u krepostima.

Taj kardinal s vremenom postane jedan od boljih i kreposnijih kardinala [342]). Bijaše ures kardinalskog zbora radi svoje pobožnosti i kreposna života. Sirotinja je najbolje poznavala njegovu kršćansku darežljivost.

Dalo bi se mnogo pisati o darežljivosti tog kreposnog kardinala. Evo samo jedan slučaj [343])

Jedan dan dođe k njema neka starica s napisanom molbom u ruci da bi joj darovao 5 škuda da podmiri stanarinu. Kardinal primi molbu, pročita je i doda jednu ništicu iza broja 5, pa uputi dobru staricu k svom tajniku da joj isplati.

Tajnik vidjevši na molbenici kardinalov potpis, izbroji starici 50 škuda. Poštena starica ne htjede da primi taj iznos, jer je zamolila kardinala samo za 5 škuda.

Kad je tajnik rekao da je tako napisano na molbenici, starica odgovori da je jamačno pogriješio sastavljač molbenice.

Ona se odmah povrati kardinalu s molbenicom, upozorivši ga da mora da je nastala neka pomutnja; tajnik joj je davao 50 škuda, ona ih nije htjela primiti, jer je bila zaprosila samo 5 škuda.

Kardinal primi molbenicu i pričinjajući se da će popraviti pogrešku, nadodade iza broja 50 još jednu ništicu i reče starici: „Eto, dobra starice, idite k tajniku, on će vam sada isplatiti.“

Netom tajnik dobije ponovo u ruke molbenicu, uvidi, da je kardinal vlastitom rukom nadodao ništice. Izbroji 500 škuda i uruči ih starici veleći: „Uzmite ovaj lijepi dar velike darežljivosti uzorita gospodina, i ne idite više da ga smetate!“

Svako se mogao uvjeriti za sprovoda ovog mučaljivog, darežljivog i blagog kardinala kako ga je sirotinja ljubila. Ona je u velikom broju sudjelovala i svojim suzama posvjedočila svoju veliku ljubav i harnost. [344])

XII

USPOSTAVLJA MIR I RED

JUBILEJ

Pobožni Siksto shvaćao je vrlo dobro težinu svoga položaja u ono teško doba. Uvidio je veliku odgovornost koju je primio na svoja leđa kad mu postaviše tijaru na glavu. Ali je također znao da bez nebeske pomoći i blagoslova ne može čovjek uspjeti ni u kaku pothvatu. Stoga prvom svojom Bulom „Virium nostrarum infirmitati“ od 25 svibnja 1585 proglasi vanredan jubilej da vjernici od Boga isprose da uzmogne dobro vladati [345]). Ovaj započne prosnom procesijom dne 27 istog mjeseca iz crkve sv. Marije Aracoeli do bazilike Santa Maria Maggiore. Sa svećenstvom i vjernim pukom prosio je od Svevišnjega, da mu bude od pomoći obiljem milosti u tešku radu oko procvata Kristove Crkve i napretka države.

Živa bijaše njegova vjera, djetinje pouzdanje u pomoć Božju [346]). Ovom vjerom, ovakim pouzdanjem Siksto V posveti sve svoje sile dobrobiti vjernika i podanika.

SVAKI JEDNAK

Siksto uvidi da se na vulkanskom tlu ne može ništa da zida [347]). Trebalo je prije učvrstiti državu, zatim posvetiti se njezinom napretku i dobrobiti. To bijaše njegova prva i glavna briga.

Čudni su nazori vladali. Visoko položene osobe i njihovi miljenici cijenili su kao da njih zakoni ne obvezuju [348]). Velikom su se lakoćom ogriješivali o zakone. Siksto nije mogao da toga trpi. Za njega su svi bili jednaki pred zakonom [349]), štoviše on je naglašavao, da lice koje je na višem položaju, više je dužno da prednjači drugima u poštivanju i najmanjega zakona.

Težak bijaše posao utuviti u glavu takim osobama ovo istinito i pravedno mišljenje, jer su se bunile, uvrijeđene tobože u svom dostojanstvu. Ali papa se nije dao smesti. On je imao pred očima samo opće dobro. U tom je uvjerenju bio čvrst ko klisura. Na nj nije djelovalo nikako dostojanstvo, bogatstvo ili prijateljstvo, jer je svakoga jednako smatrao dužnim da vrši zakone. Znao je reći: „Kada narod opazi da i dostojanstvenici i bogataši vrše zakone, tada će ih i on radije izvršivati". [350])

Tako je i bilo. Netom su podanici uviđeli da je papa kaznio i kardinala Gvastavillanija radi prekršaja, a neće da pomiluje ni kapetana konjice, Nikolu Azzolina, rođaka kardinala Decija Azzolinija, kojeg je inače vrlo volio; tada su se uvjerili da ih otsada neće zaštititi nikaka čast, nikaki položaj i nikaka rodbinska veza s najodličnijim osobama. Stoga svaki je počeo da dobro pazi na svoja djela da se ne ogriješi o zakon.

Zanimljivo je što o tom piše mletački poklisar svomu duždu: „Gospoda podanici crkvene države, videći ovu strogost, bez obzira ma bilo na koju osobu, napustiće, u koliko im bude moguće ovu državu; ali s druge strane držim da će ova strogost mnogo doprinijeti javnom miru, jer će otsada svaki znati da mora pametno živjeti i poštivati vladareve zakone." [351])

Ovaj objektivni posmatrač nesnosnih prilika koje su u državi vladale, predvidio je da će oštre mjere mnogo doprinijeti javnom miru. Iza samih desetak mjeseci, što je Siksto zasjeo na Petrovu stolicu, već je dosti zavladao mir i sigurnost ne samo u Rimu nego i po cijeloj državi [352]).

PROGLAS NA NAROD

Već smo rekli, da glavna Sikstova briga bijaše uspostaviti mir. U tu je svrhu poduzeo svakovrsna sredstva.

Kada se još bolje uvjeri da Jakov Buoncompagni kojeg je potvrdio u službi vrhovnog vojskovođe, ne odgovara, nakon dva mjeseca otpusti ga, a imenuje drugog zapovjednika u osobi Franja Sangiorgija. Ovomu naloži da izda proglas na narod. Neka raspiše obilate nagrade za one koji uhvate, do potrebe i smaknu ili samo najave gdje se nalaze hajduci i ostali zlotvori. Štoviše neka i samim dotadašnjim zlotvorima obeća nagradu i pomilovanje, ako napuste i otkriju vlastima svoje bivše drugove. General izvrši papinu naredba 1 lipnja 1585. [353])

OTPUŠTENA VOJSKA

Svaki je mislio da će papa sada povećati broj vojnika koji su bili razmješteni po pokrajinama da čuvaju red. Ali umni papa izvrši sve protivno. Raspusti (3-V-1585) svoju nevaljalu vojsku i naredi općinama i magistratima da otpuštenim uskrate svaku daljnu plaću [354]). Uvidio je da država mnogo troši za vojsku u pokrajinama, a ona ipak nije znala ili htjela da savjesno vrši svoju dužnost.

Mnogi se na taj glas uplaše. Mislili su da će sada pokrajine ostati bez ikake obrane proti zlotvorima. Ali oštroumni Siksto istodobno izda Bulu „Hoc nostri" kojom se poskrbi za mir i red. Naredi svim vojvodama, kneževima, markizima, velikašima, baronima i općinama da imadu složno čuvati red i pročistiti svoja mjesta od zlotvora [355]). To naredi pod prijetnjom velikih novčanih globa i teških kazni. Morao je i narod da se u potrebi digne, progoni i pohapsi zlotvora. Ako bi se otkrilo da je koji podanik sakrio ili pomogao take ljude, imala se odmah provesti zapljena njegova imanja i time nadoknaditi ljudima štete, od zlotvora nanešene [356]).

UNIŠTENA ČETA GUERCINIJEVA

Ovaj nalog urodi dobrim plodom. Mudrije odredbe nije se moglo ni zamisliti. Svaki se dao na posao. Velikaši su se uvjerili da Sikstu ne mogu prkositi, da ih ne snađu teške posljedice. Počeli su i oni da trijebe hajduke.

Narod primi velikim zadovoljstvom naredbe. Bio je presit patnja i progonstva od zlotvora. Zato su se svi dali na lov tih društvenih neprijatelja.

Malo dana nakon proglašenja odnosne Bulė raspop Guercini bi ubijen. Njegovu su glavu poslali u Rim. Bi javno izložena za porugu s nekom nataknutom joj pozlaćenom krunom.

Njegovi ortaci bijahu poubijani ili pohapšeni. Posljednja njegova četica ljudi koji su se sakrili u šumovitim brdima, bijahu na lukav način otrovani od jednog vlastelina.

Sada zavlada potpun mir i red na južnoj strani Rima, po tako zvanoj Campaniji koja se proteže do napuljskog kraljevstva [357]).

ZATRAŽENA POMOĆ

Siksto je bio uočio da će malo koristiti sve mjere protiv zlotvora u državi, ako im okolišni vladari budu davali zaklonište u svojim državama iz kojih će se moći prebaciti

preko međe i uznemirivati podanike. Stoga pozove k sebi sve poklisare okolišnih država [358]). Prikaže im teško stanje radi mnogobrojnih razbojnika. Zamoli ih da mu njihovi vladari priteku u pomoć ne dopuštajući pristup u svoje države njegovim izbjeglicama. Obeća im da će i on jednako postupati s njihovim. Štoviše dopustit će im da ih smiju i sami progoniti u crkvenoj državi.

ODAZIV I POTEŠKOĆE

Firenački veliki vojvoda prvi se izkaže najpripravnijim da pomogne papi [359]). Sikstovo nastojanje oko uspostave mira i reda vrlo se svidi Filipu II, kralju Španjolske, pa naredi svomu potkralju u Napulju, da točno vrši papine želje [360]).

Mletačka republika nije htjela da na to pristane. Kod nje je bio običaj da ne pravi nikakovih poteškoća tuđim podanicima kad bi u nju pribjegli. Svaki je mogao nesmetano da uniđe u republiku i u njoj stanuje. Senat otkloni papin zahtjev. Bez uspjeha su ostala i nastojanja nuncija u Mlecima da skloni dužda da udovolji papi. [361])

Tada nijesu bile poznate slične pogodbe ili konvencije između država. Dalekovidni Siksto uvidi njihovu potrebu. Ovakovu je konvenciju tražio od mletačke republike. Bojao se da neće moći potpuno uspostaviti red, ako zlotvori budu imali i jedno samo slobodno zaklonište. [362])

Kada je Siksto uvidio da su ostala bez uspjeha sva nuncijeva posredovanja, uzme stvar u svoje ruke. Pozove k sebi mletačkog poklisara. Njemu predoči i razjasni stvar. „Što ja želim — reče mu — jest da se uzmogne mirno živjeti u crkvenoj državi. U tu je svrhu potrebno da se zlotvorima oduzme svaka nada slobodna zaklona. Svi talijanski vladari i katolički kralj (Filip II) udovoljili su mojoj želji i ne daju zakloništa zlim ljudima. Nadam se da će i dužd učiniti isto, inače bi morao da posumnjam u njegovu naklonost prema meni. Ja se neću protiviti da se dotične osobe prime u državnu službu i pošalju kao namještenici na Krf, Kandiju i u daleke pokrajine, izuzevši Dalmaciju iz koje bi se mogli lako prebaciti na moj teritorij. Što se tiče odlične i poštene gospode mojih državljana, slobodno je duždu da ih lijepo primi u svoju državu. Dakle radi obzira koji se mora imati prema Sv. Stolici, cijenim da će Njegova Jasnost udovoljiti prije meni nego kojekakvoj drugoj osobi. Ne mogu da vjerujem da će mletačka gospoda pružati pomoći mojim odmetnicima.“ [363])

Ovim uspije papi sklonuti republiku. Sklope konvenciju u obliku konkordata. Tom se konvencijom obvezala republika da neće primati na svoje zemljište papine bjegunce i prognanike. [364])

Mlečići su vjerno vršili nagodbu. Jedan jedini put nastane spor. Hajduka Garzettija nijesu htjeli da izruče. Tek kada je papa odlučno kazao: „Da biste vi tražili od mene samog mog pranećaka kardinala, okrivljena za Garzettijeva nedjela, ja bi vam ga izručio“, oni popuste. [365])

NEPRILIKA

Veliki vojvoda Franjo de Medici bio je, kako je rečeno, prvi koji je iskazao svoju pripravnost da papu pomogne protiv zlotvora. U jednom slučaju ne ostane dosljedan. On je trpio u svojoj državi Lamberta Malatesta, premda je ovaj sa svojim ortacima upadao u crkvenu državu i nanašao štete pučanstvu. Nuncij u Firenci nije mogao da skloni vojvodu da zlotvora protjera.

Sikstu je ovo bilo vrlo žao. Odluči se da sam piše velikom vojvodi. Dne 10 ožujka 1587 napiše mu ovaj list: „Vrlo sam smućen, pa i neznam da li ću moći da napišem Vašoj Visosti ono što imam da rečem, buduć da sam od Vas primio toliko iskaza ljubavi ne samo za današnje moje časti nego i onda kad sam se nalazio na nižem stepenu. Ako sam igda imao povjerenja u koju osobu, to ste bili Vi. Ipak Vi trpite da razbojnik Lamberto Malatesta kupi ljude po Vašoj državi na ogromnu štetu mojih podanika. Vi to vidite i šutite, a ja, da se ne ogriješim o štovanje što ga Vama dugujem, prisiljen sam da na moju sramotu trpim zbog česa me drugi ismjehavaju. Ja sam ovlastio Vašu Visost s jednim Breveom da možete progoniti svoje podanike i po crkvenoj državi. Vi stoga podijelite i meni istu slobodu. Molim Vas da mi odgovorite i da poradite da dotični ne uzmogne više da množi broj svojih ljudi, da se tako prestanu veseliti naši susjedi i da ne zbivaju šale na našu štetu.“ [366])

Sada veliki vojvoda izruči papinim vlastima Malatestu. Kad se prosu glas da je Malatesta doveden u Rim, svi mnogobrojni njegovi tajni ortaci pobjegnu iz države od straha da ne budu otkriveni za sudbene rasprave.

Za duge rasprave od preko dva mjeseca, izišlo je na javu, da je Malatesta sa svojim ortacima i pomoću francuskih Hugenota pripravljao napad na Rim da ga zaposjedne

i istjera Sv. Oca. Radi ovoga i ostalih zlodjela bijaše osuđen na smrt. Malatesti bi odrubljena glava.

Siksto iz osobite naklonosti prema velikom vojvodi Franji de Medici zatraži od sudaca sve spise o toku rasprave i pošalje ih vojvodi s popratnim pismom od 8 svibnja 1587. U tom mu pismu reče neka sada prosudi kako je Lamberto Malatesta bio opasan i kake je veze imao s protestantima. [367])

Papa je bio veseo da je ovim prepriječio napad na državu i od zadnje čete koja se tajno pripravljala. Svoje zadovoljstvo nije krio pred kardinalima i raznim poklisarima. [368])

Nakon što Siksto uspije pročistiti svoju državu od mnogobrojnih zlotvora, uvelike se pridigne njegov ugled i kod samih protestanskih vladara. Svi su se divili njegovoj odlučnosti [369]).

BULA POMILOVANJA

Za vrijeme jedne godine uvelike papa uspije pročistiti državu od rušitelja mira i reda. Još se moralo čistiti. Siksto se u tu svrhu uteče i velikodušnom činu, dostojnom njegove goleme ljubavi prema svojim podanicima. Trideset i prvom svojom Bulom „Cum primum“ razglasi opće pomilovanje svih koji su do tada bili u vezi sa zlotvorima.

U Buli hoće da najprije nekako opravda odnosne ljude. Stoga veli: „Saznali smo da su mnogi naši podanici u ovo teško doba još u vezi s hajducima, da ih primaju u svoje kuće i da im daju hrane i inače ih pomažu; ali to čine više iz straha pred njima ili radi prijašnjeg starog prijateljstva, pa i iz rodbinskih veza; mnogi od njih su bili već osuđeni na uvjetnu kaznu, drugi su već primili ili će primiti sudbene pozive; zato su u neprestanom strahu i pogibli po tijelo i dušu radi straha od kazne. No budući da smo uvjereni da bi se mnogi od njih, kad bi saznali da su im oprošteni svi ti prekršaji, popravili i počeli živjeti kao pravi kršćani i vjerni gradjani, odlučili smo da pomilujemo sve te i da ih zagrlimo u pravoj ljubavi sa željom da se poprave“. [370])

Siksto eto poduzme sve mjere i strogosti i ljubavi prema podanicima samo da postigne žuđeni cilj: red i mir u državi. Njemu nije bilo do toga, da ljude kazni, nego da pomoću kazne postigne ono za čim su težili svi mirni i radini građani. I ovaj čin prave očinske ljubavi dosti doprinese k pročišćenju države od svakojakih pogibeljnih stvorova koji su zadavali mnogo muke i skrbi mirnom građanstvu.

XIII
PROMIČE BLAGOSTANJE

VELIKA NEVOLJA

U kojoj državi nema reda i mira, ne može da bude ni blagostanja. Kad je Siksto zasjeo na Petrovu Stolicu, našao je i državne blagajne prazne. Zato i je da prijašnja vlada nije bila u stanju da za rodnih godina nakupi raznovrsne hrane i napuni državna skladišta za gladne godine. Može se reći da je u svemu vladalo neko rasulo.

Dok je Siksto nastojao da uspostavi mir i red po državi, uloži svoje umne darove da što više unaprijedi i obogati državu. [371]) Znao je reći: „Vladar bez novaca je ništica!“ [372]) Tim je mislio da vladar koji nema novčanih sredstava, ništa ne može da poduzme na korist i dobrobit svojih podanika.

Tada nije bilo današnjih prevoznih sredstava. Svaka je uređena država imala obilne zalihe raznovrsne hrane da priteče u pomoć pučanstvu za gladnih, nerodnih godina. U tu svrhu bila su državna skladišta za hranu u svakom ovećem mjestu.

Siksto je našao državna skladišta prazna. Uslijed zadnjih nerodnih godina bila je oskudica životnih namirnica. Cijene su hrani bile previsoke. Papa se morao i za to da pobrine. Netom bi izabran papom, naloži da se izda dvjesta hiljada škuda za žito. [373])

UREĐUJE UPRAVU

Bilo je dosta činovnika što nijesu bili na mjestu. Mnogi su slabo upravljali državnim novcem. Siksto izda naredbu da se pregledaju svi upravni računi. Pri tom se otkrilo mnogo nepravilnosti. Mnogi su morali odgovarati za državni novac [374]). Svi nekvalificirani, nevaljani i nepotrebni činovnici i u samom dvoru bili su otpusteni [375]).

Umni papa nije bio zadovoljan samo s time, što je smanjio redovite upravne troškove, nego je izmišljao i nove izvore, kojima bi povećao prihode.

Bilo je u državi mnogo časnih službi i ureda. Upravitelji bi uživali znatne prihode, dok je država imala neznatne koristi. Siksto preudesi i ovo. Zahtjevao je da na upravi ustanova i službi budu samo kvalificirane osobe i da država od njih ima što veću korist. Otsele su se popunjavala mjesta putem dražbe. Ko bi više ponudio i imao potrebne kvalifikacije, taj bi dobio odnosni ured.

Takim i sličnim mjerama Siksto poboljša upravu i obogati državnu blagajnu [376]). Novac koji bi preostajao čuvao se u tvrđi Sant' Angelo u Rimu, jer nije još bilo današnjih banka. [377])

NOVI IZVORI PRIHODA

Osim dotadašnjih službi, ureda i založnica (Monti), Siksto ustanovi još neke nove [378]). Spomenit ćemo samo jedan njegov novi ured.

Već je onda opstojala ustanova javnih bilježnika. Ovi su bili mjerodavni za sklapanje pogodbi, sastavljanje oporuka i ovjerovanje potpisa i spisa. Ovi su preveć na primitivan način čuvali spise. Bilo je čestih tužbi da su važni spisi strankama izginuli.

Siksto doskoči i tome zlu. Ustanovi opći ured državnih arhiva [379]). Bilježnici su morali dati u pohranu ovom uredu svaki spis sastavljen na zahtjev stranaka. Svaka je stranka imala pravo da do njih dođe, da ih prouči ili prepiše uz neznatnu taksu.

Taj ured Sv. Otac dade na natječaj. Dobije ga najveći nudioc, rimski plemić Pavao Falconi. On je ponudio državi 11 hiljada godišnjih škuđa. [380])

Na sličan je način nastojao Siksto da poveća prihode da što manje optereti svoje podanike. Sada je papa bio u stanju da puni skladišta hranom, izvađa mnogobrojne radove i da mu još ostane na milione škuda u tvrđi Sant' Angelo.

Jedan je vrlo neugodan namet bio uveo. To je bio novčić na vino. Ovaj je bio pogodio baš siromašnije slojeve u vinorodnim krajevima. Kad Siksto uvidi da je ovaj namet težak siromašnim vinogradarima tim više više, što su ga zakupnici poreza nemilo utjeravali, smjesta ga dokine. [381])

SKRB ZA PODANIKE

Siksto je nastojao da obogati državu, al je izmišljao i kako da pridigne blagostanje i samih podanika.

Rimljani su ponajviše živjeli od stranaca. Da pritegne što više njih k Vječnom gradu otvori mnoge putove po državi da im bude olakoćen dolazak u Rim i time Rimljani zasluže. [382])

JAKIN SLOBODNA LUKA

Jakin bijaše od davnine vrlo živ trgovački grad. Krozanj je prolazila roba s istoka ne samo u crkvenu državu, nego i u obližnje države na Apeninskom poluotoku. Ali je ova trgovina bila zapela zbog velike carine koju je bio udario Grgur XIII. Ovu su trgovci morali plaćati čim je roba stigla u luku.

Pronicavi papa to uoči. Znao je koliko koristi crpe njegovi podanici od samog prolaza robe preko njegove države. Stoga proglasi Jakin slobodnom lukom [383]). Ovom mudrom odredbom taj stari trgovački grad ponovo oživi. Od toga nijesu imali koristi sami Jakinjani, nego i mnogi drugi podanici koji su prenašali, vozili i dalje prodavali robu.

PROMIČE INDUSTRIJU

Svaka industrija bijaše zamrla u državi radi poznatih nesnosnih prilika. Niko se nije usuđivao dati se na veći rad i dobitak, jer su zlotvori uznemirivali i robili jadni narod. Sama vunena industrija koja je prije cvala u južnim pokrajinama, potpuno je propala.

Siksto je vrlo žalio za ovim. Znao je kakove su znatne prihode imali mnogi od ove grane gospodarstva. Netom mu je uspjelo uspostaviti nešto reda i sigurnosti u državi, izda Bulu „Cum alias" 18 prosinca prve godine pontifikata. Ovom je poticao narod da se ponovo posveti toj industriji. Predočio mu je koristi koje je od nje crpio. U tu svrhu raspiše mnogo nagrada i obeća u potrebi i beskamatne zajmove. [384])

Neumorni papa promisli i na svilenu industriju. Znao je koliko koristi ima narod u sjevernim državama na Apeninskom poluotoku od gojenju svilenih buba i od ostale ove industrije. Htio je da se i njegovi podanici posvete toj unosnoj grani gospodarstva. Povjerenikom imenuje jednog vještaka, Petra Valentinija, da po državi priređuje preda-

vanja poučavajući i upućujući narod da se lati tog unosnog posla. Istodobno izda nalog svim općinama da nasade što više dudova da bude obilne hrane za svilene crviće. Odredi i mnogo nagrada za one koji se tome posvete. [385])

Narod je sve više ljubio i hvalio Siksta, jer je dobro osjetio kako se trudi i brine za njegovo blagostanje. Kako je sada mišljenje vladalo o papi radi njegova neumorna rada u korist naroda, može svaki da prosudi po ovom ulomku iz novina Guida Gvalterija od g. 1588: „Ne možemo, a da ne istaknemo da je tolika skrb i nastojanje ovoga pape, da nam se čini da prelazi granice čovječje dosjetljivosti. Koji se vladar dosad ili koji se papa bavio tolikim i takovim stvarima? Eto donapokon se ovaj sada bavi mišlju, kako bi podigao svileni obrt da promakne blagostanje u svojoj državi." [386])

XIV

REVNOST ZA KRISTOVU CRKVU

RIMSKE POSTAJE

Pobožni je papa znao da je uzaludan svaki ljudski rad, ako ga dobri Bog ne prati svojom milošću. Zalud čovjek sije, ako Svevišnji ne orosi usjeve s nebesa. Potrebe Sv. Oca bile su velike, da bi mogao vjerno i uspješno ispunjavati sve svoje pastirske dužnosti u ono teško doba. Zato je češće išao sa svećenstvom i vjernim pukom da izmoli nebesku pomoć.

Stari je običaj bio da bi pape išli s pukom i sa svećenstvom posjećivati neke bazilike u određene dane da dobiju oproste. Ovom bi prigodom pjevali jutarnju, a zatim bi slijedila svečana sv. misa. [386])

Taj starodrevni običaj potpuno se zanemario i zaboravio. Siksto je izdao Bulu „Egregia populi Romani pietas" s kojom uspostavi ovaj stari pobožni običaj [387]). U njoj odredi i pravilnik dotičnih postaja koje će se naime bazilike posjećivati i u koje dane. Ovaj je sveti čin papa preporučivao osobito kardinalima i svećenstvu, tražeći od njih da budu na izgled pobožnom puku.

Papa je u tome prednjačio. Bio je najvjerniji u vršenju bogoljubnih službi. Njega nije u tome priječila ni studen ni kiša ni nesnosna ljetna vrućina. Zato je mogao da ustvrdi očevidac Lelij Pelegrini u nadgrobnom slovu: „Koliko smo puta vidjeli ovoga starca da pješice posjećuje bazilike ujedno s pukom? On je poput starih papa Leona i Grgura išao da vrši ove obrede u bazilikama i van Rima unatoč velikoj prašini i nesnosnoj vrućini, unatoč rimskoj studeni i kiši, i to na veliku štetu svoga zdravlja. Kako smo se divili promatrajući ga kako je on pobožnije i sabranije od svih ostalih vršio ove svete čine!" [388])

AD LIMINA

Neumorni Siksto uspostavi još jedan stari crkveni običaj. Ovaj bijaše zanemaren na veliku štetu crkvena jedinstva. Još za pape Zaharije, ili kako neki misle za Anakleta, bi određeno da svaki biskup u stanovito doba posjeti grobove sv. Petra i Pavla i da se nad njima pomoli. Istodobno bi ovi morali da posjete i Sv. Oca da mu se poklone i izvijeste ga o stanju u biskupiji. [389])

Ovaj se posjet naziva „Ad Limina". Mnogo je promicao crkveno jedinstvo. Da se ne bude zanemario, više bi biskupa bilo ostalo vjernih jedinstvu Crkve u teško doba reformacije. Ta misao potakne revnog papu, da izda (20-XII-1585) Bulu „Romanus Pontifex" [390]). Njom je Siksto uspostavio ovaj starodrevni posjet, odredivši rokove za biskupe raznih država obzirom na njihovu udaljenost [391]). Svaki se biskup morao da obveže zakletvom prigodom svoga posvećenja da će vršiti te posjete. Inače nije mogao da preuzme upravu biskupije, niti je mogao vršiti biskupskih obreda, štoviše nije mogao uživati ni prihoda svoje biskupije.

PROMIČE KRISTOVE ISTINE

Siksto je još kao redovnik pripadao onoj četi odabranika Božjih koji su posvetili sve svoje sile i umne darove za očuvanje i promicanje čiste Kristove nauke. Teška bijahu ona vremena za Kristovu Zaručnicu, sv. Crkvu. Humaniste su posijali pogubno sjeme uslijed neprestanog učenja i širenja poganskih pisaca. To je izazvalo neki preokret u ljudskim mislima. Mnogi su počeli prezirati neke Kristove istine. Ovakovi su samo težili za užitcima, raskošjem, pohlepom i težnjom za zemaljskim veličanstvom. U tako teškim prilikama u kojima se nalazilo ljudsko društvo, lakše su mogli Luter, Kalvin i njima slični da posiju otrovni kukolj na Gospodnjoj njivi. Kad se ovaj reformatorski pokret u nekojim državama nije mogao da širi milom, širio se silom oholih germanskih vladara.

Papa je bio uvjeren da će najbolje očuvati, pročistiti i učvrstiti sv. Crkvu protiv svakog daljneg reformatorskog pokreta, ako revno uznastoji da se svuda i od svakoga vrše zakoni i odredbe Tridentinskoga koncila. Sveti i mudri zakoni ovog općeg crkvenog sabora bijahu čvrst nasip protiv bujice protestanskoga pokreta.

Sv. Otac obrati se na sve kršćanske vladare da bi i oni koliko mogu nešto pridonijeli da se svuda vrše i ispunjaju sveti i spasonosni zakoni Tridentinskoga koncila.

Austrijskom nadvojvodi Karlu između ostaloga napiše, da ni on nek ne trpi u svojoj državi protestante, kad neki njemački vladari tjeraju katolike tim više, što nije dobro da vukovi stanuju zajedno s vjernim Kristovim ovcama. [392])

Siksto ne zaboravi ni slavno Sorbonsko sveučilište u Parizu. Profesori su na tom sveučilištu bili uvijek branioci čiste Kristove nauke. Njima upravi vlastoručno pismo hvaleći njihovu revnost. Preporuči im da i nadalje ustraju u obrani prave Kristove vjere i njezinih istina. [393])

Svi vladari na koje se Sv. Otac u svojoj pastirskoj revnosti bio obratio, svi su se odazvali njegovoj želji. Jedan jedini kršćanski vladar zadavao mu je nemalo brige i skrbi. Slabašni kralj Henrik III nije se mogao da odvaži da se u Francuskoj proglase zaključci koncila. Nije se mogao da odluči nešto iz obzira prema ono malo Hugenota (Kalvinaca) što ih je imao u državi, a nešto iz obzira prema nekim crkvenim dostojanstvenicima kojima su se po odredbama sabora ukinule neke povlastice što su ih bili neovlašteno prisvojili u ono mutno doba. Papin legat u Francuskoj, kardinal Morosini, više je puta nastojao kod kralja da se koncil proglasi. Nije uspio, jer je kralj uvijek našao koje novo opravdanje.

Siksto po naravi nije trpio sporosti. Stoga mu je upravo dozlogrdilo ovo odugovlačenje. Naloži kardinalu da smjesta ode kralju u njegovo ime i da mu reče da valja prestati s tim zatezanjem, jer se koncil mora da proglasi i u Francuskoj. Neka mu reče da su smiješni njegovi izgovori s narodom i saborima; ovi nijesu pozvani da u koncilima sudjeluju i stvaraju zakone; to imadu činiti samo oni koji su postavljeni od Krista da idu i uče narode. Zato se i njegovi podanici moraju podrvći odlukama koncila. Uostalom neka mu istakne da ne dolikuje „najkršćanskijem kralju" što on jedini još nije naredio da se koncil proglasi u Francuskoj.

Ovaj odlučni korak Sv. Oca uspije. Kralj se nije više usudio odugovlačiti, bojao se da ga ne zateče koja crkvena kazna. Upravi pismo na sve biskupe u kojem izjavi da kao vjeran sin Katoličke Crkve prima sve zaključke Tridentinskoga koncila i ujedno hoće da svi biskupi proglase u svojim biskupijama sve zaključke bez ikaka izuzetka. [394])

VATIKANSKA TISKARA

Umni papa uoči važnost štampe. Znao je kao što loša štampa nanosi velike štete kršćanskim dušama da će tako

dobro štivo donositi velike koristi. Naruči jednu, onda najmoderniju i bogatu, tiskaru u kojoj su se mogla tiskati svakovrsna djela, pa i najvećeg formata. Ovu tiskaru smjesti u Vatikanu.

Da je on imao na umu ovo, kad je tiskaru naručio, potvrđuje nam i natpis koji je bio utisnut nad ulazom njezinim: „Vatikanska tiskara — Božjim nadahnućem utemeljena od velikog pape Siksta V — da se ponovo pruže javnosti djela sv. Otaca — i da se katolička Crkva proširi po svemu svijetu." [395])

Siksto odmah počne izvoditi što bijaše naumio. Počeo je tiskanjem djela sv. Ambroza, zatim Grgura, sv. Bonaventure kojeg on proglasi naučiteljem sv. Crkve, Rimski Bularij Laercija Cherubinija, i što je najglavnije, sv. Pismo.

Dao je tiskati i mnoga pisma rimskih papa, više djela crkvenih Otaca: Epifanija, Ciprijana, Augustina, Ćirila, Bazilija, Ivana Damaskoga, Jeronima itd. Savremeni pisac Mucije Pansa ushitom spominje ova djela što ih je dao tiskati Siksto V, jer da mnogo doprinose uspješnom širenju katoličke nauke po cijelom svijetu. [396])

KARDINALSKI ZBOR

Siksto V na početku je svoga vladanja imenovao kako smo već vidjeli, svog mladog pranećaka Aleksandra Peretti za kardinala, na poticaj nekih članova kardinalskog zbora. Iako je Siksto bio neprijatelj „nepotizma", ipak je ovim podlegao utjecaju svoga vremena. No umni papa hitro uvidi da to ne ide. Htjede da zauvijek prepriječi ovaka daljna imenovanja. Druge godine svoga pontifikata, 3 prosinca 1586, izdade Bulu „Postquam verus ille". [397])

Papa Pavao III i Pavao IV bili su već povisili broj kardinala na sedamdeset. Siksto odredi u spomenutoj Buli da kardinalski zbor ne smije imati više od sedamdeset članova. Ovaj se broj mora uzdržati na uspomenu sedamdeset staraca koje je Mojsije imao za svoje savjetnike po Božjem naređenju. Također naredi da među kardinalima mora biti šest biskupa, pedeset svećenika i četrnaest đakona. Đakoni moraju imati bar dvadeset i dvije godine života, ujedno, najmanje godinu dana nakon stupanja u svećenički stalež, primivši najmanje četiri niža reda. Ovim je Siksto zauvijek zapečatio doondašnji običaj imenovanja premladih kardinala.

Dalekovidni papa također odredi da se kardinali izaberu između učenijih lica iz svih kršćanskih naroda. On je

imenovao kardinalom i vrijednog teologa i govornika, Jurja Draškovića, bivšeg zagrebačkog biskupa i hrvatskog bana po smrti Petra Erdődyja (g. 1567). Njega imenuje 18 prosinca 1585. Kardinal je Drašković preveć otezao s dolaskom u Rim. Stoga mu Siksto zaprijeti da će mu oduzeti kardinalsku čast. Nije mu koristio ni zagovor cara Rudolfa. On je morao da ide u Rim. Na putu se u Beču razboli [398]) i umre 30 siječnja 1587.

PREUREĐENJE CRKVENE UPRAVE

Siksto je nastojao svim svojim silama da što više koristi i unaprijedi Kristovu Zaručnicu, sv. Crkvu. Na sve je on mislio, svemu je doskočio i za sve se pobrinuo.

Crkveni su se poslovi sve više množili, jer se katolička Crkva već onda protezala do krajnjih granica daleka istoka, do Japana. Ipak je uprava Crkve još bila kao prije kad je bilo daleko manje potreba. Bio je običaj da papa sazivlje konsistorij kardinala svake sedmice i da u njemu rješava mnogobrojne poslove. Kako su se poslovi množili i na ovaj način sporo rješavali, mnoga su pitanja zapinjala [399]). Bilo je i važnih poslova koji nijesu dolazili na red za rješenje.

Stvari su kadkada u konsistoriju zapinjale i radi toga, što su neki kardinali radi rodbinskih veza ili slijepe privrženosti prema nekim vladarima često više zagoravali interese izvjesnih dinastija, nego li istinsku korist i napredak Crkve. [400])

Siksto je ljubio samo Crkvu, a nije mu bilo do tuđih interesa. Kako je usto bio hitar u svakom poslu, nije mogao da trpi nikako zatezanje u crkvenim pitanjima. On izmisli lijek i protiv toga [401]). Izda Bulu „Imensa aeterni Dei" 23-III-1587 [402]). Iza krasna uvoda u kojemu otskače punina papine vlasti u upravi Crkve i njegova želja da mu kardinali budu i dalje njegovi vjerni savjetnici u poslovima, odredi i ustanovi petnaest različitih kongregacija da se uzmognu što hitrije obavljati svi mnogobrojni poslovi na korist i spas duša.

Svakoj kongregaciji odredi djelokrug posala. Sedam kongregacija imalo je da vrši poslove crkvene države, nastavu, javne radnje itd., dok se ostalih osam moralo baviti čisto crkvenim pitanjima. Jedna se morala da brine za vjerske dogme, druga za obrede, treća za promicanje i vršenje Tridentinskog koncila, četvrta s imenovanjem biskupa itd.

Svakoj kongregaciji dodijelio je vrijednije i u predmetu vještije kardinale. Ovi su morali da proučavaju pojedino

pitanje, stvore zaključke i zatim prikažu papi na odobrenje. Papa bi ponovo proučio i odobrio svaki zaključak.

Siksto se vjerno držao odluka i rješenja kongregacija, redovito je odobravao odnosno potvrđivao njihove odluke ili mišljenja. Jedan jedini put iznenadi kardinale [403]). Kongregacija je bila zaključila da se grofu Soissons-u ne podijeli odrešenje od Crkvenih kazni u koje je bio upao. No papa prijeđe preko te odluke i grofa odriješi od kazna na molbu samoga kralja Henrika III i kardinala Borbonskoga.

I ako je papa bio ustanovio kongregacije koje su morale da vrše poslove, ipak je on i dalje redovito sazivao konsistorij. Na njemu bi se rješavali svi važniji poslovi. Premda je Siksto bio po naravi sklon srdžbi, ipak je bio plemenita srca, kako tvrdi kardinal Cornaro, stoga je puštao potpunu slobodu kardinalima da govore i prigovaraju. Radi toga nigda nije ništa poduzeo protiv njih. No znao je ušutkati nezadovoljnike sa svojim govorima punim znanja i neoborive logike. Kad nije ni ovo dostatno bilo, utekao se i finoj ironiji kojom bi izložio smjehu prigovaratelje. [404])

Crkvenu upravu, kakovu je uveo taj veliki papa, i dandanas vidimo u katoličkoj Crkvi. Da Siksto V nije ništa drugo poduzeo i uradio za Kristovu Crkvu nego uredio njenu upravu, njegovo bi ime ipak moralo da bude napisano zlatnim slovima u crkvenoj povijesti.

XV

RIM PREOBRAŽEN I UKRAŠEN

PLEMENITA STRAST

Siksto je kao kardinal već pokazao da ljubi građevnu umjetnost, a kao papa odaje svoju veliku, ali plemenitu strast za građevine [405]). Da nije bio obuzet od te plemenite strasti, kako bi bio izveo u kratko vrijeme svoga vladanja tolika i tako velika građevna djela uza sav ostali mnogobrojni rad u korist Crkve, države i samih podanika? Kamogod se čovjek makne u Rimu, svuda naiđe na bilo koje djelo koje potsjeća na velikog papu.

Da se izvrše velika djela, hoće se i vremena. Misao zna da hitro nešto zamisli. Ali od namisli do djela često je velika i nepremostiva daljina. Što je djelo zamašitije, treba više vremena da se svladaju sve poteškoće, da se s djelom započne i da se dovrši. Trebala je jaka gradjevna strast, neslomljiva i ustrajna Sikstova volja da se uzmognu privesti kraju za samih pet godina tako nebrojna i velika djela kojima se ljudi dive već preko četiri stotine godina. To je pravi razlog da je Siksto V u narodu ostavio neizbrisive tragove svoje veličine. Zato je i narodna mašta o njemu pričala kao o nekom divu.

OBELISK

Siksto je mnogo učinio za Rim. No jedno njegovo djelo, izvršeno na početku njegova vladanja, napose podigne njegov ugled. [406])

Opće je bilo mišljenje koje je vladalo u ono doba, da nije moguće taj obelisk izvući iz zemlje i drugamo postaviti ga na noge. Ovo mišljenje nije bilo bez temelja. Već je Nikola IV kanio prinijeti taj obelisk na vidljivo mjesto i

postavit ga na pleća četiriju broncanih evanđelista. Ali nije se našlo arhitehta koji bi htio ovo da izvede. Kasnije su se bavili istom mišlju Julije II i Pavao IV. No ondašnji glasoviti arhitehti Buonarotti, Antun Sangallo i sam Michelangelo odvrate pape od te namisli, jer da se to ne da izvesti. Opravdano je dakle vladalo opće uvjerenje da se obelisk nemože nikamo da prinese. [407])

Unatoč ovomu uvjerenju Siksto htjede da ga izvuče iz zemlje i da ga postavi nasred trga pred crkvu sv. Petra. Što bi on namislio, to se moralo da izvede. On nije poznavao zapreka i teškoća.

Kad se pročulo za papinu nakanu, digli su protiv njega kuku i motiku. On se ipak ni najmanje ne smete. Zalud su neki na nj upravljali i anonimna pisma da ne troši zaman crkvenog novca, jer su to kanili izvesti i drugi pape, ali su ih odvratili od toga svjeski arhitehti. Zalud dođe k njemu jedan kardinal u ime svojih kolega da ga odvrati od nauma. Kardinal reče papi: „Vaša Svetost neka dobro promisli, jer se stavlja u pogibao da zaman potroši mnogo novca i usto veoma naškodi svomu ugledu.“ [408])

Sv. Otac najavi neku vrst natječaja da čuje arhitehte i iz drugih država. Obelisk je trebalo izvući iz zemlje, prenijeti nasred trga sv. Petra i ovdje postaviti ga na leđa četiriju brončanih lavova.

Vojvoda firenački de Medici pošalje k Papi glasovitog arhitehta Bartula Ammanatija. Ovaj izjavi Sv. Ocu da treba godinu dana da prouči i načini plan. Tad mu Siksto reče: „Godinu dana? Hej vi nijeste za me!“ [409])

Prijavilo se bilo vrlo mnogo arhitehta. Nijedan papi nije mogao da ugodi. Samo mu se svidjela osnova arhitehta Fontane [410]). Njemu povjeri izvedbu koncem listopada godine svoga izbora za papu.

Sada tek Rimljani graknuše jer je povjerio ovu tešku izvedbu mladom, neiskusnom Fontani, a odbio glasovitog i starog arhitehta Bartula Ammanatija. Ovo je, govorili su, siguran znak da posao neće uspjeti. [411])

Dominik se Fontana dade na posao. Trebalo je izraditi sve potrebite sprave. Već je zaposlio sve kovače u Rimu i okolici. Izrađivali su željezne naprave. Volovi su neprestano vukli, i do osam zajedno zapregnutih, ogromne grede iz Nettunskih šuma. [412]) Tesari su izrađivali još neviđene koloture i kola na vreteno, dok su užari preli debele konope, sve po nacrtu i mjerama mladog arhitekta.

Radnje su tekle velikom brzinom i počele da svakoga zanimaju. Svaki se čudio tolikim pripravama. Samoga željeza naručeno je četrdeset tisuća rimskih funti. Sada su tek neki počeli gojiti nadu da će Fontana ipak uspjeti. [413])

Kada bi dogotovljen materijal i sve naprave, Fontana počne dizati jednu drvenu ogromnu kulu od debelih greda, pričvršćenim željeznim napravama, uza sam obelisk da pomoću nje izvuče ga iz zemlje. Uz kulu pričvrsti četrdeset dizala od veoma debelih konopa i ogromnih kolotura. Krajevi su konopa opet bili pričvršćeni oko velikih i debelih kola na vreteno.

Sve priprave bijahu dogotovljene do 30 travnja 1586. Bi dogotovljen i široki vodoravni nasip od spomenute drvene kule do sredine trga sv. Petra, da po njemu dovuče na trg obelisk. Sve to Fontana uradi i uredi u samih šest mjeseci. Spomenutog dana zarana, iza sv. mise i od svih radnika primljene pričesti, stupi na rad devetsto ljudi i sedamdeset i pet konja. Fontana je upravljao radom s vidljiva mjesta. [414])

Svaki je nastojao da vidi kako će se obelisk izvući. Sjatilo se veliko mnoštvo naroda i iz dalekih krajeva. Upravnik redara izdade nalog da svi gledaoci moraju da šute za vrijeme radnje da radnici uzmognu čuti svaku zapovijed svoga arhitehta.

I to je nesavjesni Grgur Leti iskrivio tvrdeći da je Siksto tobože digao mnogo vješala na trgu sv. Petra i zaprijetio da će odmah svakoga objesiti koji progovori, štoviše da je to zaprijetio i samom Fontani ako stvar ne uspije. [415])

Na dani arhitehtov znak počnu svi radnici da skladno potežu konope i vrte kola na vreteno. Kada su se konopi dobro nategnuli, nastane jako pucketanje i škripanje od savijanja greda pod silnom tereta obeliska. Neki se nevješti radi ovoga uplašiše, ali su ipak svi mirni ostali. Iznenada začuje se ženski glas: „Vode konopima!“ Konop se jedne dizalice od velika trenja na koloturima već bio malo zapalio. U tren oka bijahu poliveni konopi.

To bijaše glas neke gospođe Bresca iz Genove. Kasnije papa primi gospođu k sebi i iskaže joj svoju zahvalnost. Podijeli njoj i njezinim potoncima povlasticu da se skrbe za palme koje se na Cvjetnicu blagosivljaju i nose na procesiji u crkvi sv. Petra. [416])

Pred večer toga dana obelisk je sav visio nad zemljom. Sada nastane veliko veselje. Top s tvrđave Sv. Anđela navijesti radosnu vijest koju svi zvonovi rimskih crkvi veselo

6*

pozdrave. Narod dade oduška svomu veselju kličući papi i njegovom mladom arhitehtu! [417])

Osam su dana slavili taj uspjeh. Svaki je dolazio da motri obelisk kako visi nad zemljom. Tek nakon osam dana Fontana spusti, položi obelisk na ogromna, pripravljena vlačala na kojima dovuče obelisk po napravljenom nasipu do sredine trga [418]).

Sada se moralo napraviti čvrst temelj za obelisk na mekom i pjeskovitom terenu, postaviti mu visoko podnožje sa četiri ležeća lava i sagraditi jednu novu drvenu kulu još veću od prijašnje. Fontana sve ovo dokonča, ali su nastali u Rimu vrući, nesnosni dani, pa je odgodio dizanje obeliska do hladnijih dana [419]).

Desetoga rujna nađe se zarana na Trgu sv. Petra Dominik Fontana sa svojih osam stotina radnika i sto četrdeset konja da postavi obelisk na pravo mjesto.

Obelisk, težak 992 tisuće funti, počne se malo po malo da diže prema nebu. O zalazu sunca već je ponosito sjeo na leđa brončanih lavova.

Tko bi mogao da opiše radost i veselje koje nastane u Rimu? Očevitac Mucije Pansa veli: „Tada su se čuli topovski hici, mio zvuk zvonova, ljudska vika, glas trublji i bubnjeva tako, da se činilo kao da će se zemlja potresti. Izgledalo je, da sav vazduh titra od veselja i zadovoljstva". [420])

Posvuda su slavili Siksta radi tog velikog neočekivanog uspjeha. Poklisari su slali svojim vladarima duge izvještaje o neopisivu veselju. Govornici i pjesnici su u svojim prigodnim sastavcima, veličali papinu mudrost i odlučnost. [421])

NAGRADA FONTANI

Sv. Otac obilno nagradi Fontanu. Imenuje ga počasnim rimskim građaninom, podijeli mu odlikovanje Viteza zlatne ostruge, dodijeli mu neke posjede na uživanje i doznači mu dvije tisuće godišnjih skuda. Također mu pokloni sav materijal koji je upotrebio za dizanje obeliska.

Papina velikodušnost prema Fontani mnoge iznenadi. Mislili su da je Siksto škrt, jer je skromno živio i brižno pazio da se uzalud ne troši novac. On je marljivo čuvao državni i Crkveni novac i nije dao da se troši bez razloga. Ali opet je bio velikodušan, kad se radilo o izvedbi velikih i plemenitih osnova. [422])

OTVARA PUTOVE

Stari je Rim obilovao tijesnim i vijugastim ulicama. Siksto je vidio da grad ne može poljepšati i proširiti, ako prije ne napravi nove i široke puteve. Prve godine svoga vladanja dade izraditi jednu široku i ravnu ulicu, dugu tri kilometra. Ta se ulica proteže od crkve Trinità dei Monti do sv. Križa in Gerusalemme. Na tom putu je i basilika Santa Maria Maggiore.

Druge godine Siksto napravi još četiri nove ulice: jednu od Santa Maria Maggiore do vratiju sv. Lovrijenca, drugu od Krivinala do sv. Marije Anđeoske u Termama, treći od Trajanova stupa do Eskvilinija, a četvrtu od sv. Ivana Lateranskoga do Kolosea. Također je uredio, produljio i popločio mnogo drugih ulica.

Siksto je morao da poruši i neke kuće, nešto starina i jednu crkvicu da izvede ove putove. To je dalo povoda da su neki mrmljali protiv pape da ne prašta ni svetim mjestima za volju svojih osnova. [423])

POVLASTICE NA NOVIM ULICAMA

Novo otvorene ulice bile su u kraju vrlo slabo napučenom, jer su tu bili većinom vrtovi i vinogradi. Kako da se napuči i taj dio grada? Dosjetlivi papa nađe i tome lijeka. Izda (9-X-1587) Bulu „Decet Romanum Pontificem". Njom podijeli razne povlastice onima koji će stanovati i graditi na tim ulicama. Niko nije mogao da zaplijeni kuće sagrađene uz te putove; niko nije mogao da sudbeno tjera vlasnike radi dugova sklopljenih u inostranstvu; svi su radnici, zaposleni oko gradnje tih kuća oslobođeni bili od svake takse i nameta; stanari koji bi se naselili na tim ulicama iza dvije bi godine postigli prava rimskih građana. Tim dosjetlivim odredbama Rim se hitro proširi i poljepša. [424])

VODOVOD

Siksto je predvidio, da će ljudi teško graditi na ulicama gdje nema vode. Čim je počeo otvarati prvu ulicu, dade se na posao kako bi doveo u Rim dobru, pitku vodu. Znao je da je Marcij Colonna, kardinalov brat, imao na svom posjedu u Palestrini, 22 milje daleko od Rima, obilati i dobar izvor vode. Colonna proda Papi taj izvor za dvadeset i pet hiljada škuda.

Valjalo je početi radom. To nije išlo glatko. Seljaci su rimske Kampanije počeli da se opiru, nijesu htjeli da dopuste prolaz vodovoda preko svojih zemalja. Bilo je potrebito da sam papa ide na lice mjesta. Njegova ustrajna i neslomljiva volja nadvlada sve poteškoće.

Netom se papa povrati u Rim, naloži Fontani, kojemu je bio povjerio rad, da započne. Fontana se dade na posao. U same tri godine sve bi dovršeno i voda „Felice" proteče po rimskim ulicama dne 8 rujna 1589. [425])

KUBA SV. PETRA

Nad grobom sv. Petra u Rimu car je Konstantin dao zidati lijepu crkvu, ukrašenu sa sto veličanstvenih stupova. Zub vremena izgrizao je i tu starodrevnu crkvu [426]). Julije II odredi da se na mjestu istrošene crkve podigne nova na čast poglavice apostola. Glasoviti ondašnji arhiteht Bramante napravi nacrt. Počne se zidati. Nakon smrti Julija II nastavi radom Lav X. Usto umre Bramante. Papa je bio uvidio da će crkva biti kasno dogotovljena bude li se potpuno izradila po bogatom Bramantovom nacrtu. Zato povjeri Michelangelu (Bonarotti) da neke stvari pojednostavi i suzi po svojoj uviđanosti. Michelangelo se odazove papinu pozivu. Preudesi nacrt crkve onako kako ju danas vidimo. [427])

Trebalo je godina da se sazida ta ogromna crkva. I Michelangelo umre, ali su ipak nastavili sa zidanjem po njegovu nacrtu. Sve je bilo gotovo, još je samo manjkala kuba. Sada se prekinulo svaki daljni rad.

Veliki Bramantovi stupovi koji su morali da drže kubu počeli su popuštati. Trebalo ih je pojačati. Arhitehti se sada nijesu više ufali nastaviti radom. Svi su se bili sprijateljili s mišlju da će crkva morati da ostane bez zamišljene kube ne samo radi pogibli da popuste stupovi, nego i radi ogromna troška i duga vremena što su ga predviđali za izvedbu kupole po preudešenom nacrtu Michelangela. Cijenili su da treba još barem pet miliona zlatnih škuda troška i deset godina rada. [428])

U takim okolnostina Siksto V zasjedne na Petrovu Stolicu. Nije on poznavao zapreka ni u kakvu radu ni pothvatu. Unatoč mišljenja mnogih pozvanih faktora i vještaka odluči da se postavi kuba. Nije nikako htio da glavna crkva kršćanstva ostane nedovršena. Pozove k sebi sedamdesetgodišnjeg vjernog učenika Michelangelova, Jakova della Porta. Njemu povjeri da dovrši crkvu i da joj podigne kubu.

Arhitehtu dodijeli radi njegove starosti Dominika Fontanu. Naloži im da se kuba što prije dogotovi, a na trošak neka ne paze. [429])

Da arhitehti udovolje Sv. Ocu, odmah zaposle šest stotina raznovrsnih radnika. Jedni su radili danju, drugi noću. Tako se neprekidno radilo osim nedjelom [430]). Ovakim ubrzanim radom veličanstvena kuba digne se nad bazilikom sv. Petra nakon samih dvadeset mjeseci.

VATIKANSKA BIBLIOTEKA

Nije mnogo vremena da je bilo po novinama da se srušio jedan dio vatikanske biblioteke, jer su popustila dva stupa oko čijih su temelja radnici radili. Tu je uprav biblioteku dao sazidati i ukrasiti Siksto V.

Prijašnja biblioteka bijaše smještena u palači sv. Ivana Lateranskoga. Ovdje se čuvalo neprocjenjivo blago skupocjenih rukopisa. Siksto naumi prinijeti to veliko blago na dostojnije mjesto. [431])

Što zamisli, to i izvrši. Povjeri svomu arhitehtu Fontani da podigne zgradu za biblioteku u Vatikanu. Fontana hitro dogradi i uredi zgradu po želji i ukusu velikog pape.

Evo što veli o toj zgradi savremeni o. Anđeo Rocca: „Ova ogromna zgrada, počevši od njezinih temelja pa do posljednje od mnogobrojnih slika a fresko, bi dovršena u jednu samu podinu ustrajnog rada viteza arhitehta Dominika Fontane koji je bio uposlio sto zidara i sto slikara". [432])

HARNOST PREMA REDU

Siksto i kao papa ljubio je svoj Red i njegov napredak. To posvjedoči osobito jednom ustanovom, dostojnom veleuma [433]). On je najbolje znao kako je dobar glas uživao njegov Red radi velikog broja svojih učenjaka i mnogobrojnih sveučilišnih profesora. On je želio, da se taj broj još više umnoži. Prvoga siječnja 1587 izda Bulu „Innefabilis Divina Providentia", kojom ustanovi Kolegij sv. Bonaventure u samostanu Svetih XII apostola u Rimu u kojem je on kao redovnik stanovao mnogo godina.

U taj su kolegij mogli pristupiti samo svećenici iza dovršenih bogoslovnih nauka. Dolazili su u kolegij radi daljne izobrazbe. Nakon tri godine tu bi postigli doktorat.

Kolegij bijaše smješten u jednom dijelu ogromnog samostana kojemu papa pripoji dio palače obitelji Colonna

koja bijaše uza sam samostan. Taj dio kupi od te velikaške obitelji. Također obogati kolegij velikom bibliotekom koja bi prozvana „Feliciana". U kolegij uvede i vodu iz svoga vodovoda.

Na upravi kolegija morao je da bude rektor i tri druga redovnika svećenika. Ove je nadzirao kardinal protektor kolegija. Kolegiju osigura Bulom „Apostolici muneris" uzdržavanje dvadeset studenata iz raznih Redodržava svijeta.

Kolegij je opstojao sve do talijanskog izgona Redova u Rimu god. 1873. On je bio pravi rasadnik svakovrsnih učenjaka koji su malne za tri vijeka proslavili svoj Red u svim područjima znanosti.

Veliki papa nije se mogao da bolje oduži svomu Redu.

DALMATINSKI HRVATI

Bilo je u Rimu mnogo Hrvata koji su pobjegli pred Turcima iz Dalmacije i iz ostalih pokrajina. Malne svi su stanovali na okupu u blizini male, tamne i već trošne crkvice sv. Jeronima koju su sagradili sami naši preci pred kojih stotinu godina. Uz crkvu su imali i svoju bolnicu kojom su sami upravljali. [434])

Siksto se sjeti i te kukavne crkvice bijednih „Ilira", Hrvata. Dade je do temelja porušiti i na istom mjestu sazida novu, prostranu i ukusnu crkvu i gostinjac s pročeljem prema Tiberu [435]). I ovu posveti sv. Jeronimu, pokrovitelju Dalmacije [436]). Pred crkvom dade napraviti veličanstvene stepenice koje su s obale Tibera vodile u Crkvu. Kada su u prošlom vijeku podigli i uredili korito Tibera, morale su biti ostranjene i ove stepenice [437]). Zato sada crkveno pročelje izgleda nešto prignječeno, jer mu fali veličanstveno podnožje prostranih i krasnih stepenica. Siksto je naredio da se crkvu i iznutra ukrasi s uljenim oltarskim slikama i s afreskima po zidovima. Nažalost njegova prerana smrt prekine rad oko slikanja lijepe i ukusne crkve. [438])

Veliki papa počasti naše domorodce u Rimu jednom časnom ustanovom. Bulom „Sapientiam Sanctorum" osnuje u crkvi sv. Jeronima zborni kaptol. Ovaj se sastojao od prepozita, šest kanonika i četiri beneficijata [439]). Svi su ovi morali biti Hrvati. Ovaj je kaptol opstojao do Lava XIII koji ga pretvori u naučni kolegih za hrvatski narod.

Siksto je bio nakanio da izvede još jednu stvar na korist naših sunarodnjaka u Rimu. Ilirski konvikt ustanovljen

u Loreto od Grgura XIII, htio je prinijeti u Rim da se tu uče naši mladići, ali i to prepriječi njegova prerana smrt. [440])

Koliko je volio naš narod, može se prosuditi i po tome, što je podijelio patronat nad crkvom sv. Jeronima svom pranećaku [441]), da se on i njegovi nasljednici brinu za crkvu našega naroda u Vječnom Gradu.

OSTALA GRAĐEVNA DJELA

Preveć bi nadugo pošli, kad bi htjeli da opišemo sva ostala građevna djela tog velikog pape koja je izveo u Rimu. Samo ćemo ih ukratko nabrojiti.

Siksto ni kao papa ne zaboravi svoju milu crkvu Santa Maria Maggiore. U njoj dade izraditi i urediti kapelu u kojoj smjesti jaslice Spasitelja našega Isusa Krista [442]). Oko crkve dade izravnati zemljište i podići jedan obelisk [443]). Na bazilici sv. Ivana Lateranskoga ukrasi zapadno pročelje [444]) i uz nju dade zidati ogromnu ukusnu palaču, jer je stara, za kojom mnogi žale, bila trošna [445]). Pred ukrašenim pročeljem digne također jedan obelisk [446]). Na trgu ove bazilike dade zidati lijepu i prostranu zgradu u kojoj smjesti stepenice prenešene iz dvora Pilatova u Jerusalemu po kojima je Isus išao, kada je stupio pred Pilata [447]). Dogradio je dio vatikanske i kvirinalske palače [448]). Pred Kvirinalom postavi dva kamenita konja i dva čovjeka koji ih drže za uzdu [449]). Podigne brončane kipove sv. Petra i Pavla na popravljene ogromne stupove Trajana i Marka Aurelija [450]). Do Sikstova mosta dade zidati bolnicu i zaklonište za starce i starice [451]). U toj zgradi dobivali su badava stan i hranu tri dana svi siromašni hodočasnici.

Sva je ta i još neka djela Siksto izvršio u pet godina svoga vladanja. Kako je preobrazio i uredio Rim, vidi se i iz ulomka pisma o. Anđela Grillija, opata benediktinaca u Mantovi koji je došao u Rim nakon deset godina. „U Rimu sam, piše svojim redovnicima, iza deset godina moje nenazočnosti. U Rimu sam, ali ne mogu da se u njemu snađem. Sve je za me novo: palače, putovi, trgovi, česme, vodovod, obeliski, i sto drugih krasnih stvari. Sve su to djela Siksta V. Dakle samo velikom moću ovog vatrenog i bujnog uma digao se novi Rim iz vlastitog pepela." [452])

XVI

SKRB I BORBE S VANJSKIM DRŽAVAMA

NAČELA

Misli vodilice Siksta V prema ostalim držama najbolje ćemo upoznati iz njegovih vlastitih izjava. On se čvrsto držao svojih načela i radi njih je imao mnogo prigode da trpi.

Kada Siksto bi izabran za Papu, mletačka mu republika uputi vanredno odaslanstvo da mu čestita i izrazi čuvstva odanosti u ime vlade. Kad mu izaslanici izraze svoje pozdrave i čestitanja, papa im u odgovoru reče između ostaloga: „Gojite mir osobito s talijanskim vladarima, jer i mi želimo da živimo u prijateljstvu sa Savojom, s Mantovom, Ferrarom i Firencom" [453]).

Kasnije sv. Otac dade druge dvije izjave redovitom mletačkom poklisaru kod sv. Stolice, Ivanu Grittiju. Jednom mu reče: „Veli nam se da bi sklopili savez između talijanskih vladara za obranu od tuđinaca [454]). Toga mi nećemo, jer bi baš savez dao povoda da navučemo rat na Italiju, a ne bi služio da rat otstranimo." Drugi put mu reče: „Nijesu nam poćudni savezi. Znate li koji su nam savezi poćudni? Evo ih: Ako jedan vladar hoće da se bori protiv Turaka mi ćemo ga pomagati; ako drugi želi da se bori protiv krivovjeraca, mi ćemo ga također pomoći; ali nijesmo nigda odobravali saveza između više vladara." [455])

Siksto je dakle htio da vlada mir između kršćanskih vladara i da vladari ne sklapaju saveza između sebe da zbog toga u drugih ne nastane zavist, trvenje i rat. Jedino je radi viših razloga bio pripravan da potpomogne one koji su htjeli da ponize neprijatelje Kristove Crkve.

SAVOJSKI VOJVODA

Malo mjeseci pred smrt Grgura XIII savojski se vojvoda Karlo Emanuel oženi u Saragozzi s enfantom Katicom, kćerkom Filipa II, kralja Španjolske.

Kad se ponositi vojvoda povratio u Savoju s kćerkom moćnog kralja Filipa, činilo mu se da je sada za nj prenizak naslov vojvode, pa počne misliti kako bi proširio svoju državu [456]) i valjda sebe proglasio kraljem.

Nešto već zamisli. Svoj naum otkrije Sikstu, prikrivši ga plaštem revnosti za svetu vjeru. Iskaže papi živu želju da istrijebi glavno i pogubno protestansko gnijezdo na njegovoj međi, u Ženevi.

Siksto nije poznavao ljudske neiskrenosti, pa dosljedan svojim načelima odobri mu naum da time spriječi širenje protestantizma. Vojvodi obeća novčanu potporu i vojnika, al uz uvjet da on sam imenuje vojskovođu za taj pothvat. [457])

Nuncij iz Torina obavijesti sv. Oca da vojvoda krije pod plaštem vjerske gorljivosti pohlepne svoje ciljeve [458]). Također kralj francuski zamoli ga da se pohvat odgodi, stoga Siksto uskrati obećanu potporu. [459])

Karlo Emanuel ipak izvrši navalu na Ženevu. No bez papine mu pomoći nije uspjelo osvojiti grad. Jedino zaposjedne nešto daleke okolice. [460])

Kad mu je propao taj pothvat, potaknut od vođe francuske lige, ponovo odluči se na jedan korak. Na njegovoj međi bijaše francuski marhizat Saluzzo. Ovaj prirodni prolaz između Italije i Francuske bijaše utvrđen. Vojvoda naumi da ga osvoji. Tajno prikaže papi kako francuski hugenoti snuju zauzeti markizat da im bude lakše prijeći u Italiju. Zato ih kani preteći i zauzeti utvrđeni prolaz. Siksto mu se tome ne usprotivi. [461])

Jedan dan vojvoda sa svojom vojskom za koju je svaki mislio da ide protiv Ženeve, zauzme Saluzzo i njegove utvrde [462]). Kada Henrik III, kralj francuski, to sazna, vrlo se ožalosti i rasrdi radi tog poniženja [463]). Počne da prijeti ratom [464]). Pošalje k papi posebnog odaslanika, da mu se potuži na vojvodu i da zatraži pomoć. Ovaj je ujedno s francuskim kardinalom Joyeuse-om svaki dan dodijavao papi u ovom poslu.

Kad Sikstu ovaj već dodija, reče mu otvoreno da je pristao na okupaciju. „Lesigniérs, reče, grozio se markizatu; da je unišao u nj sa svojim krivovjercima, svršeno bi bilo

za spas onih duša. Ovo bi bio nepopravljiv gubitak. Trebalo se dakle zauzeti. Kad katolici uniđu u utvrđen grad, u isto vrijeme očuvaju i duše od propasti. Saluzzo će biti povraćen kralju, ako ne danas, drugi dan." [465])

POLJSKA

Koliko god je Siksto V trpio i ljutio se radi cara Rudolfa II koji je bio vrlo lijen i nemaran u svojim državnim poslovima, pa je i odveć popuštao protestantima u njemačkim pokrajinama i time sve više gubio od svoje vlasti, toliko bijaše radosno njegovo srce, jer je na poljskom prijestolju bio Stjepan Bathori, revan katolik, čovjek vanrednih sposobnosti. Ovaj je podigao i proširio poljsko kraljevstvo kao nijedan drugi kralj.

Nažalost to njegovo veselje brzo prestane. Nemila smrt pokosi 12 prosinca 1586 vrijednog kralja. Sv. Otac vrlo ga je ljubio radi njegove katoličke revnosti. Kako je ta smrt ožalostila papu, možemo razabrati iz riječi koje upravi kardinalima u konsistoriju javljajuć im tu smrt: „Bio je velikodušan, jer je Stjepan uvijek čeznuo za velikim djelima. Pred samu smrt snovao je velike stvari. Bio je hrabar, jer nije nigda uzmicao pred pogibli i nigda nije klonuo pred protivnostima. Bio je katolik, jer je sam izjavio u saboru, uperivši oštricu svoga mača prema prsima da bi volio da ga ubiju, nego da se iznevjeri katoličkoj vjeri, štoviše da će uvijek vjeru braniti sa svim svojim narodom i svim raspoloživim silama, a kad bi ostao i bez svega ovoga, da bi je nastavio sam braniti vlastitim mačem. Ovaka smo vladara izgubili — — — i s njim su nam propale sve naše nade. On se pripravljao, i mi smo ga potpomagali, da navali na Turke i zaposjedne Moskvu." [466])

Nakon kraljeve smrti Siksta su mučile još veće brige radi jadne Poljske. U kraljestvu nastane razdor radi kraljeva izbora. Većina velikaša izabere 19 kolovoza 1587 Sigismunda III, nasljednika Švedskog prijestolja, dok su se 22 istog mjeseca sastali nekoji velikaši i izabrali za kralja velikog vojvodu Maksimilijana [467]). Maksimilijan navjesti rat Sigismundu, ali bi potučen i zarobljen. [468])

Hasburgovci se utekoše papi da im pomogne, jer da imaju pravo na poljsku krunu. I Sigismund najavi svoj izbor Sv. Ocu i preporuči mu se kao vjerni sin katoličke Crkve.

Sikstu bijaše vrlo žao, što su se zaratila dva kršćanska vladara. On se pri tom nepristrano vladao, ali ipak poduzme

potrebne korake, da izmiri zaraćene stranke. Dok je s jedne strane poštivao volju većine, ipak htjede da oslobodi zarobljenog Maksimilijana. Pošalje u Krakov 1 lipnja 1588 svoga legata, kardinala Hipolita Aldobrandinija, pod izlikom nekog drugog posla.

Legatu nije glatko išlo izbaviti velikog vojvodu. [469]) Naišao je na velike poteškoće, osobito radi toga, što Maksimilijan nije htio da se odreče tobožjeg svog prava na poljsku krunu.

Nakon teških i neugodnih pregovora, nakon opetovanog legatova putovanja iz Krakova u Prag i natrag, pođe mu za rukom da sklopi (9-3-1589) mir između hasburške kuće, kralja Sigismunda i udove pok. Stjepana Bathorija [470]). Sada bi Maksimilijan pušten na slobodu.

ŠPANJOLSKA

Najmoćniji vladar onog vremena bijaše Filip II, kralj španjolski. S pravom se govorilo da u njegovu kraljevstvu nigda ne zapadne sunce. Na sve krajeve zemlje imao je razasute svoje pokrajine. Ovakovu je državu baštinio od svoga oca Karla V. Iako Filip bijaše radljiv, bio je spor u radu. Ipak je htio da svi poslovi prođu preko njegovih ruku. Po naravi bijaše mrk, neprijazan i vrlo hladan. Dok je s jedne strane bio revan katolik i branitelj sv. Crkve, te s pravom zaslužio naslov „katoličkog kralja", s druge je strane držao sebe nekim civilnim Kristovim namjestnikom. Stoga je mislio da je pozvan da na svoj način brani i štiti crkvene interese.

Siksto je vrlo cijenio njegove zasluge za katoličku vjeru [471]). Iskreno mu je želio dug život na korist sv. Crkve u ono teško doba [472]). No nije mogao da trpi što se nepozvan upliće u crkvene stvari. Više je puta dao oduška svojoj srdžbi protiv njega. Filip mu je ogorčio mnoge časove.

Španjolska je imala najmoćniju mornaricu, nazvanu „nepobjedivom armadom". Ona je bila nužna zaštita njezinih svud rasijanih posjeda. Nađe se engleski gusar Ivan Drake koji počne da smeta, progoni, plijeni i pali španjolske brodove. Bio je sagradio nekoliko manjih, ali zato brzih i dobro naoružanih brodova, pa je s njima iz zasjede napadao na velike španjolske galije i na same gradove. Znao je moću iznenaditi Španjolce i u samoj luci. Tako im je zapalio i uništio više brodova. [473])

Španjolci su bili vrlo zamišljeni radi ovog vođe gusara. Nikako nijesu mogli da ga uhvate, jer bi im uvijek izmakao sa svojim brzim brodovima.

Kralj Filip došao je do uvjerenja da bi bio jedini lijek protiv toga pogibeljnog stvora, kad bi navijestio rat samoj Engleskoj, i time ga uništi, oduzme mu uporište [474]). Tu je misao gojio čekajući zgodan čas.

U engleskoj je vladala Elizabeta, vrijedna, učena i vrlo odlučna žena. No nažalost bijaše prava okrutnica prema katolicima. Papa je ipak cijenio kraljicu radi njezinih duševnih sposobnosti. Znao je reći: „Da je ova vrijedna žena katolikinja, koliko bi dobra učinila!" [475]) Sv. Otac nadao se da će je povratiti u krilo katoličke Crkve [476]). U ovu svrhu tajno uputi u Englesku jednog Isusovca da nastoji oko toga [477]). Preporučio je i Henriku III, francuskom kralju, koji je s njom bio u dobrim odnosima da je nagovori [478]). Bilo je časova kad je Siksto bio uvjeren da će se ona povratiti u krilo Crkve. Valjda bi se to bilo i obistinilo, ali su njezini doglavnici bez kojih nije ništa poduzimala bili zagriženi protestanti. [479])

Marija Stuart, kraljica Škotske, prognana iz svoga kraljevstva, pobjegne k Elizabeti moleći je za zaštitu. Okrutnica, namjesto da je milostivo primi, utamniči je.

Filipu II dobro dođe ta izlika što je Elizabeta više godina držala utamničenu Mariju Stuart. Htjede joj navijestiti rat. Znao je da je Siksto vrlo obogatio državnu blagajnu i da rado potpomaže poduzeća protiv krivovjeraca. Otkrije papi svoju nakanu da ukroti okrutnu Elizabetu koja nanosi toliko štete katoličkoj Crkvi i drži u tamnici nevinu i svetu kraljicu Mariju Stuart.

Sikstu nije bilo po volji da Filip dalje proširuje svoje kraljestvo. Ipak pristane na rat, jer je već izgubio svaku nadu da će se Elizabeta obratiti. Nadao se barem na ovaj način povratiti Englesku katoličkoj Crkvi [480]). Papa obeća Filipu godišnju potporu od osamstotina hiljada škuda u ime ratnih troškova [481]). Ovo se zgodi oko polovice godine 1586. [482])

Filip II dade nalog da se mornarica pripravi i naoruža za navalu na Englesku. No pripravama nije bilo ni kraja ni konca. Papa je neprestano pospješivao, ali je Filip uvijek našao koju izliku, da se opravda. Više puta bijaše određen i dan za odlazak, a lađe bi ostale u luci.

Elizabeta je saznala za Filipov naum. Ona se zato počela pripravljati da odbije neprijatelja. Također okrivi nevinu

Mariju Stuart da je upletena u uroti protiv nje, pa je nakon osamnaest godina utamničenja osudi na smrt i dade smaknuti.

Cijeli katolički svijet primi velikom žalošću smrt svete kraljice. Najviše se žalostio Siksto V, jer je jedino u nju polagao nadu boljih dana po katolike u Engleskoj.

U toj žalosti počne papa da se tuži na Filipa radi velike sporosti u spremanju armade. Jedan dan reče mletačkom poklisaru: „Ovo nam španjolsko brodovlje daje mnogo brige. Imamo tužne predosjećaje i bojimo se žalosna svršetka. Namjesto da je ono otputovalo u rujnu prošle godine kako smo bili savjetovali, jer brzina u ratu igra najglavniju ulogu, kralj se izgubio u cjepidlačenju i dao je kraljici vremena da se pripravi i da ga dočeka." [483])

Papi je sada bilo žao što se upleo s tako nesposobnim kraljem. Duševno je zbog toga mnogo trpio. Došla je bila i g. 1588, a brodovi su još u španjolskoj luci. Nijesu se još makli protiv Elizabete koja je sve više progonila katolike. Jednom se zgodom Sv. Otac ponovo potuži mletačkom poklisaru, što mora da daje mnogo novaca Filipu, pa nadoda: „Usto se španjolski brodovi bave trgovinom, a crkveni novac troši se u druge svrhe. Odovud dolazi srdžba Božja: nezgode i poniženja koja odasvuda prima kralj u Holandiji i Fijandriji gdje zauzme jedan grad, a izgubi druga dva." [484]) Siksta na posljetku to toliko ozlovolji, da uskrati Filipu daljnu potporu što je bio obećao.

Tek nakon dvije godine, 1588, brodovlje digne sidra i otplovi u Englesku. [485]) Englezi ih dočekaju. U bitkama od 30 srpnja, pa do poslednje bitke od 8 kolovoza, Španjolci pretrpe ogromne gubitke [486]). I jako nevrijeme polupa im nekoje brodove. U Španjolskoj zavlada velika žalost kada vide prvih dana listopada da se vraćaju u domovinu kukavni ostaci „nepobjedive armade" [487]) od 153 broda, 28 hiljada ljudi i 2460 topova [488]).

FRANCUSKA

Francuska se nalazila na rubu propasti radi višegodišnjih nutarnjih i neprestanih borbi [489]). U njoj su bili tri vlade: zakoniti kralj Henrik III, poslednji potomak vladalačke kuće Valois, „Liga" namjesnika nekih pokrajina pod vodstvom braće Guiza, napokom Henrik Borbonski, nazvan Navarskim, s Henrikom Condeskim. Ovi su posljedni bili pristali uz hugenote (Kalvince). [490])

Nakon sklopljena mira u dvorcu Fleis g. 1580 između kralja i lige bivši namjesnici postanu neki kraljići u državi i otsada su sve više potkopali kraljev ugled i njegovu vlast [491]). Oni su napokon sklopili tajnu „pogodbu Joiville“ 16 siječnja 1586 s kraljem Filipom II [492]). Ovaj se obveže da neće dopustiti da nakon smrti Henrika III postane kraljem Henrik Borbonski kojemu je pripadalo nasljedstvo po Saličkom zakonu, nego da će priznati za Henrikova nasljednika, kardinala Borbonskoga. Naprotiv su Ligaši njemu obećali neke južne francuske pokrajine na koje je tobože imala pravo njegova kći Isabela po svojoj materi. Također su se bili obvezali da njihovi brodovi neće putovati preko Atlantiskog mora u španjolske američke posjede.

Kada su hugenoti saznali za tu posljednju stavku, uvidjeli su koliko bi štete od toga trpjela francuska trgovina. Zato se pobune pod vodstvom Henrika Navarskoga. U metežu nutarnjih borbi bilo je časova kad je Henrik III htio da pristane uz hugenote, uz Henrika Navarskoga, protiv lige [493]).

Katoličke su se države pobojale toga. Zato nastane veliko veselje kad se pročulo da nastojanjem kraljice majke bi sklopljena „Nemours-ka pogodba“ s ligom. Sada Henrik III izda mnoge odredbe protiv protestantizma. [494])

Siksto V zasjedne na Petrovu stolicu kad su u Francuskoj vladale najžešće borbe. Papa je vrlo žalio jadni francuski narod. Zato ga mnogo razveseli Nemourska pogodba, sklopljena između kralja i lige. Bio je veseo, jer je mislio da je taj mir iskren i da će zbog toga sada biti u Francuskoj samo dvije stranke, katolička i protestanska.

Siksto je morao kao glavar Crkve da potpomaže katolike protiv krivovjeraca. Da udovolji kralju i ligašima, proglasi da je Henrik Navarski izgubio pravo na francusku krunu, jer je otpao od katoličke vjere. [495])

Tijekom vremena Sv. Otac saznade za tajni ugovor lige s Filipom II. Njega je boljelo, što su htjeti da raskomadaju Francusku. Zato njegove veze s njima oslabe. Njegova je nakana bila da se u Francuskoj očuva katolička vjera, istodobno da se ne ruši njezino jedinstvo. U ovu je svrhu dotada podupirao ligu. Nije on htio da služi tuđem častohleplju na štetu jedinstva francuskog naroda. [495])

Papi je vrlo žao bilo što je kralj Henrik III bio taki slabić, pa se nije znao nametnuti i zapovijedati, a sve više se počeo diviti hrabrosti, odlučnosti i poduzetnosti Henrika

Navarskoga, kojega je cijenio najprikladnijim nasljednikom Henrika III. Poduzeo je i korake, da ga privede u krilo katoličke Crkve. Veselili su ga glasovi da Henrik Navarski ozbiljno želi da prigrli katoličku vjeru [497]). Papa se veselio, jer se uvjerio da će pomoću njega spasiti vjeru i jedinstvo Francuske [498]).

Radi ovoga počnu za Siksta teške borbe i gorke muke. [499]) Kad su ligaši i Filip II uvidjeli, da papa neće da bude oruđe njihovim političkim strastima i častohlepju, počnu mu svakako prijetiti.

Usto kralja Henrika III, posljednjeg potomka kuće Valois, ubije Jakov Clemente dne 1 kolovoza 1589. [500]) Kralj se morao bojati takove smrti, jer je sam bio dao na prijevaru usmrtiti Henrika Guizu, vođu lige 23 prosinca 1588, a sutradan njegova brata, kardinala Guizu. [501])

Sada Liga i Filip II, prema tajnom ugovoru, proglase kraljem starog Borbonskog kardinala koji uzme ime Karla X [502]), ujedno počnu zvakojako tražiti, zahtjevati i prijetiti papi, da izopći sve one koji su pristajali uz kralja Henrika Navarskoga da ih time potpomogne u borbi proti njemu [503]).

Usto hrabri Henrik Navarski u redu potuče 14 ožujka 1590 svoje suparnike [504]). Još je samo preostalo, da krene protiv Pariza i da se tu okruni. Ovaj mu pothvat olakoti neočekivana smrt starog Karla X koji preminu 8 svibnja 1590. Sada Navarski Henrik IV postane kraljem Francuske. [505])

Za čim je Siksto težio, to se i obistinilo, iako je za to mnogo i pretrpio. Doživio je bio da se u Španjolskoj javno u crkvi propovijedalo da je Siksto nedostojan papine časti, jer je pristao uz protestanta Henrika Navarskoga. Tako su objeđivali njega, baš njega, koji je sav svoj život, sve svoje umne darove i tjelesne sile posvetio širenju čiste Kristove vjere. Gorki su to bili časovi za revnog papu.

Take su klevete mogli da izmisle oni kojima je Siksto spriječio častohlepne osnove na štetu dosta već izmučenog francuskog naroda. No jaki i neslomljivi papa odoli teškim protivnostima da očuva katoličku vjeru i jedinstvo francuske države. Zato mudro napiše Aleksandar pl. Hübner: „Siksto V očuvao je Francusku od neizreciva zla. Stoga je stekao mngo zasluga pred Crkvom i čovječanstvom!“ [506])

XVII

POSLJEDNJI MJESECI

JAK SUSTAV

Iako je Siksto V bio vrlo jaka sustava, morao je da se istroši prije vremena radi neprestana naporna rada koji je nadmašivao sile smrtnog čovjeka. Neumorno je radio cio dan, vrlo često i po noći. Običavao je po više sati noćnog počinka sebi oduzimati [507]). Mnogo je muke vidio, dok je uredio i umirio državu, unaprijedio Crkvu i ukrasio, upravo preobrazio Rim. Također trle su ga mnoge misli i brige dok je isušio pontijske močvare; napravio mnoga pristaništa na moru; ukrasio grad Loret, Montalto i Grottamare; sazidao sjemenište u Bologni za mladež iz rodne mu pokrajine Marke; sagradio dvanaest bojnih galija. Sve je ovo moralo da silno troši jaki Sikstov ustroj. Ali najteži udarac njegovu zdravlju bijahu duševne borbe i boli radi francuskog pitanja.

ŠPANJOLSKI POKLISAR

Siksto V nađe u službi poklisara Španjolske kod Sv. Stolice vojvodu Olivareskog, Ivana Gusmana [508]). Ovaj je vršio tu službu i pod Grgurom XIII. Bio je vrlo bogat i okretan, a znao je da bude i surov prema samom papi.

Za Grgurova je vladanja Ivan Gusman pribavio Španjolskoj mnogo prijatelja, privrženika. Donekle su tome doprinijeli i obilati darovi i potpore koje je dijelio. Kod samih kardinala i drugih uplivnih osoba stekao je mnogo španjolskih pristaša. [509])

Siksto V bi izabran protiv njegova očekivanja. Guzman je nekako prezirno primio vijest izbora „fratra“ za Papu. [510]) Umišljao se da je veći i mudriji od njega, ujedno da će mu se znati nametnuti.

Siksto uvelike pridigne papinsku čast. Htio je biti samostalan, neodvisan od upliva tuđih vladara. Ponositom poklisaru, pretstavniku najmoćnijeg vladara, to nije bilo počudno, pa nimalo nije volio Siksta. Boljelo ga je što nije mogao da sklone papu na svaku želju ili tražbinu svoga vladara. Radi toga poklisar je znao da dade papi mnogo brige, znao mu je ogorčiti mnogo časova, osobito posljednih mjeseci života. Siksto je imao prigode da više puta iskali srce svoje na nepodnošljivog vojvodu Olivareskog. U posljednje vrijeme Sikstova života Ivan Gusman znao je da prijeđe svaku mjeru pristojnosti. Zato je papa zatražio od Filipa II da ga opozove i zamjeni drugom osobom. Filip to izvrši, ali se vojvoda Olivareski udalji iz Rima tek nakon Sikstove smrti, kad stigne drugi poklisar. [511])

Ivan Guzman je već nakon poraza španjolske armade počeo da papu dosađuje na sve načine. Zahtijevao je da Siksto isplati kralju potporu, koju je bio uskratio radi poznatog razloga. On je znao nagovarati samog vladara da oštro zaprijeti Sv. Ocu. [512])

Vojvoda Olivareski postane uprav nesnosan početkom proljeća g. 1590. Siksto nije htio da bude oruđe Filipa II i francuske lige u rješenju francuskog pitanja. Stoga je poklisar tako daleko dopro da je savjetovao napuljskom potkralju neka pušta slobodan prijelaz hajducima i zlotvorima u crkvenu državu samo da ožalosti papu. [513])

SIKSTOVA BOLEST

Najoštrija papina borba s Ivanom Guzmanom započne u vrijeme, kad se Siksto dobro prehladi. Mjesec ožujak bijaše te godine vrlo hladan. Papa zadobije tešku prehladu koja mu prouzrokuje bronhitu uz groznicu i katar [514]). Tu bi bolest Siksto bio lako prebolio da se htio čuvati. No on za se nije mario, jer je bio udubljen u zvaničnom radu. Liječnicima nije dopuštao da mu mjere temperaturu. Znao je reći da vojskovođa mora da umre stoječke.

Svaki je mislio da će jaki Sikstov sustav predobiti ovu bolest. Na Spasovo za svečane mise neki, opazivši kako je Sv. Otac žut i kako vuče noge, počeli su se pobojavati za njegovo zdravlje. [515])

Nakon službe Božje papini dvorani zapaze kako ga jaka ognjica trese. Sklonu ga da ostane u krevetu za nekoliko dana [516]). Taj mu počinak vidljivo pomogne, ćutio se jačim. Odmah se stoga dade na redoviti rad.

Mnogo mu je brige davalo, kako da pomogne siromašnim podanicima radi općeg pomanjkanja životnih namirnica, jer su bile nerodne godine. Skladišta su se već bila malone ispraznila, a do hrane je bilo teško doći. Mučila ga je i vijest da se zlotvori pojavljuju sa strane napuljskog kraljevstva i da uznemiruju podanike. Ali najteži udarac njegovu zdravlju bijaše posjet španjolskih poslanika 19 kolovoza [517]). Ovi su na silu htjeli s raznim prijetnjama prisiliti Sv. Oca da pristane na zahtjeve njihova vladara i francuske lige protiv Henrika Navarskoga i njegovih pristaša i da im novčano priteče u pomoć protiv njih. Za te audijencije tako se Siksto uzruja da mu je naskočila jaka ognjica koja ga je tresla za dva dana.

POSLJEDNJI DANI

Uslijed dvodnevne jake ognjice papa vrlo oslabi, ipak htjede da ustane 21 kolovoza. Štoviše sazove sjednicu odbora kojemu je povjerio da prouči francusko pitanje [518]). Za te sjednice Siksto dade oduška svom slabom raspoloženju protiv Filipa II veleći da bi Filip htio da bude neki Bog, ali da će ga zateći Nabukodonosorova sudbina. Također izrazi nadu i želju da će se Henrik Navarski povratiti u krilo majke Crkve, pa da će zato poslati k njemu mons. Seraphina da ga pouči u vjeri. Ako taj uspije, obeća mu imenovati ga kardinalom [518]).

Iza te sjednice ponovo papi pozli, štoviše te večeri mu je bilo tako teško, da su se svi pobojali za njegov život.

Idući dan, 22 kolovoza, papa se ćutio nešto bolje. Digne se i cio je dan redovito radio. Liječnici su mu to bili zabranili, ali on nije mario za njihove naloge. [519])

Kad su liječnici vidjeli kako Siksto neće da se čuva, izjave da je njegovo stanje vrlo teško. Sam dobri i revni komornik Sangaletto koji je neprestano bio uz papu, reče: „Da bi papa htio da sluša liječnike, ozdravio bi, inače neće ozdraviti. Večeras će mu se otvoreno reći kako je njegovo stanje." [520])

Na take vijesti mletački poklisar smjesta obavijesti svoga dužda o stanju pape. U izvještaju uz ostalo reče: „Neka nam dobri Bog očuva u ove teške dane, pune bijede i nevolji, ovog razboritog i dobrog papu, puna skrbi za mir i napredak jadnog francuskog naroda!" [521])

Siksto htjede da u četvrtak, 23 kolovoza, služi sv. misu, premda je bio odviše slab, i da predsjeda sjednici Sv. Oficija. Na toj su se sjednici rješavali razni važni poslovi. Taj mu napor tako naškodi, da se u večer ćutio vrlo slabim. Zato je sutradan ostao u krevetu i otkazao najavljene posjete. [522])

Radišni je papa ostao u krevetu kad se već potpuno istrošio od napornog rada. Sada nije bilo više vremena lijeku. Iako je dakle ostao u krevetu, ništa mu nije pomoglo, jer se i sutradan, u subotu, ništa bolje nije ćutio.

U nedjelju, 26 kolovoza, zaželi da služi misu, ali od slabosti nije mogao. Drugi mu otsluži u njegovoj sobi gdje je ležao.

Toga jutra dođe dobra Kamila k svomu milom bratu, a da se nije ni najavila. S njim se zadrži više sati. [523])

POSLJEDNJI DAN

Već istrošeno Sikstovo tijelo približavalo se svomu koncu. U ponedjeljak ujutro, 27 kolovoza, papa bijaše već tako slab, da se pod misom za podizanja nije mogao pokleknuti na krevetu. Ovog jutra u 6 sati ispovijedi se [524]). Oko podne neočekivano se onesvijesti. Prisutni su na prvi mah mislili da je umro. Odmah priteku k njemu kardinali: Peretti, Giustiniani, Pinelli i Aldobrandini, njegov ispovjednik i sestra Kamila [525]). Podijele mu posljednju pomast. Kasnije dođe k sebi, ali na kratko vrijeme.

Pred večer, oko sedam sati, nadviju se nad Rimom crni oblaci uz veliku grmljavinu, kao da su htjeli Rimljanima navijestiti žalosnu i tužnu vijest da je duša velikog pape Siksta V napustila svoje istrošeno tijelo, da se preselila u rajske visine.

BILJEŠKE

(Brojevi u zaporkama pokazuju broj pod kojim se nalazi navedeno djelo u iznešenoj literaturi)

1 — Fra Sigismund (22) str. 402.
2 — D'Avino (31) svez. 4, str. 616.
3 — Cantú (23) svez. 8, str. 549.
4 — Hübner (25) svez. 1, str. 2.
4,a — Franchini (12,a) str. 70.
5 — Graziani (1,b) **Izričito ovo poriče u pogl. 4, list 54ᵞ.**
6 — Hübner (25) str. 3.
7 — Isti str. 2 po Cantuovoj: Storia degli Italiani, poglavlje 155, str. 841.
8 — Rohrbacher svez. 13, str. 126.
9 — Cantú (23) svez. 9, str. 569.
10 — Ibidem.
11 — Pistolesi (29,a) str. 67.
12 — Pastor (26) u Appendice str. 638, br. 2.
13 — Ibidem br. 3.
14 — Ibidem str. 639, br. 4.
15 — Ranke (21) svez. 1, str. 442.
16 — Hübner (25) svez. 1, str. 168.
17 — Piazza (11), str. 167.
18 — Hübner (25), svez. 1, str. 168.
19 — Piazza (11) str. 638; Tempesti (13) svez. 1, str. 30; Moroni (20) svez. 62, str. 167; Hübner (25) svez. 1, str. 169; Ranke (21) svez. 1, sir. 442.
20 — Tempesti (13) svez. 1, str. 30, br. 2; Ranke (21) svez. 1, str. 442; Hübner (25) svez. 1, str. 169.
21 — Nepoznat pisac (10) str 457; Tempesti (13) svez. 1, str. 30, br. 4.
22 — Hübner (25) svez. 1, str. 169.
23 — Ibidem; Tempesti (13) svez. 1, str. 31, br. 5: Nepoznat pisac (10) str. 451.
24 — Tempesti (13) svez. 1, str. 32—33. br. 10—11; Nepoznat pisac (10) str. 457.
25 — Hübner (25) svez. 1, str. 169.
26 — Galesin (8) svez. 1, list 10ᵞ; Tempesti (13) svez. 1, str. 44, br. 43; Nepoznat pisac (10) str. 502.
27 — Pistolesi (29,a) glava 3, str. 13.
28 — Tempesti (13) svez. 1, str. 29. br. 1.
29 — Pastor (26) str. 21, bilješka 1; Sparacio (30) str. 15, br. 6.
30 — Pistolesi (29,a) glava 4, str. 16.
31 — Isti glava 1, str. 9—10.
32 — Isti glava 3, str. 13.
33 — Ibidem str. 14.

34 — Isti glava 1, str. 11.
35 — Moroni (20), svez. 67, str. 76.
36 — Isti str. 165.
37 — Pistolesi (29,a) glava 3, str. 13,
38 — Isti str. 15.
39 — Piazza (11) str. 638.
40 — Pistolesi (29,a), gl. 3, str. 15.
41 — Butorac (32), str. 308.
42 — Graziani (1) list 3v.
43 — Nepoznat pisac (5) list 3v.
44 — Pistolesi (29,a) gl. 2, str. 11.
45 — Moroni (20) str 78 : **Isto potvrđuje vlastoručno sam Siksto kao papa u popravku Gracijanova životopisa (4,a) kad popravlja pod br. 12 da mu je fra Salvator Ricci ujac.**
46 — Nepoznat pisac (5) list 3v.
47 — Galesin (8) svez. 1, list 6; Tempesti (13) svez. 1, str. 41, br. 34; Sparacio (30) glava 1, str. 14, br. 5.
48 — Pistolesi (29,a) glava 29, str. 59.
49 — Della Santa (28) str. 6. **Sam je fra Felicije izjavio kao prokurator Reda da su mu ocu bila zaplijenjena dobra i da je bio izagnan iz Montalta;** (Pastor (26) str. 21.
50 — Hübner (25) svez. 1, str. 169.
51 — Nepoznat pisac (5) list 4.
52 — Graziani (1,a) list 1v; To i sam Siksto tvrdi, Pistolesi (29,c) str. 56, br. 5.
53 — Ibidem.
54 — Hübner (25) svez. 1, str. 169.
55 — Ibidem.
56 — Pistolesi (29,a) gl. 8, str. 28.
57 — Hüüner (25) svez. 1, str. 169.
58 — Galesin (8) svez. 1, list 7; **Sam Sikstо ovo tvrdi u popravku pod br. 1 Gracijanova životopisa (4,a). Čudno je dakle što neki savremeni pisci tvrde, da je Piergentile imao troje djece.**
59 — Pistolesi (29,a) list 2v.
60 — Graziani (1,a) list 2v.
61 — Ibidem list 2 i u (1,b) list 50.
62 — Isti (1,a) list 2 i Galesin (8) svez. 1, list 6v.
63 — Graziani (4,a) Sikstov popravak pod br. 4; Galesin (8) svez. 1, list 4.
64 — Galesin (8) svez. 1, list 6; Graziani (1,b) list 75.
65 — Cherubini (16) svez. 2, Bula „Gloriosae", str. 577.
66 — Galesin (8) svez. 1, list 9; Tempesti (13) svez. 1, str. 42, br. 37.
67 — Galesin svez. 1, list 10; Pastor (26) str. 22.
68 — Galesin (8) svez. 1, list 10; Sparacio (30) str. 19, br. 1.
69 — Graziani (1,b) list 54v.
70 — Sparacio (30) str. 19, br. 1.
71 — Tempesti (13) svez. 1, str. 43, br. 39; Hübner (25) svez. 2, str. 106 **u govoru kardinalima Sikstо tvrdi da je u devetoj godini pošao u samostan.**
72 — Pistolesi (29,a) gl. 9, str. 33.
73 — Galesin (8) svez. 1, list 11.
74 — Tempesti (13) svez. 1, str. 44, br. 42.
75 — Sparacio (30) str. 20—21.
76 — Tempesti (13) svez. 1, str. 43, br. 41.
77 — Galesin (8) svez. 1, list 10v; Tempesti (13) svez. 1, str. 44, br. 42. **Fra Felicije kad se svečano zavjetovao nije još imao punih 11 godina. Tada nije bilo odredbe koncila Tridentiskoga (sess. 25, cap. 15) koja zahtjeva dovršenih 16 godina za valjanost redovničkih zavjeta.**
78 — Tempesti (13) svez. 1, str. 45, br. 44; Nepoznat pisac (10) str. 503—504.
79 — Tempesti str. 44, br. 43.
80 — Ibidem.
81 — Sparacio (30) str. 21.
82 — Ibidem str. 22; Lelij Pellegrini u poznatnom Sikstovom govoru, Tempesti, svez. 2, str. 280.
83 — Galesin (8) svez. 1, list 11.
84 — Pistolesi (29,a) Appendice str. 133, br. 1—2.
85 — Tempesti (13) svez. 1, str. 44, br. 42.
86 — Pistolesi (29,a) gl. 13, str. 40.
87 — Graziani (1,b) glava 1, list 1.
88 — Ibidem; Galli (15) glava 3, str. 43.
89 — Hübner (25) svez. 1, str. 178.
90 — Nepoznat pisac (10) str. 506.
91 — Isti str. 507; Libro di ricordi (2) list 144.
92 — Isti str. 507; Libro di ricordi (2) list 144.
93 — Isti str. 507; Libro di ricordi (2) list 144.
94 — Libro di ricordi (2) list 144.
95 — Libro di ricordi (2) list 144.
96 — Libro di ricordi str. 152.
97 — Sparacio (30) str. 33, br. 1; Pistolesi (29,b) str. 6.
98 — Libro di ricordi (2) list 144.
99 — Ibidem i Tempesti (13) svez. 1, str. 47, br. 2.
100 — Tempesti (13) svez. 1, str. 43, br, 3.
101 — Ibidem.
102 — Ibidem.
103 — Nepoznat pisac (10) str. 509.
104 — Ibidem.
105 — Libro di ricordi (2) list 144v.
106 — Tempesti (13) svez. 1, str. 47, br. 3.
107 — Nepoznat pisac (10) str. 510
108 — Libro di ricordi (2) list 154v.
109 — Ibidem.
110 — Ibidem.
111 — Ibidem.
112 — Ibidem.
113 — Hübner (25) svez. 1, str. 171.
114 — Ibidem.
115 — Ibidem.
116 — Moroni (20) svez. 67, str. 86—88; Tempesti (13) svez. 1, str. 48, br. 7.
117 — Hübner (25) svez. 1, str. 171.
118 — Ibidem.
119 — Isti str. 172.
120 — Ibidem.
121 — Ibidem.
122 — Ibidem.
123 — Ibidem.
124 — Tempesti (13) svez. 2, str. 49, br. 30.
125 — Ibidem i Graziani (1,a) list 7.
126 — Hübner (25) svez. 1, str. 171.
127 — Ibidem.
128 — Nepoznat pisac (10) str. 212.
130 — Tempesti (13) svez. 1, str. 48—49, br. 8.
131 — Nepoznat pisac (10) str. 212.
132 — Tempesti (13) str. 49, br. 9.
133 — Libro di ricordi (2) list 152.
134 — Ibidem.
135 — Franchini (12,a) str. 187—188.
136 — Tempesti (13) svez. 1, str. 50. br. 11.
136 — Ibidem.
137 — Ibidem.

138 — Libro di ricordi (2) list 153.
139 — Ibidem.
140 — Isti list 152.
141 — Tempesti (13) svez. 1, str. 51. br. 14.
142 — Nepoznat pisac (10) str. 523.
143 — Tempesti (13) svez. 1, str. 51. br. 14.
144 — Isti str. 52, br. 15.
145 — Nepoznat pisac (10) str. 524.
146 — Hübner (25) svez. 1, str. 174.
147 — Nepoznat pisac (10) str. 524.
148 — Isti str. 525.
149 — Isti str. 526.
150 — Ibidem.
151 — Libro di ricordi (2) list 152.
152 — Nepoznat pisac (10) str. 527.
153 — Ibidem.
154 — Isti str. 528.
155 — Tempesti (13) svez. 1, str. 53, br. 19.
156 — Ibidem.
167 — Ibidem.
158 — Ibidem.
159 — Isti str. 53, br. 20.
160 — Isti str. 54, br. 21.
161 — Nepoznat pisas (10) str. 532.
162 — Ibidem.
163 — Tempesti (13) svez. 1, str. 55, br. 26.
164 — Libro di ricordi (2) list 152.
165 — Ibidem.
166 — Nepoznat pisac (10) str. 537.
167 — Isti str. 548.
168 — Ovaj koncil sazove Pavao III najprije u Montavu, zatim u Vincenzu i napokon u Trento gdje je održan od 1545 do 1563. D'Avino (31) svez. 1. str. 671.
169 — Tempesti (13) svez. 1, str. 58, br. 35—36.
170 — Isti str. 60, br. 40.
171 — Isti str. 62, br. 1.
172 — Nepoznat pisac (10) str. 547
173 — Libro di ricordi (2) list 152v i Nepoznat pisac (10) str. 539—540.
174 — Tempesti (15) svez. 1, str. 62, br. 2.
175 — Ibidem.
176 — Ibidem.
177 — Nepoznat pisac (10) str. 555.
178 — Isti str. 556.
179 — Hübner (25) svez. 1, str. 175.
180 — Graziani (1,b) na listu 72 veli: „Pontifex, Montaltum, Procuratorem, sua auctoritate, constituit".
181 — Regesta (9) ormar A, svez. 7.
182 — Graziani (1,b) list 73v.
183 — Nepoznat pisac (10) str. 557.
184 — Hübner (25) svez. 1, str. 176.
185 — Nep. pisac (10) str. 557—558.
186 — D'Avino (31) svez. 4, str. 617.
187 — Graziani (1,b) list 75.
188 — Nepoznat pisac (10) str. 558.
189 — Ibidem.
190 Hübner (25) svez. 1, str. 176.
191 — Nepoznat pisac (10) str. 558.
192 — Ibidem.
193 — Isti str. 559.
194 — Regesta (9) list 2v.
195 — Isto list 3.
196 — Ibidem.
197 — Ibidem.
198 — D'Avino (31) svez. 4, str. 617.
199 — Nep. pisac (10) str. 560—561.
200 — Regesta (9) list 16—18.
201 — Isto list 75v.
202 — Nepoznat pisac (10) str. 562.
203 — Regesta (9) list 75v i 76.
204 — Tempesti (13) svez. 1, str. 65. br. 8.
205 — Regesta (9) list 7—10.
206 — Tempesti (13) svez. 1, str. 65. br. 10.
207 — Regesta (9) list 4.

208 — Nep. pisac, str. 564—565.
209 — Regesta (9) list 4.
210 — Nepoznat pisac (10) str. 565; Tempesti svez. 1, str. 110, br. 14.
211 — Isti strana 566—567.
212 — Regesta (9) list 18.
213 — Tempesti (13) svez. 1, str. 110, br. 25.
214 — Isti str. 67, br. 13.
215 — Ibidem.
216 — Nep pisac (10) str. 568—569.
217 — Isti str. 569.
218 — Isti str. 570—571.
219 — Van Gulik — Conr. Eubel: Hierarchia Catolica, II edit. Monasterii, 1923, Vol. 3, p. 44.
220 — Tempesti (13) svez. 1, str. 68, br. 66.
221 — Hübner (25) svez. 1, str. 177.
222 — Nepoznat pisac (10) str. 576.
223 — Hübner (25) svez. 1, str. 179.
224 — Ibidem.
225 — Isti str. 179—180.
226 — D'Avino (31) svez. 2, str. 516.
227 — Ibidem.
228 — Ibidem.
229 — Hübner (25) svez. 1, str. 104.
230 — Isti str. 219.
231 — Isti str. 161 i str. 179.
232 — Isti str. 179—180.
233 — Sparacio (30) str. 44, br. 12.
234 — Tempesti (13) svez. 1, str. 72, br. 26.
235 — Sparacio (30) str. 43, br. 11.
236 — Tempestr (13) svez. 1, str. 70—71, br. 22—24.
237 — Hübner (25) 1 svez. str. 180.
238 — Ibidem.
239 — Isti str. 181.
240 — Moroni (20) svez. 67, str. 89.
241 — Pastor (26) str. 35.
242 — Hübner (25) svez. 1, str. 178.
243 — Graziani (1,b) list 80.
244 — Hübner (25) svez. 1, str. 181.
245 — Isti str. 182.
246 — Ibidem.
247 — Isti str. 183.
248 — Isti str. 183—184.
249 — Isti str. 187.
250 — Isti str. 186.
251 — Isti str. 185—186.
252 — Isti str. 187.
253 — Isti str. 188.
254 — Nep. pisac (10) str. 610—614.
255 — Graziani (1,b) list 178.
256 — Nepoznat pisac (10) str. 614.
257 — Hübner (25) svez. 1, str. 183. i 187.
258 — Platina-Cicarella (17) str. 419.
259 — Ibidem i Hübner svez. 1, str. 213—214.
260 — Hübner svez. 1, str. 214.
261 — Platina-Cicarella (17) str. 420.
262 — Hübner (25) svez. 1, str. 214.
263 — Isti str. 215.
264 — Tempesti (13) svez. 1, str. 145—146, br. 6 i 10.
265 — Hübner (25) svez. 1, str 214.
266 — Sparacio (30) str. 74, br. 3.
267 — Hübner (25) svez. 1, str. 219—220.
268 — Isti str. 221.
269 — Istri str. 235.
270 — Isti str. 219.
271 — Graziani (1,b) list 179v.
272 — Sparacio (30) str. 74—75, br. 3.
273 — Tempesti, (13) svez. 1, str. 145, br. 5.
274 — Hübner (25) svez. 1, str. 221 i 207.
275 — Isti str. 102.
276 — Ibidem.
277 — D'Avino (31) svez. 2, str. 516.
278 — Hübner 25) svez 1, str. 113.
279 — Isti str. 110.

280 — Ibidem.
281 — Ibidem.
282 — Ibidem.
283 — Isti str. 147.
284 -- Isti str. 147-148.
285 — Isti str. 53.
286 — Isti str. 153.
287 — Isti str. 154.
288 — Platina-Cicarella (17) str. 427; Rohrbacher (24) svez. 13, str. 127.
289 — Hübner (25) svez. 1, str. 155—160.
290 — Isti str. 159.
291 — Graziani (1,b) list 85*v* i 86.
292 — Isti list 88.
293 — Hübner (25) svez. 1, str. 160.
294 — Alaleo (7) list 74.
295 — Tempesti (13) svez. 1, str. 49, br. 10.
296 — Galesin (8) list 21*v*.
297 — Hübner (25) svez. 1, str. 160—161.
298 — Isti str. 164.
299 — Graziani (1,b) list 88- 89.
300 — Alaleo (7) list 74.
301 — Pastor (26) str. 47—48.
302 — Hübner (25) svez. 1, str. 198.
303 — Isti str. 199.
304 — Tempesti (13) svez. 1, str 82-83, br. 22.
305 — Isti str. 82, br. 19 i str. 107, br. 4.
306 — Hübner (25) svez. 1, str. 207.
307 — Pastor (26) str. 52.
308 — Isti str. 53.
309 — Tempesti (13) svez. 1, str. 107, br. 4.
310 — Pastor (26) str. 56.
311 — Galesin (8) list 25.
312 — Pastor (26) str. 57.
313 — Tempesti (13) svez. 1, str. 110, br. 15.
314 — Pastor (26) str. 56.
315 — Rohrbacher (24) svez. 13, str. 129.
316 — Galesin (8) list 25.
317 — Pastor (26) str. 57.
318 — Tempesti (13) svez. 1, str. 111, br. 16.
319 — Isti, str. 108, br. 6.
320 — Pastar (26) str. 57.
321 — Nepoznat pisac (5) list 17.
322 — Hübner (25) svez. 1, str. 256.
323 — Ibidem.
324 — Isti str. 257.
325 — Tempesti (13) svez. 1, str. 86, br. 35.
326 — Hübner (25) svez. 1, str. 257.
327 — Isti str. 258.
328 — Platina-Cicarella, str. 422.
329 — Hübner (25) svez. 1, str. 207—208.
330 — Galesin (8) list 26*v* i 27.
331 — Tempesti (13) svez. 1, str. 111, br. 18.
332 — Galesin (8) list 26*v* i 27.
333 — Isti list 27*v*.
334 — Isti list 32—34.
335 — Alaleo (7) list 83*v*.
336 — Isti list 83*v* i 84.
337 — Isti list 86.
338 — Gulesin (8) list 38.
339 — Alaleo (7) list 37; Pastor (26) str. 49.
340 — Graziani (1,b) list 3*v*.
341 — Ibidem i Pastor str. 49.
342 — Pastor (26) str. 49.
343 — Tempesti (13) svez. 1, str. 113, br. 23.
344 — Hübner (25) svez. 2, str. 178.
345 — Cherubini (16) str. 486.
346 — Sparacio (30) str. 64, br. 16.
347 — Tempesti (13) svez. 1, str. 144—145, br. 4, 6 i 7.
348 — Isti str. 146; Hübner svez. 1, str. 214.
349 — Hübner (25) svez. 1, str. 224.

350 — Nepoznat pisac (10) str. 401.
351 — Hübner (25) svez. 1, str. 228.
352 — Isti str. 234.
353 — Tempesti (13) svez. 1, str. 156—157, br. 40.
354 — Galesin (8) list 33; Graziani (4,a) list 11 i 12; Pastor (26) str. 56.
355 — Graziani (4,a) list 12.
456 — Tempesti (13) svez. 1, str. 149, br. 16, 4.
357 — Galesin (8) list 39*v* i 40.
358 — Hübner (25) svez. 1, str. 231.
359 — Ibidem.
360 — Isti str. 232.
361 — Isti str. 232—233.
362 — Isti str. 233.
363 — Ibidem.
364 — Ibidem.
365 — Isti str. 235.
366 — Isti str. 235—236.
367 — Isti str. 237—238.
268 — Isti str. 238—240.
369 — Isti str. 261.
370 — Tempesti (13) svez. 1, str. 190, br. 39.
371 — Graziani (4,a) list 13.
372 — Hübner (25) svez. 1, str. 264.
373 — Nepoznat pisac (5) str. 400*v*.
374 — Isti list 379*v*.
375 — Pastor (26) str. 44-45.
376 — Isti str. 88—87.
377 — Hübner (25) svez. 1, str. 266—267.
378 — Pastor (26) str. 88—91.
379 — Hübner (25) svez. 1, str. 271.
380 — Ibidem.
381 — Isti str. 272—273.
382 — Isti str. 268.
383 — Tempesti (13) svez. 1, str. 152, br. 29.
384 — Isti str. 153, br. 31.
385 — Isti str. 153, br. 32.
386 — Isti str. 154, br. 36.
387 — Isti str. 155, br. 37.
388 — Isti br. 38—39.
389 — Isti str. 154, br. 33.
390 — Cherubini (16) str. 508.
391 — Pastor (26) str. 102.
392 — Tempesti (13) svez. str. 203, br. 41.
393 — Isti str. 205, br. 44.
394 — Nepoznat pisac (10) str. 386.
395 — Tempesti (13) svez. 2, str. 51. br. 16.
396 — Ibidem.
397 — Pastor (36) str. 168; Cherubini (16) str. 560.
398 — Tempesti (13) svez. 1, str. 179, br. 4.
399 — Hübner (25) svez. 1, str. 363—364.
400 — Isti str. 364—365.
401 — Pastor (26) str. 182—193.
402 — Cherubini (16) str. 611—117.
403 — Hübner (25) str. 371—372.
404 — Isti str. 366.
405 — Isti str. 460.
406 — Isti str. 463.
407 — Ibidem.
408 — Tempesti (13) svez. 1, str. 221, br. 5.
409 — Ibidem br. 6.
410 — Ibidem br. 7.
411 — Hübner (25) svez. 1, str. 463.
412 — Isti str. 464.
413 — Ibidem.
414 — Tempesti (13) svez. 1, str. 222—223, br. 10—13.
415 — Hübner (25) svez. 1, str. 464.
416 — Isti str. 465.
417 — Tempesti (13) svez. 1, str. 223, br. 14.
418 — Ibidem.
419 — Ibidem br. 15.
420 — Isti str. 123—124, br. 15—16.
421 — Hübner (25) svez. 1, str. 467.
422 — Isti str. 466.

423 — Isti str. 469.
424 — Tempesti (13) svez. 1, str. 266, br. 23.
425 — Hübner (25) svez. 1, str. 468.
426 — Tempesti (13) svez. 2, str. 9, br. 26.
427 — Isti br. 27.
428 — Isti svez. 2, str. 10, br. 30.
429 — Isti br. 29.
430 — Hübner (25) svez. 1, str. 470.
431 — Tempesti (13) svez. 2, str. 27, br. 5.
432 — Isti br. 6.
433 — Isti svez. 2, str. 57, br. 36.
434 — Biasiotti-Butković (33) str. 8.
435 — Hübner (25) svez. 1, str. 472.
436 — Biasiotti-Butković (33) str. 9.
437 — Isti str. 12.
438 — Isti str. 15.
439 — Moroni (20) svez. 47, str. 167.
440 — Hübner (25) svez. 1, str. 472.
441 — Moroni (20) svez. 47, str. 167.
442 — Hübner (25) svez. 1, str. 470.
443 — Ibidem.
444 — Ibidem.
445 — Tempesti (13) svez. 1, str. 227, br. 25.
446 — Hübner (25) svez. 1, str. 470.
447 — Tempesti (13) svez. 2, str. 128, br. 21—24.
448 — Hübner (25) svez. 1, str. 470.
449 — Ibidem.
450 — Isti str. 472.
451 — Ibidem.
452 — Isti str. 474.
453 — Isti str. 318.
454 — Isti str. 322.
455 — Isti str. 321.
456 — Isti str. 328.
457 — Ibidem.
458 — Ibidem.
459 — Isti str. 329.
460 — Isti str. 330.
461 — Isti str. 331.
462 — Ibidem.
463 — Isti str. 332.
464 — Isti str. 333.
465 — Isti str. 334.
466 — Isti str. 352.
467 — Pastor (26) str. 401.
468 — Tempesti (13) svez. 1, str. 288, br. 16—17.
469 — Hübner (25) svez. 1, str. 358.
470 — Ibidem.
471 — Isti str. 276.
472 — Isti str. 302.
473 — Isti str. 290—291.
474 — Isti str. 291.
475 — Isti str. 287.
476 — Isti str. 286.
477 — Pastor (26) str. 302.
478 — Isti str. 301.
479 — Hübner (25) svez. 1, str. 285.
480 — Pastor (26) str. 313.
481 — Hübner (25) svez. 1, str. 291—292.
482 — Isti str. 302.
483 — Isti str. 301—302.
484 — Isti str. 300.
485 — Pastor (26) str. 319.
486 — Hübner, (25) str. 322.
487 — Isti str. 321.
488 — Isti str. 319.
489 — Isti svez. 2, str. 3.
490 — Tempesti (13) svez. 1, str. 117, br. 2 i 4.
491 — Hübner (25) svez. 2, str. 4.
492 — Isti str. 4, 5.
493 — Isti str. 5.
494 — Isti str. 13.
465 — Tempesti (13) svez. 1, str. 165, br. 11—13.
496 — Hübner (25) svez. 2, str. 169.
497 — Isti str. 130.
498 — Isti str. 151.
499 — Isti str. 130—137.
500 — Tempesti (13) svez. 2, str. 187, br. 7.

501 — Isti str. 107, br. 45 i 48.
502 — Isti str. 193, br. 1.
503 — Hübner (25) svez. 2, str. 133.
504 — Isti str. 127
505 — Tempesti (13) svez. 2, str. 267.
506 — Hübner (25) svez. 2, str. 191.
507 — D'Avino (31) svez. 4, str. 618.
508 — Hübner (25) svez. 1, str. 276.
509 — Isti str. 277.
510 — Isti str. 278.
511 — Ibidem.
512 — Ibidem.
513 — Tempesti (13) svez. 2, str. 269, br. 10.
514 — Hübner (25) svez. 2, str. 169—170.
515 — Isti str. 170.
516 — Ibidem.
517 — Isti str. 172.
518 — Ibidem.
519 — Pastor (26) str 275; Hübner (25) svez. 2, str. 173.
520 — Ibidem.
521 — Ibidem.
522 — Ibidem.
523 — Isti str. 173—174.
524 — Isti str 174, bilješka 1.
525 — Isti str. 174.